

Michal Matoušek

Špalek (I)

Verše pro všední den

I.

Kuchyně ve Vršovcích

měla okna na západ, takže sluníčko pobrala vřdycky až navečer. Přišel jsem domů, někdy tak ve třetí obecné... je to už strašně, strašně dávno. – Utahaný z rošťáren venku, máma se ptala na školu, všechno bylo v pořádku, chystala se večeře...

A teď to sluníčko ještě.

Najednou začalo hrát rádio písničku, něco úplně jiného než dosud... žádné „Moje střevíčky jsou jako ze zlata.“

„Co to je?“ zeptal jsem se.

„Beatles.“

„Beatles?“

A máma řekla: „To jsou takoví zuřivci...“

Ach, mami. Hudební vývoj měl brzy nabrat jiné obrátky: šest let nato v Praze Emerson, s dýkami zabodanými do kláves. Šestnáct let nato David Lee Roth s elektrickým pind'ourem, z něžž mu při zpěvu sršel proud jisker. – Zuřivci? V Hard Day's Night vidíme Beatlesáky usměvavé, hezky oblečené, jak při hraní sotva přešlápnou z nohy na nohu...

Jsou veselí, vtipní, zkrátka prima kluci.

* * *

Písnička se jmenovala I'll Get You. Optimistický předpoklad.

Je to B strana singlu She Loves You, což je míň optimistické, ale taky časté. Sluníčko hřálo na obloze a v naší kuchyni, maminka, spokojená, že je někdo doma a že si s ní povídá...

Sluníčko. Maminka. Ano, brouzdám po okraji kýče.

Ještě o dost starší vzpomínka, z Athén: schodiště na střechu, pospíchám po něm (je mi asi pět) a volám za mámou básničku, kterou mě právě naučila:

Počkej, zlatovlasý broučku!
Neutíkej! Pomaloučku!

Proč tohle všechno, najednou?

Můžu se s mámou shledat dřív, než se naděju. Bude ráda, že mě vidí, nebo se bude zlobit, že jsem „tolik pospíchal se stavbou věže, jen abych z ní pak seskočil“?

Aby se nic neztratilo úplně:

šel jsem s maminkou, která už není, do kina Květen, které už taky není, na film, který sice pořád je, ovšem herci, kteří v něm hráli, už nejsou... prostě jsem šel s mámou do bio. V té době byl vrcholem filmového zážitku Hej rup!, se školou jsme střídavě chodili na Zítřka se bude tančit všude a na Přerušenu píseň. – Když se televize uvolila promítnout High Noon, začali v osm večer a dohráli až po půlnoci; technické problémy. Takže mi máma druhý den musela konec dovypravovat... a on je zrovna takový pěkný!

* * *

No nic. Šel jsem, opakuju, s mámou do bio, mohlo mi být devět deset, vešel jsem do jiného světa: širokoúhlý ekran, vesnice Ixcatlan, podmanivá hudba... a nás sedm statečných, každý jiný. Když jsme na první pokus Ixcatlan ubránili, radoval jsem se, ale maminka mi pošeptala, že nakonec zůstaneme naživu jen tři – to bylo hrozné pomýšlení!

Trochu jsem doufal, že to není pravda, trochu jsem přemýšlel, kterého kamaráda pistolníka bych, kdyby to opravdu jinak nešlo, nejspíš oželel, najednou se Calvera vrátil. Přepadl nás ze zálohy, sebral nám zbraně, hodil nám je za vesnicí na zem a štěkl: „Adios!“ – Šli jsme si pro ně, dívali se po sobě, dokonce jsme se i trochu hádali... ale Britt najednou povídá: „Nikdo mi nesmí hodit zbraň pod nohy a říct: Utíkej. Nikdo.“

Ani mně ne. Takže jsme se do vesnice vrátili.

* * *

Zjišťuju teď při psaní, překvapeně a rád, že jsem se mýlil a že herci Eli Wallach a Robert Vaughn ještě žijí. – Vaughn je v příběhu

Lee; tajemný, málomluvný, určitě nezákonný. „Já myslel, že hledáš bratry Johnsonovy.“ – „Už jsem je našel.“

Dnes bývá, i v titulcích, přeloženo jako „To je hotový,“ ale pusť si originál. Je tam jasné: „I’ve found them.“ Sedm statečných má vůbec smůlu, protože i Brittova věta je přeložená přímo šíleně: „Nikdo mi nemá co sahat na bouchačku.“

Film jsem skouknul nejmíň třicetkrát a postavu Lee mám čím dál radši. Lee dávno ví, že tenhle život, tenhle nezákonný život nemůže skončit jinak než nezákonnou kulkou, kterou on neuslyší včas, a co bude potom? Jestli se všechny noční můry stanou skutečností? – Má strach, že se kulka blíží, ale když mu tam za vesnicí řekneme, že může odjet, že nikomu nic nedluží, odpoví překrásnou větou: „Except to myself.“

* * *

Takže jsme se do vesnice vrátili. Lee stojí před kumbálem, kde Calverovi padouši drží vesničany pod bouchačkami, pistoli v ruce... frajersky ji zasune zpět do pouzdra. Jestli naposled, tak s parádou! Rozkopne dveře a vrazí dovnitř: ano, pořád je rychlejší než nějáci hnusní desperados.

Osvobození vesničané se vyhrnou do boje a začnou to pěkně smažit, Lee už se jen dívá... teď, teď ta kulka přiletí. Je přesně taková, jakou jsme čekali: nezákonná a neslyšná. Lee to odhodí na zed', on se zhrouť, sesune se po zdi, svine se do klubíčka... vypadá jako miminko, dokud je schoulené tam uvnitř a doufá se dožít svého narození. – Jen ten klobouk na hlavě.

Calveru jsme nakonec zabili. I jeho padouchy.

Eli Wallacha, který Calveru „ztělesnil“, jsem viděl ve Studiu 60. Plus minus po nějakých pětáctýřiceti letech. – Nepoznal jsem ho, jména jsem si všiml až v titulcích. Hraje tam bývalého scénáristu z dob Odetsových, který se v prostorách dnešního studia pokusí odcizit fotografii visící na zdi... přistižen vypadá zmateně, ale jsou to jen důmyslné mimikry. – Tu fotku by nikdo nepostrádal, ale krást se přeci nemá.

Je stará nejmíň padesát let. U stolu sedí on se svými kolegy, ještě předtím, než je Odets napráskal a mccarthyismus rozprášil... kdo on

je a proč chce fotku mít, příběh rozkrývá po kouskách. Nakonec rozkryje, ovšem, kvůli tomu je napsaný. Aby se, pokud možno, neztratilo vůbec nic.

Být táta s mámou naživu, já bych se jich zeptal na takových věcí! O odboji, o protektorátu... jenže v době, kdy se jich dalo ptát, byl protinacistický odboj, který nám ve škole a všude cpali horem dolem, něco tak provařeného! Kdo by se ptal, a na co?!

Dnes je mi to líto. Zatvrzelost na obou stranách: táta nemohl pochopit, jak se mi může líbit německý fotbal. Organizovaný, bojovný, nikdy se nevzdávající. „No jo, tys prostě protektorát nezažil.“ – Nezažil, tati. Já zažil Rusy, když přijeli s tanky a vraždili tady, po tolika letech, kdy jste nám je servírovali jako osvoboditele.

Ruský fotbal se mi moc nelíbí.

*Jeli jsme před svítáním po zamrzlých polích
Vstávalo rudé křídlo, dosud noc
A z brázdy před námi vyběhl náhle zajíc
A kdosi z nás ukázal na něj rukou*

*To bylo dávno. Dnes už nežijí
Ani ten zajíc, ani kdo na něj ukazoval
Ach, lásko má, kde jsou, kam jdou
Blesknutí ruky, čára běhu, šelest hrud*

Neptám se ze žalu, jenom ze zamyšlení

Ciesław Milosz. Nobelova cena za literaturu.

Ze zamyšlení. Abyste s námi, rodičové moji, byli, i když nejste... ale datum Památky zesnulých nemám rád. Vzpomínat na povel kalendáře, to se mi protiví. Nebydlím už v Praze, nestavím se, když jdu okolo. Protože okolo nechodím. Každá vzpomínka na vás, co přijde sama od sebe, zdá se mi cennější.

** * **

Má žena se mnou, jak jinak, nesouhlasí. Chodívám s ní na hroby jejích rodiny, co se známe. Nikdy jsem nepřemýšlel, proč; s mámou

*a s tátou jsme na hroby nikdy nechodili, ani jsme nevěděli, kde jsou.
„Prach jsi a v prach se obrátíš.“*

Nemívám nějaké pocity, prostě listopadová procházka po hřbitově. Někdy i v dešti, pak rychle domů a pustit topení. – Kdybych nešel, připadal bych si divně.

Nakonec jsme na Dušičky vyzráli takhle: my pozůstalí si dáme osmadvacátého října rande na Olšanech, položíme kytku, zapálíme našim na louce rozptylu svíčky, postojíme a jdeme na Floru do KFC. Tam si toho objednáme hodně a já, aby vzpomínka byla plastická, vypravuju, jak si táta jednou stěžoval, že stehýnka jsme doma pokaždé dostali my s bráchou a na něj zbyla prsa, která nerad.

Promiň, tati. Dopadám taky tak, když se upeče kachna a přijdou mladí. – Byl bych našim moc přál barevný podzim života, dlouhé stáří a radost z vnuka. Potkala nás však mámina, později tátova nemoc a ukázalo se, že na ně nejsme připraveni, jak bychom chtěli a potřebovali být.

* * *

Moje maminka umírala dlouho. Bezmoc, kterou při tom prožíváš – není to komu říct. Neuměli jsme s tím žít, říkali jsme jí hlouposti, ne ze zlé vůle: „Dokud tě něco bolí, žiješ.“

Napsal jsem tehdy, abych aspoň část tíhy shodil, doktorskou povídku, ale vyšla taková marná. O peripetiích způsobených praxí socialistického zdravotnictví... a taky o naší nezpůsobivosti k socialistickému uplácení, protože šlo o náhradu kloubů, na niž za bolševika existovaly dlouhé pořadníky. Táta řekl: „Pane doktore, jsem světa znalejší člověk, ale nikdy ne předem!“

Povídka věc pojmenovávala přímo, sublimací skutečnosti jsem se nezdržoval. Charaktery jednoznačné až k přímočaré typizaci, prostředí chmurné, žádný doktor Sova. Jestli někdo takový na dveře mé povídky klepal, nepustil jsem ho.

Mámu jsem tam nechal říct, že pro ni by mohla Nad'a Urbánková zpívat jen tohle:

*Závidím stromům, že mohou kvést,
závidím cestám, že mohou vést...*

Maminka umřela v LDN; že aspoň tomu jsem nezabránil! Ale vzít ji k sobě jsme nedokázali. Ondráš malý, byt malý, naložím na svou ženu tunu starostí navíc a sám si každé ráno vypadnu do práce?

Ne, nevymlouvám se. Jen se stydím. Jistě se dá použít to o samých špatných řešeních, z nichž se vybírá nejmíň špatné. Podle jakého klíče vybíráme? – Věděla, že se odtamtud nevrátí. Začínala být zlá, nadávala pacientkám. Vynechávali jsme kvůli tomu návštěvy a ona plakala: „Takhle přeci člověka nemůžete trestat!“

Bože můj! Takoví jsme byli volové.

* * *

Táta pak do roka šel taky.

Naši nechtěli do hrobu; sešli jsme se na loučce rozptýlu, s námi ceremoniář. Vypadal všelijak. Pohyby měl důstojně pomalé, ale než na pietu odhadl jsem ho spíš na ranní zbytky večerního podroušení.

Nereklamovali jsme jeho vzhled ani způsoby, nevadil nám ten šašek. Smíchal mámin a tátův popel a rozsypal ho pod keř, který je dnes vyšší než my pozůstalí.

„Co jste vy, byli jsme i my...“

II.

Dekády, zvlášť ta jedna

Šedesátá léta v roli dítěte a mladého jinocha s rodiči. Devadesátá už rodič s dítětem, posléze mladým jinochem. Sedmdesátá léta jsou moje Lehrjahre, hlavně odporu vůči všemu, a osmdesátá jsem prostě promiloval. Pokud záznamy nelžou, výkon jsem podnikl 2096krát... ruku do ohně můžu dát za číslo 1978. Magickou dvoutisícovku jsem nepřekonal, ale prohra je to víc než čestná.

* * *

Ještě léta padesátá. Měl jsem pro dětství jiné kulisy než vrstevníci: do školy jsem začal chodit v Athénách. Dvoutřídka, po vyučování nás rozváželi autem, a než řidič přijel, učitel nám četl Kocoura Mikeše. – Dnes by při tom narazil na odpor aktivistů; rozčilovali by se, že Cikáni kradou Kocoura do pytle.

* * *

Po návratu do Prahy stále padesátá léta: když vyučování ráno, vyblil jsem snídani, když po o, tedy oběd. Čtyřicet spolužáků. Učitelka byla protivná, tahala nás za vlasy na skráních. Ale nedokážu na to vzpomínat jako na komunistický teror.

Šťastné dětství. Netrpěl jsem nesouladem v rodině, nefrustrovaly mě neúspěchy školní. Malovat ani řezat pilkou jsem se nikdy nenaučil, zato tělocvik a počty mi šly od počátku skvěle.

* * *

Šedesátá léta jsou Beatles, že jo. Nebo No Milk Today. Až na konci se proměnila v bluesové standardy hrané co nejtvrději. – Hendrix. Cream. Led Zeppelin; už se na ně prodávaly lístky, Praha byla celá poblázněná. Brzy si povíme, proč nepřijeli a kde jsem k tomu zaujal stanovisko.

Americká sociologická data: osmdesát procent děcek z naší generace chodilo na střední školu. Jejich muzika došplíchávala až sem,

a za ní i jejich životní pocit. Z jejich pocitu jsme nejspíš nepobrali moc, ale muzikou jsme žili.

Spousta chlastu a prášků. „Kdo si z šedesátých něco pamatuje, ten je ve skutečnosti neprožil.“

* * *

Jenže šedesátá jsou i války: šestidenní, Vietnam. Šedesátá léta jsou okupace: „Lenine, vstávej, Brežněv se zbláznil.“ Nastoupil jsem na gympl v osmašedesátém a hned sklízel chmel pod příčinlivým dohledem tanků. Byli jsme mladí, všechno pro nás byla sranda.

Na tváři lehký žal, hluboký v srdci smích. Seifert.

* * *

Šedesát devět Palach. Palachovo dědictví je... smím to říct? Prokletí, postmoderně prázdný symbol. Uteč do nebytí, vyhraješ. Ale co, nesmrtnost? „Však oni si Češi, jak je znám, brzy postaví divadlo nové.“ – V životě přijdou soukromé chvíle, kdy se musíš zabít, proti tomu nic. Už i víš jak a uděláš to... ale k obdivu na tom není mnoho. Jen zkrátka nejsi.

Já vím, co by o šedesátých dnešní antikomunisté radši: šed', zmar, všichni červené trenýrky. Holky modré, s gumičkami dole... málo masa, málo mandarinek, jen to pivo: dobré a za korunu šede. Pro život trochu málo, že jo. – Ale já je pamatuju i jinak, léta šedesátá: jaké krásné knížky vycházely a jaké zajímavé filmy se točily. Jak se naši doma hádali s bráchou, kdo bude první číst Literárky, když zrovna přišly. Jako léta probouzení, jako léta naděje.

* * *

Moje šedesátá jsou táta a máma, to je jednou dané. Ještě na ně přijde řeč. Něco jim končilo: máma onemocněla, táta ztratil práci. Byl by novou sehnal okamžitě, kdyby normalizace nešla tak důsledně v jeho stopách. Jak to asi snášel? – Nemluvil o tom, a já se zase včas nezeptal. Byl jsem mladý a trouba.

Na rozdíl ode dneška, kdy už jsem jenom trouba.

Dlouho jsem pro něj byl malý kluk. Poprvé mě doopravdy vzal na vědomí, když jsem se vrátil myslím z Kladna; už jsem požíval něco

šachového věhlasu, ale zrovna Kladno se mi ani trochu nepovedlo. Táta se decentně zajímal a já řekl: „Hrát blbě je děsná dřina.“

To se mu líbilo. Chvilí koukal, se širokým slovanským úsměvem koukal na svého mírně věhlasného syna, pak pravil: „Dělat cokoli blbě je děsná dřina.“

Možná proto jsme dnes tolik unavení?

Palach a Zajíc a všichni tihle

Když přijde lednové výročí, vybaví se mi jméno Zdeňka Adamce. – Zdeněk Adamec byl obyčejný kluk, který se díval kolem sebe. Měl osobní problémy, které se mu s tím, co viděl, slily do pocitu bezvýchodnosti, ale pohůnci kapitalismu po činu rozebírali jen ty problémy. Aby bylo jasné, že žádné náměstí, „hořící keř“ nebo podobně.

Zdeněk Adamec se upálil a nad jeho činem se zavřely kruhy. Pokud bych uvěřil, že po smrti lze mít běžné lidské pocity, předpokládal bych, že Adamce nezájem mrzí; neumíral tou strašnou smrtí, aby mezi námi nebyl. Mohl mít představu, že „zburcuje mlčící většinu“ – jeho bolest i smrt chtěly být vkladem do našeho společného vědomí, a nejsou jím.

* * *

S Palachem to bylo jinak.

Když „vzplála pochodeň“, pro naše rodiče něco skončilo nebo začalo, aniž se přesně vědělo, co; strach, který měli, se nedal s ničím známým srovnat. Dozvěděli se, až po jakou mez bychom my, jejich děti, o dědictví po nich taky nemuseli stát. Ale jednu věc společnou jsme s nimi ještě měli: předpoklad, že dost dlouhou chvíli bude čím dál hůř.

Měl Zdeněk Adamec dostatečné důvody k tomu, co udělal? Subjektivně veliké a objektivně téměř žádné. – Dnešní svět není pěkné místo k přebývání, ale tím, že z něj odejdeme, vyřešíme jen svůj problém. Mladý člověk zpravidla jiné problémy než svoje neřeší, sofistikovanější ponětí o tom, co ho obklopuje, nemá... není taková smrt jen pomstou dospělým za vlastní nedospělost?

Proti čemu konkrétně burcoval Palach: proti Zprávám, což byl okupantský blábol, který nikdo nebral vážně; proti cenzuře, která do své opravdové krásy teprve rostla. Nechci se dotknout ničím památky, nemůžu se však jedním dechem nezmínit o vnější okázalosti toho gesta. Hoši jsou ochotni dát všechno, co mají, ale dostáváme my víc, než oni ztrácejí?

„Snad je krásné umírat marně. Snad je krásné prolít krev v hrdinném gestu za svou vlast. Dokonce si myslím, že to ani není těžké. My však musíme dělat něco docela jiného. My musíme žít.“

Jesenská. Ta žila do poslední chvíle.

* * *

Myslívám někdy na smrt Kristovu či Husovu. Pro oba byla, laicky chápáno, stvrzením jakéhosi učení; kdyby za slovy učení nestáli životem, ztratilo by učení podstatu sebe sama. Mladí lidé, kteří se upalují, nemají nic, za čím by bylo nutné stát životem. Nemůžu a nechci jim vyčítat, že to ještě nemají. Kam ale tolik spěchají, aby to nikdy nemuseli mít?

Napsal jsem, ale až „se značným odstupem“, povídku, ve které se do Prahy během Palachova týdne vydají ona a on; ona je nejlepší kamarádkou jeho bývalé, on je bývalým její nejlepší kamarádky. Jemu se tam nijak zvlášť nechce, ale ona ho umluví: chtěla by nasát atmosféru, doma uvázaná k dětem, manžel pořád pryč a ona by ráda viděla zblízka a měla mužské garde s sebou.

Jejich výprava za odbojem skončí neslavně. On zachytí ramenem a zády ránu obuškem, určenou jí, neboť v tlačnici klopýtla (vzala si, nanyňka, kozačky s vysokým kramflekem) a opozdila se. Rána pěkná, bude mu po ní tři dny zle. – Odejdou z demonstrace brzy; ne ani tak kvůli těm bolestem, jako spíš kvůli společné nevyplivnutelné pachuti z hrdinných tatínek, kteří se na občanskou neposlušnost vybavili batolaty na krku. V důvěře, že dvouletého občana ani bolševik pen-drekem po letech nevezme.

Copak se v českých luzích nenajde nic, nic mezi ochotou nesmyslně zemřít a neochotou nastavit ráně vlastní hřbet?! Až jeho bolesti pomínou, ona, jak to jen slušně... přímo v povídce ne, ale nejspíš si při čtení domyslí každý.

Já nevím, jestli se zrovna tomuhle má říkat nevěra; zavřou za sebou dveře a stane se. Jako nejpřirozenější věc na světě.

Dušan

Některé lidi potkávám, i když tu nejsou. Třeba tátu, na Václavském náměstí: vidím rozvážného pyknika ve světlém odpoledním obleku, s nenapodobitelnou chůzí, pokaždé se rozběhnu a chci říct: „Čau, tati, kam jdeš?“

Až na poslední chvíli si uvědomím a zpomalím.

Právě tak s Dušanem: má mysl ví, že dnešní Dušan by nemohl vypadat, jak ho pamatuju před pětačtyřiceti lety. – Jenže nedbá, mysl moje. Potkávám tu podobu... proč? Je to znamení, a jestli ano, tak znamení čeho? Jednou se ve mně tolik setmělo, že jsem přistoupil k úplně neznámému klukovi a řekl: „Dušane... tak ty ses vrátil?“

Drobný, chytrý, světlovlasý. Na zápestí nenápadně jízvy; „pro citlivější lidi doba není žádná selanka“. Poznali jsme se ve vysokoškolském šachovém klubu, a nevím přesně, co Dušan v šachu hledal... mimořádné nadání neměl. Mohl šach dělat, jako mohl cokoli jiného: inteligentně, s invencí, zjevně nadprůměrně.

Naše větší ctižádosti dost zřetelně nesdílel. Všechno to sportovní, co v šachu je, ho vůbec nebralo. Možná nehledal v šachu, ale okolo: přátelský svět, ke kterému by bez námitek mohl patřit. Jeho vzhled i chování byly synonymem vůle k dorozumění. Býval tichý, velice tichý. – Nevěděl jsem, nenapadlo by mě, že způsob, kterým se Dušanovy oči pokládají na lidi kolem, je taková jako závěrečná řešerše: dá se v tomhle světě vůbec být, něčím být, čímkoli rozumným? Kára osudu pomalu kodrcá na místo, kde Tě převezou na druhou stranu... není lepší na nic nečekat, slézt a najít si vlastní brod?

Dušan o tom tiše popřemýšlel a slezl.

Taková byla doba, říká se dnes, jako by nám ji někdo cizí ošklivý způsobil a my v ní seděli jako v kině. – Dnešní doba si ví jinak rady: smrt je především marketingově in. Ve Francii nebo kde funguje kapela, která natočila album Sebevražda je sexy; dvě pařížské holčičky, když se té desky dost naposlouchaly, řekly kamarádovi, že pro

něj mají překvapení. Já, být na jeho místě, bych po těch slovech očekával ledacos, ale určitě ne, že za nimi na zavolání vstoupím do pokoje, ony budou stát na římse okna, svázané k sobě rukama, zasmějí se, zamávají a vyskočí ze sedmnáctého patra.

Kapele to bezpochyby zvedlo prodej.

** * **

Když nám Dušanova maminka přišla říct, že Dušan už není, vypadalo to chvíli, že chce, abychom ho zavolali zpátky...

Tolik bych si ještě přál ho potkat. Nejraději tam, kde jsme se vídali: v prostorách Klubu ministerstva školství. Přechal ten klub „příchod svobody“, nebo tam provozuje nevěstinec nějaký spokojený restituent?

Bože můj, jak já to tu někdy nenávidím!

III.

Ani nevím, jak to všechno začalo.

Ve třídě seděla ve druhé lavici, hned za mnou... měla jedny pěkné šaty. Když přisedala či přiklekala, nadechly se, jako sasanka nebo medúza. Delší světlé vlasy. „Téhle barvě se říká blond, Danieli, a přináší jenom trable.“

Když jsem po letech psal postavu Madlenku, vlasy blond neměla, ale ty šaty jsem jí podle možnosti půjčoval. – Madlenka moje čtenářky zlobí. Je mladá, pořád mladá, umí říct, co já chci slyšet, umí vypadat, jak chci, aby vypadala. Připadají si proti ní bezmocné.

* * *

Takže: jak to mohlo začít... má milá hrála házenou, házenkářek bylo v naší třídě víc, ale jen ona měla takové šaty. Tak rovná ramena. Tak milý úsměv. – Nebylo tam zprvu mnoho tělesného. Nebo bylo, ale mimo mé rozlišovací schopnosti.

No, však se jednou naučí
Zpevnit a zpřesnit náručí
Což však už nebude to pravé
Z všech lásek nejlíp voní ta
V níž člověk jako štěně plave
V níž jako hříbě klopýtá

Kainar. Tolik se styděla na přehradě se převléct, tak jsme si oblečení natáhli na mokré plavky; já taky, aby si sama nepřipadala. Zůstala po nás v tramvaji mokrá sedadla a my honem vypadli, aby nás nedostihlo povykování průvodčího. Omluvenku do školy jí napsala maminka, ale vzkázala mi, že naposledy.

První moje verše byly pro ni. Má první povídka byla o ní. Parky, cesty, lavičky. Říkej něco. Často jsme se rozcházeli, náš oblíbený sport. Celkem šestkrát, naposledy u Národního divadla. Řekla mi, že jsem padouch.

Národ sobě. Udělal jsem jí na čelo křížek, povrchní gesto ateistovo, a šel jsem. Stanice tramvaje na nábřeží, a smutek, se kterým jsem zahýbal na most, nebyl nepříjemný. Už jsem se těšil, jak si budu číst v knihovně amerického velvyslanectví.

Ne, nebyla v tom jiná holka. Jestli v tom byl jiný kluk, nevím. Nepátral jsem.

* * *

Onehdy se mi zjevila ve snu, hvězda betlémská.

Chovala se, jako kdyby celých těch kolik let bylo jen včerejší odpoledne. Byla rozmarná, tak jak bývala, provokovala, tak jak vždycy provokovala, chvílemi se tvářila poddajně, tak jak se občas tvářila. Bylo to v nějakém bytě. – Původně se kontury všeho zdály velice ostré a já si ještě ve snu říkal, že ráno nesmím zapomenout všechno zapsat.

Jenže po probuzení všechno mizelo. Repliky se ztrácely, hvězda nezářila, jen poblikávala, a důvod, pro který se mi celý sen zdál, důvod zprvu velice evidentní, ten taky mizel. Než jsem si ráno udělal kafe, nebylo co zapisovat.

* * *

Jednou jsem doma řekl, že nemám hlad, že jsem jedl u ní. Vzbudil jsem veliký zájem a máma se ptala, co že jsem jako měl. Olejovky? Nepřipálila to? strefovala se do mého citu, který přeci vůbec nebyl živ z pozemských pokrmů. Maminky mají, na své druhé ženě jsem to pak viděl plasticky, odvěkou velkou starost, aby synáček dobře papal a spinkal a vůbec.

Když jsem s ní byl, vykládal jsem hlavně o sobě; jako to mám v té pasáži o sebeupalování. Nešlo o problém, aby se tak řeklo, jazykové obratnosti či vytríbenosti... byl bych už tenkrát dovedl mluvit pěkně, ale musel bych napřed v sobě zbořit přehradu ostychu.

Nedovedl jsem si představit, že sáhnu, kam nemám. Nebo že bych řekl: „Chci tě.“ – Blbeček, ano. Nic jiného se nedá říct.

Bylo nám patnáct pryč, šestnáct, chodili jsme do sportovní třídy, žádní velcí studenti jsme nebyli. Zato třeba atletika nebo míčové hry, v těch jsme docela váleli. Měla pěkné nohy, rovná ramena... už jsme

probírali. Drobné prsy, telefonní hovor byl tenkrát za pětadvacet haléřů, ať trval jakkoli dlouho. Takže jsme si volali. Byl jsem v tom poprvé, myslím takhle hodně.

MLÁDÍ. Láska. Měl bych být dojatý a nejsem, ani se nesnažím. Ale trousit vtípky o „fyzické zvědavosti“? Její táta ze mě nebyl nadšený, který táta by byl? Co bych dělal já, mít takovou holku doma? Nacházet na prahu kytice planých růží, dívat se, jak do nich dcera sklání obličej... jak stojí doma před zrcadlem a přikládá na sebe hadříky, když se chystá ven.

* * *

Už na vysoké jsem s ní byl jednou U supa, v Celetné, poblíž trajektorie našich universitních pochůzek; chtěla mě tam ukázat spolužačkám, co řeknou. Přijetí na školu (do nultého ročníku, který oficiálně neexistoval) si zařídila neoficiální cestou, přes maminku, připadala si mezi spolužačkami nejspíš jako outsider.

Mohl to vylepšit její chlapec: mladý dlouhovlasý básník, totiž já, inteligentní a vtipnou konverzací. – Mezi jejími kolegyněmi hrála prim významná vnučka; o dědečkovi a jeho arcidílech nemluvila, o babičce, která byla „v rozkvětu tvůrčích sil“, se zmiňovala často. Dlouhonohá, dominantní. Dominantní snad příliš.

Pátral jsem pak, který ze synů byl její otec; existují dvě možnosti rozdílného kalibru. Nevypátral jsem. – Byl bych jí U supa rád řekl (protože tolik už jsem o literatuře věděl), že památka jejího dědečka a současný, po výtce normalizační rozlet její babičky ji zavazují k větší skromnosti... že by zkrátka měla držet zobák, když se jí v rodině přihodilo tohle.

Jenže jsem své milé nechtěl způsobit malér. Ohleduplnost zcela zbytečná: společenskou prestiž jsem jí beztak nepozvedl, švitořil jsem málo a špatně, vlastně jsem nemluvil a ještě se divně tvářil... dala mi brzy další kvinde. Najednou to vadilo mň.

Tou dobou už blondýnky byly všude! Angličtinářky na fakultě, krásné, trochu nóbl, městské slečinky; franštinářky krásné trochu jinak, venkovské holky krev a mlíko.

Pořád jsem nebyl mistr vysokých sklizní, dělal jsem však viditelné pokroky.

Vracela se mi pak do života,

málokdy končí tyhle věci nadobro. Čtvrt století nato mi dělala v psychologické poradně testy: napřed jak jsem na tom s inteligencí, potom mě sjížděla osobnostně. Důkladně. Kdo vlastně jsem a kudy na můj život.

Byla pořád k nakousnutí, ovšem do tamtěch šatů by se už asi nevešla... myslel jsem na to jen já, ona byla cele zaujata rozbořem. Je to takový neduh: vidět věci jen z úhlu vlastní specializace. Doktoři berou zdraví nebo symptomy zdraví jako totem, který se nemá minout bez úklony. – Ortoped důrazně varující před hokejem kluka, který na nic jiného než na hokej nedokáže myslet. – Sexuolog doporučující nevěru manželce neplodného muže. – Internista, který měsíc před pacientovou smrtí bojovně ordinuje chemoterapii.

„Co uděláme s tím tvým psaním?“ říkala starostlivě. „Taková ctižádost přináší jen frustrace. Začneš sem chodit ne na rozборы, nýbrž na léčbu.“

* * *

Mít rád knížky se člověk naučí už jako dítě, a nesměj se: od čtení ke vlastnímu psaní není vůbec daleko. Ke psaní není daleko od čehokoli; já si u psaní leckdy připadám jako před šachovou partií, když hodiny ještě netikají, ale figury stojí, bojovně nachystané, v základním postavení.

Těším se, a jsem zvědavý. Jak to dnes proběhne, lumpové moji?

Možná vůbec nesejde na našem zdraví nebo na symptomech našeho zdraví... co když já musím být k životu nemocný, a právě tímhle způsobem? Asi kecám, že první svou povídku jsem napsal o ní; psal jsem spíš o pocitech, fragmentech rozhovorů. Nevyřízených účtech. Taky mě bavilo stavět ji do situací, pak jí z nich velkomyslně pomáhat a vždycky k tomu něco chytrého říct.

Účty jsme mezi sebou měli. Například na vysokou jsme se původně hlásili oba, ale vzali jen mě. Je spousta způsobů, jak něco takového splácet, a ona splácela, býval jsem z ní zoufalý... dívky na tohle mají spolehlivé grify a našinec trpí. A trpí.

Až si svoje odtrpí, bude dospělý.

Praha raných sedmdesátých let:

do Činoherního klubu na Vodňanského a Skoumala. „Chtěl bych poznat Bospor, Dardanely... raději však sedím na prdeli.“ Smáli jsme se, jak říkám, byli jsme mladí, smích nebo rovnou posmívání je odvěká česká terapie. Na mocnářství, masarykismus, protektorát, komunisty, normalizátory, disidenty i kapitalisty.

V Čechách je málo patosu, i Werich s Voskovcem to tak měli s třemi sty lety černožluté hydry. Leckdo chybějící patos bere jako deficit, za který bychom se měli stydět. Styděli jsme se málo, nikdy veřejně. Posmívali jsme se a nadávali, ale co bychom měli proti marasmu dělat, to jsme nevěděli.

Moskva, Divadlo na Tagance, při puškinském večeru z jeviště do hlediště animální řev: „Proč sakra mlčíte?!“ A dlouhé minuty ticha v sále, bez pohnutí. Srozumění, stud, zoufalství. Pak nějaké ty stakany, první, druhý, a po třetím jeden za druhým jak ptáčátka letí.

Ne, my tolik nepili.

* * *

Povídka časem košatěla. V jisté chvíli jsem si řekl, že nastal čas, a poslal ji do světa, do Literární Polobotky. Propadla. – Ale já se jen tak nedal a bránil jsem ji... bil jsem se za ni tak bezohledně a tvrdě! „Tady se prostě zdá, že místo vážného zamyšlení nad textem docenti jen popsali pocit záštiplné nechuti, který při čtení bůhvíproč generují jejich ega.“

Psával jsem takové věty s chutí; časem se vysvětlí, proč.

Možná budím dojem, že ledacos důležitého životního si rád pře-vypravuju po svém a odnášejí to za mě docenti nebo spolužačka. Tomu podezření bych se dnes bránil, s úsměvem a ne moc; nebo bych strčil jazyk mezi rty a vydával nedůstojné zvuky.

Oni si nějak poradí, natolik už je znám.

* * *

Má milá byla moc hezká, ve třídě ji měli rádi... ale já jsem ji asi zklamal. Madlenka si od ní nevzala nic, jen jí občas půjčím ty šaty. – Co uděláme s mým psaním? Něco určitě: obrátíme list.

Co se psaní týče, mám vlastní rádce a konzultanty. „Nejednou jsem si všiml, že poté, co jsem postavám svých románů propůjčil nějakou drobnost ze svého života, pokaždé v onom umělém světě, kam jsem ji tak neurvale umístil, uhynula.“ Nabokov.

Platí to bez výjimky? Madle šaty opravdu sluší, domnělý rozpor mezi prvním a třetím dílem Kapitálu (teprve přijde) se vážně svého času řešil, měl jsem to dokonce u zkoušky... a voda pod ledem v Přestavlkách skutečně temně žbrblala.

To taky přijde až časem.

** * **

Jsou, jistě jsou podrobnosti, které neumisťuju ze zásady. Ta zásada se týká třeba carnal knowledges; nejde o žádnou fundamentalistickou zarputilost, určitě se dá hledat prostor pro odůvodněnou výjimku. Důležité je vyhnout se tomu, čemu se říká chucpe.

Žádnou veselou podrobnost nenapíšu ani o docentech z Polobotky, a mohl bych; pátral jsem a zjistil si mnohé.

IV.

Jednou jsem Madlu přistihl,

jak tančí s nožem na rajčata po kuchyni a přehazuje si ho do rytmu. Zarazila se, když si všimla, že se dívám... pak přišla s časopisem a ptala se: „Ty znáš tuhle autorku? A knížku?“

„Znám,“ řekl jsem.

„Je dobrá?“

„Nevím. Je trochu slavná.“

„To se vylučuje?“ vyslýchala dál, a já odpověděl: „Ne pokaždé.“

Chodila okolo, okukovala, jako kdybych od chvíle, co jsem ji viděl tančit, trpěl záhadnou nemocí s málo zřetelnými příznaky.

„Co je ti? Proč jsi takovej?“

„Madlí, vždyť je to jen obyčejnej kupeckej handl. Redakce řekne: my o tobě uděláme dvoustranu, ty v rozhovoru pochválíš našeho autora. – S tím ať jdou laskavě do hajzlu. Nebo na trh. Nebo do umělecký kavárny.“

„Prej mezi váma bloggery nejsou skoro žádný spisovatelé.“

„Říká ona?“

„Říká ona.“

„A říká, kdo jako je spisovatel?“

„Neříká,“ pravila Madlenka. „Ale nejspíš ona.“

Moje paní naopak tvrdí,

že spisovatel nejsme nikdo; snad jen Němcová Bobina nebo Jirásek Lojzík. Hm. – Asi chce říct, že bych o ten titul ani usilovat neměl a v ušetřeném čase abych konečně něco rozumného pro rodinu.

Spisovatelku Němcovou si třeba takový Nebeský jinak považoval! Říkal jí, v básni, „srnkooká, srnkonohá“... ti muži! Nedají si pokoj a nedají. – Prominou, Václave, ale co konkrétně věděli o nohách, na něž složili své epiteton?

Oblékání té doby jsem historicky zkoumal.

„Nadýchaného efektu šatů se dosahuje mnoha vrstvami spodniček, jejichž tíha a nepraktičnost vede k vynálezu krinolíny. Roku 1856 přicházejí na trh ocelové klíčkové krinolíny, které sukně nadzvedávají mnohem lépe než spodničky. Při nošení krinolíny bylo nutné oblékat si tzv. pantalletes, jemné kalhoty, které jejich majitelce zajišťovaly, že ať se pod sukni podívá kdokoli, neuvidí, co by vidět neměl.“

Takže: Václavíčku? Co a jak zkoumali oni, a ta srnka se jim do metafor dostala kudy? Neumím si představit jejich badatelské úsilí v té věci, myslím jako konkrétně. – Museli moc trpět, voni buditel, nakonec před marností utekli do Vídně.

Němcová. Co by dělala, kdyby žila dnes mezi námi?

* * *

Já nevím; snad se toho trochu bojím; nebo se bojím spíš, že to vím až příliš přesně? Psala by do ženského časopisu nebo do Onana Dnes? – Kdyby jí chtěl někdo ublížit, mohl by na ni vytáhnout, že pro Bachův režim drásala „Jak se máte, Vondrovi?“ – Odpověděla by, že „taková byla doba“? – Pustila by na sebe vizážisty? – Vystupovala by v reklamě? – Moderovala by televizní show? – Psalo by se o ní, kdyby se na veřejnosti objevila bez makeupu? – Rozvedla by se a provdala za bohatého, aby i s ním se mohla rozvést? – Našla by si kolouška a umetala by mu cestu ke kariéře? – Fotografovala by se s presidenty, s jedním, druhým, třetím? – Vydala by o některém, čistě z marketingových důvodů, knížku, v níž on ji na rande ve Vikárce vychválí jako úplně nejlepší a nejkrásnější autorku a ona pak v soukromém přítmí presidenta přefikne jako kudlanka?

Prohnat Němcovou za Babičku soudem, kvůli filiacím na Mošnerovu Pěstounku! Sice i ti, co natočili Sedm statečných, viděli předtím Sedm samurajů, ale Němcové za ty její trubce klidně naložte! Hambl, Čurenka, Semtele, Klátí! – Srdceryvné články o synu Hynkovi, z péra famous gossip columnist Věnceslavy Krasomily Vřitpich!

Blog Josefa Němce; psal by ho ctižádostivý, ke všemu odhodlaný černochoch... slovo černochoch je tu ve významu úslužný anonymní psáč. – Investigativní reportáže! Životopisné koláže! Rozhlasové brumláže! Hurá!

Ne, nechci být takovýhle. Jedovatý. Arogantní. Hnusný.

Noc tehda šlápla na housličky
Všemu co živé je a zpívá
A od těch časů sedá u Babičky
komu se v srdci stmívá

Halas. Přesně takový pocit já sice nemám, ale neřekl bych ani tohle: „Němcová je špatná spisovatelka, která napsala jednu dobrou knihu.“ – Vlastně nevím, jak bych to řekl; až se vyslovím, nejspíš se sám sebe leknu.

Aymé by o ní napsal, že měla „veselé stehno“. Procházka místo „Usedni s Aloisem Jiráskem“ propagoval „Ulehni s BN“. Srnkonohá z dobových kreseb nevypadá na můj typ, mně přinášejí trable dívky, co jsou blond... a taky všechny ty spodničky, Václave. Nemohla by chodit krajem vody na Střeleckém ostrově a přidržovat si šaty nad koleny. To by po vás Windischgrätz zase začal střílet.

Ani tu jednu prý dobrou knihu já nedokážu číst; ještě padne, že jsem přísný čtenář. – Její psaní se mi nelíbilo nikdy. Zestárlo, strašně rychle zestárlo, tak jako ona, a pieta, jíž Němcovou obestíraly moje university, mi vždycky připadala právě jen jako pieta; živého na tom psaní nebylo nic. Ale rád jsem si ji představoval, když někam přijela, jak z ní musela být ženská část maloměstské honorace až na půdu. Žiju na malém městě, znám to.

I když: my v Čerčanech žádnou srnkonohou nemáme.

Nad jejím příběhem jsem si kladl otázku, proč psala, proč se vůbec píše... proč já píšu. Co bychom chtěli, aby psaní jako takové znamenalo; nemám teď na mysli psaní s funkcí „materiálně zajišťovací“. – Kdo by nás měl brát vážně, u koho by nám bylo srdečně fuk, jak nás bere. Kdo by se měl smát, kdo zlobit.

„Bylo by to hezký. Kdyby člověk nepsal, protože si do života potřebuje vrátit něco, co v něm bylo a zmizelo. Nebo nikdy nebylo, i když mělo být. Nebo nepotřeboval psaním vyhrát nad něčím, nad čím v životě vyhrát nemůže. Nebo si nepotřeboval okolní svět překládat do jazyka, kterému rozumí. Nebo nemusel psát, co neumí říct.“

Ne, to nenapsala ona.

„Tělo moje jste měli, činy moje, mou upřímnost, ale touhy moje šly do dále; kam, tomu já sama nerozuměla.“ – Tohle už ano. Ale Babičku nečtu, ani nic jiného. Jsou to, omlouvám se, vyšeptané národopisně romantické sr. Přísný čtenář.

Promiň, srnkonohá. Já tě mám rád, prostě rád. Protože jsi nebyla „svědomím národa“. Protože jsi nepsala v montérkách, aby sis mohla připadat jako „dělník slova“. Protože jsi nebyla ministryní kultury. Protože jsi věděla, kdy na psaní nesejde ani trochu... trnová koruna Havlíčkovi, když všichni posranci kolem drží hubu. Probděné noci u miminka Karoliny Světlé. – Dovedeme si představit Marii Majerovou, jak bdí u miminka Marie Pujmanové?

Psala jsi krásné dopisy, nemohlo zůstat u nich? Jak směšně vedle tvých vypadají listy Máchovy, Hálkovy, Nerudovy!

* * *

Měli jsme ve třídě holčinu, která byla Němcové podobná, jenže hezčí. Krásná tvář, tmavé vlasy uprostřed rozdělené pěšinkou, kluci kolem ní poletovali jako sršni... a zpovzdálí ji sledovali jemní, decentní obdivovatelé, jako třeba já. – Bože můj, ty její přednosti! Až ruce pošukávaly. Měla byt jen sama pro sebe, protože rodiče byli za prací v Mnichově; komu se tohle poštěstí?!

Pánské návštěvy do bytu nepouštěla, odbývala je mezi dveřmi (z doslechu, nikdy jsem se sám nepokusil). Asi dala rodičům slib a chtěla ho dodržet... a ještě nás v těch normalizačních časech dokázala docela nasrat, když si odjela na sobotu do Mnichova a v pondělí ráno vypravovala, jaké to bylo na koncertě Rolling Stones. – Jednou nás namočila do nějakého průšvihů; nikdo by si netroufl nic říct, aby neztratil šance, a ona sama od sebe se sklopenými kukadly řekla: „Pánové, já jsem teda píča!“

Řekla bys tohle o sobě, srnkonohá? Vadilo by nám, kdyby ano?

Vlastně až do vysoké

moje vzdělávání vedly především ženy. Na základce jsme sice měli fyzikáře, ale s tím jsem velká interview neměl; jednou mě vyvolal

a dal mi otázku: „Teplo.“ Minutu jsem přemýšlel, řekl jsem: „Sálání.“ – A ticho. Fyzikář další minutu čekal, co ze mě ještě vyleze, pak udělal: „Co?“ Taky jsem minutu přidal, než jsem v dobré vůli odpovídal: „Kamna...“

Takové zkoušení nedělalo čest ani jednomu z nás.

Prostě ženy. Některé nesnášely můj pohled zpod obočí, některým jsem snad připadal málo klukovský v takovém tom roztomilém smyslu. Některé zřejmě milovaly „oči vzrušené, nikoli zvědavé“, což jsem já při svém útlém mládí a zvědavosti nemohl poskytnout.

Na gymplu jsem si všiml latinářky, kterou všichni nenáviděli, protože byla povýšená jako dáma z vyšší společnosti a protože latina nikoho nebavila. Mě latina bavila, bavila mě i ta povýšenost, bavila mě celá latinářka: útlá, vlasy stažené do uzlu svorkou s dřevěným hřebem. Úzké sukně, poprsí opět víceméně nula... vypadala jako z Adams Family, ale to bylo na ní právě pěkné; věděla, že si někdy představuju, jak z ní tu úzkou sukni stahuju? Myslím by to nešlo moc snadno. – Při zkoušení jsem odpovídal hbitě, správně, s potěšením. Byl jsem její favorit, a když pak jednou nasázela patnáct kulí kvůli nějakému gerundivu, nakonec vyvolala mě a já taky nevěděl, sklapla notýsek a řekla jen: „Matoušku, co je s vámi?“

Dnes už bych ji uměl ve věci té sukně oslovit; určitě by nás to oba rozesmálo.

* * *

Každý naučí jen něco. Dovede jen odněkud někam: Arthur Penn mi řekl ve dvou filmech, co si myslí o světě kolem sebe, já to strávil a další jeho filmy nemusím už mít. Heinrich Böll totéž ve třech knížkách, které můžu číst pořád dokola.

Moje vzdělávání. Vzpomínám zase bez dojetí, ale rád.

Měli jsme mladou češtinářku, ta se naopak líbila všem. Mně připadala taky moc hezká, ale jinak. Jako starší sestra? Ne, nehledej žádná zasutá tajemství; prostě jsem z ní v představách nic stahovat nechtěl, a když o ní ve třídě říkali, že by „stála za hřích“, já si žádný hřích nedokázal představit. – Spolužák napsal slohovou práci: na co kouká, když si ona za katedrou přehodí nohu přes nohu. Vidím ji, jak mu, pěkně zrudlá, ten sloh vrací.

Na ruštinu (a holky na tělocvik) jsme taky měli docela hezkou mladou, a jak paměť promlouvá, i ona v sobě měla něco z podoby Naší Paní. Třída ji moc nemusela, ona moc nemusela naši třídu... já byl zase tak trochu výjimka: denně jsem čítal sovětské šachové časopisy, rusky jsem docela uměl a ruštinu, jazyk okupantů, si nijak neošklivil. – Od třídy, kterou ona nemusela, jsem se jazykově lišil.

** * **

Když bylo po maturitních písemkách a dalo se předpokládat, že už jsou i opravené, vydal jsem se za ní zjistit, jak písemka mně a taky mé milé dopadla. Klepal jsem na dveře, v kabinetu nebyla, ale na jednu vyšla ze šatny vedle... jen v tričku a kalhotkách.

„Dobrý den, soudružko profesorko,“ řekl jsem vychovaně, polkl; dívala se na mě s obvyklou převahou, nebudila dojem, že se děje něco nesprávného; spíš ji situace bavila, když už teda nastala.

Nohy měla dlouhé, tělocvikářka. Pěkné a dlouhé. Položil jsem dotaz, kvůli kterému jsem přišel, a díval se přitom jinam.

„Vy jste její posel?“ řekla o mé Múze. Tónem, jako že mladý slibný muž by rozhodně měl usilovat o vyšší mety.

„Ted' zrovna ano. Vy proti ní něco máte?“

„Je vaše věc, komu chcete dělat šaška,“ pokrčila rameny. Bloudit očima po zdi se zdálo čím dál těžší, ukončit rozhovor ani jeden z nás nespěchal.

Srnkonohá byla, voni Václavíčku. To se nedá popřít.

V.

To onikání mám nejspíš z Jiráska.

Kamenná zídka podél cesty, s bílou čepicí. Kroky krásně vrzají ve sněhu.

„A kdy oni se vracejí domů?“

„Nevracím se. Otcovy obchody jsem obstaral, ale na zejtra mám místo v poštovní diligenci na Prahu.“

„Co tam budou dělat?“

„Muziku. – Jenom ne kupce.“

„Muziku... a kde? Mají něco zamluvené?“

„Ne. Ale muzikou se vždycky užívím. Nebo aspoň budu šťastnější než v krámě.“

Tady pauza, pauza na nevěřící úsměv. Jak může být někdo takhle blbý? Kdy pomine odvěká bláhovost, přísahající na kumšt jako na vykoupení? – Mám tuhle scénu rád, miluju ji.

„Nebudou, přáteli. Nebudou, věřejí mně... proboha, co to chtějí udělat? Myslejí, že je umění užíví? Tak jen se znovu podívají na mě, na nás všechny. Nás živí umění, a proto si ani na rakev nevyděláme.“

„Arci... divadlo znamená...“

„Bídu. Jen to řeknou. A muzika ne?“

„Ne tak jistě.“

„Kdyby dokázali vyniknout. Ale nepřeceňujou se, přáteli. Dva roky stáli za pultem, ledacos zapomněli, a jestli jsou v Dobrušce první, tedy v Praze z nich bude šumař. Nezlobějí se, šumař. Ke všemu šumař s velkými plány. Nakonec budou takový muzikant jako já herec. Pak bude pozdě. Pak i tu muziku, od které si tolik slibujou, začnou ze všeho nenávidět. – Zejtra pojedou domů, slibujou mi to?“

Velitelsky nabídnutá ruka. „Slibujou?!“

Půvab gest, která až dnes dokážu vnímat v pravém jejich smyslu. František Věk se vrací k mamince, ze všeho nejdřív před ní pokleká. Povožník Šulc přivezl Františkovi klavír, stojí v předsíni a při prvních tónech bezděčně smekne.

Pokleknout. Smeknout. Nabídnout ruku.

Položit dlaň. Stydíme se, a potom, když je na všechno pozdě, je nám náš stud líto, vždycky právem. – Pan Butteau, když mu František nabízí finanční výpomoc, tedy kdyby se pan Butteau neurazil... „Ne. Ne!“ odmítají ústa, ruce nakonec neodolají a zlatky vezmou. „Ovšemže ne!“ Takže neurazil... haleluja.

Zároveň přinesou ke stolu kachnu, kterou František pro Butteau-ovic rodinu objednal, a pan Butteau nenapodobitelným gestem vezme do ruky příbor.

„Dovolíte? Ochutnám.“

* * *

Povídali jsme si u nás na plovárně s paní K., která ještě jako slečna Š. hrála ve Věkovi Frantinu. Ona vyprávěla, jak plakali, když herec Pivec jako Františkův tatínek umíral... já zase, jak moc si užívám, když ona sedí u Snížků v parádním pokoji a oči jí šmejdí po koláčích na stole... tvarohových s rozinkami, zjistili jsme. Když jsme po tom pátrali.

Ve Věkovi se vůbec dost jí i pije. Potěší to v člověku žrouta, pobídne navštívit ledničku, dává to příběhu lidský rozměr... lidský rozměr, ano. Ten je důležitý. Jak úplně jinak by nám byl blízký třeba Vinnetou, kdyby při pronásledování banditů požádal: „Podržel by Old Shatterhand svému bratru koně? Na Vinnetoua přišlo sraní.“

Lidský rozměr

Král Miroslav jí v Pyšné princezně aspoň třešně. – V mých příbězích se někdy vyloženě žere, indické ragú třeba. Klobása na Špejcharě, silná kuřecí polévka. – Ještě se zamyslím, jestli by nešlo někde umístit ovocné knedlíky.

Samozřejmě se bloggerů dotkne, když někdo trouší, jak mezi nimi nejsou žádní spisovatelé. – Ale na cestu jsem dostal i pár slov povzbuzení, například od té hezké češtinářky, co jsem o ní neříkal, že by stála za hřích: „Nezahodte je a nepromarněte!“

Myslela literární dispozice.

Dal jsem jí kdysi číst verše, kterými jsem oblboval svou milou; naše hezká češtinářka tehdy byla čerstvě po rozvodu, celá bolavá a excitovaná, měla hodně daleko k nevšímavé apatii šťastných žen.

Nezahodit, nepromarnit. Též některé dívky říkaly... to sem nepatří. Moje tělo měly, mé činy, mou upřímnost taky. Ano, tu hlavně. „Nezáleží mi v umění na upřímnosti, leč je-li jí na sobě dosahováno obtížně.“ Gide.

* * *

Psát o jídle nějak umím a na dráhu umění se vydat nehodlám... to abych nemusel o jídle jen psát. Našinec ve skutečnosti nemusí být až tolik spisovatelem, když zblízka vidí, co to slavné spisovatelství celosvětově obnáší.

Ale zadostiučinění před auditoriem složeným výhradně z blbečků, kteří tvrdí, že mezi bloggery žádní spisovatelé nejsou, to by si vy-chutnal. „Čím dál silněji dobírám se zjištění, že spisovatelem se člověk nestává navěky. Žádná kolegia psáčů si nemohou své sinekury pojistiti...“

A zamnout si ruce, zachechtat se jim do tváří a převzít šek.

Umění. – Jednu divadelní, pro milovníky?

Na vysoké jsem, krom ostatních pěkných děvčat, škádlil taky Thálii, s jedním ochotnickým souborem. Nic protistátního jsme neinscenovali, ale stejně jsme se nikde neohráli... taková byla doba, „nepřátelská opravdovému umění“. Když nás vyhodili z Chuchle, chytili jsme se v Úvalech; odehráli jsme tam Větr ve větvích sassafrasů a něco ruského, nevím už co; ve Větru jsem hrál Toma, bledého rošťáka, a měl jsem v roli každou chvíli točit koltem a naprázdno tasit.

Limonádový Joe tohle umí moc pěkně.

Nebylo bez pívabu, když jsem na FFUK chodil po přednáškách a seminářích a dovednost ve volných chvílích cvičil. Takový profesor Bělič, když mě v prostorách Almae mater přistihl s koltem... on byl jinak dost od rány, profesor, ale tohle ho dostalo. Nezmohl se na jediné slovo.

Myslím, že ve skutečnosti nevěřil svým očím.

Na Vítr jsme neměli dost lidí a půjčili si jednoho místního. Venca M. byl pěkný urostlý kluk, hrál part Sokolí oko / Koroptví oko; sice dvojrole, ale jinak pičičanda. I na malé rozloze byl však s Vencou problém: on měl ve zvyku mnout si klouby, potahovat se za prsty... et cetera. Což u indiánského náčelníka vypadalo blbě a my ho to nemohli odnaučit; takže jsme mu předepsali, že na jevišti bude mít ruce založené na prsou a s kamenným výrazem se posupně rozhlížet.

(Venca pak, když nás vyhodili i z Úval, hrál dál v místním souboru, a protože měl s námi úspěch, hrál i další role se založenými rukama, mírně zakloněnou hlavou a pohrdavým pohledem... no robot, jak to jinak říct? Terminátor.)

Pámbu nám odpusť naše hříchy: byli jsme mladí, skvělí, arogantní, a s ním jsme jednali jako s buranem z Buranova: „Venco, myslí. Tohle přeci ví každéj...“

* * *

Ale při premiéře nám všechny ústrky oplatil.

Ve hře je scéna, při které našťestí bledý rošťák Tom není na jevišti: Sokolí oko zajme rodinu Johna Emeryho Rockefellera i s rodinným doktorem a vyhrožuje: „Vy všichni mučení čtyři sta deset, a ty, starý kozel,“ (ukáže na Johna Emeryho) „mučení čtyři sta deset krát dvě!“ (Jako že mu to provede dvakrát.) Na to má doktor v hrůze odpovědět: „Ó, Johnny, to je osm set dvacet...“

Jenomže Sokolí oko, když premiéra dospěla sem, řeklo: „Ty, starý kozel, mučení čtyři sta deset krát tři!“

Kdo se kdy zapletl s ochotníky, ví přesně, jak to o premiéře vypadá: všichni, kdo zrovna nehrají, jsou nalepeni za kulisami a fandí. Zaslechl jsem dvě záupnění. Větu: „To je vůl!“ Hysterický, čím dál slyšitelnější smích. „Kolik to sakra je, honem!“ – Ve stresu jsme to nikdo nedokázal spočítat!

Doktorovi pochopitelně spadnul řemen; zoufale poulil oči a čekal, kdo mu číslovku hodí. Jenže jedna polovina souboru měla číselné zatmění a druhá se válela smíchy. Takže chudák doktor bojoval, bojoval, a nakonec ze sebe přeci jen vypravil: „Ó, Johnny, to je moc... to je fakt moc.“

Mám se stydět, když řeknu, že to byly pěkné časy?

Klidně se budu. Taková byla doba.

Rovněž naše doba je, i když poněkud jinak, taková. Zrovna tak o naší době jednou někdo řekne, že to byly pěkné časy. Blížil se průšvih, rozhodující velký průšvih, který měl můj život otočit jinak. Pořád jsem se učil, učil se někým být, ale možná jsem dřív, než mi patřilo, myslel, že už někým jsem.

Mladí vždycky klepou na dveře světa dospělých sebevědomě a neuctivě. Má to tak být. Ke kantorkám bychom měli být drzí a kantorky by měly chtít jednu nám stříhnout; však i ony byly v mládí drzé a nás, až vyrosteme, taky bude nad těmi jelity svrbět ruka. Míval jsem snížené známky z chování a ředitelské důtky, o řadě učitelů, zvláště o těch mých rajcovnících, jsem si myslel své a některé jsem přímo nenáviděl, ale že to tak má být, mi postupem času přeci jen docházelo.

* * *

„Nezahod'te je a nepromarněte.“

Jaká povzbuzení má kantor pro žáka dnes, a o jaká povzbuzení dnes žák od kantora stojí? Když učitel nic nesmí a všechno musí, když má všechny povinnosti a žádné pravomoci? My to měli jinak: nám dávaly učky ještě dost pocítit, že být s nimi v jedné místnosti je pro nás významné.

„Tady jste na výběrové škole!“

Já věděl, že moje university ze mě nic jiného než učitele neudělají. Nebo redaktora, to by bylo ještě horší. Průšvih mě z toho osudu vysvobodil a já jsem, opět s odstupem let, vděčný.

Být za reálného socialismu učitelem určitě mělo říz, ale dnes, kdy je základem učitelství dodržovat něčí práva, mění se žák z adepta vzdělání na setrvalé nespokojeného, špatně obslouženého zákazníka. Za jeho omezenost bude vždycky odpovědný někdo jiný.

Kamarád vyprávěl, jak mu v hodině dějin umění jedna žabka napsala francie s malým f, jak on se ohradil a dívka jak odpověděla: „Ale pane profesore, tady přeci nejsme v hodině českého jazyka?!“ Docela jsme si lámali hlavu, co se má na takovou blbost odpovědět.

Asi bych popustil uzdu hněvu a řekl: „Postavila se, slečinko... když bude ve školní jídelně srkat a krkat a někdo se ozve; taky se ona vyoslí, že nejsme na recepci?“

To bych řekl, a moje ruce by si pohrávaly s ukazovátkem.

VI.

Stejně: ty university!

Sedávali jsme na schodech Domu umělců, koukali na řeku a do skript. Pendlovali mezi fakultou na nábřeží a Celetnou ulicí. Chodili do Blatničky na deci růžáku. Vysvětlovali si, co je litotes a jak nejlépe funguje. – Zlomky předsokratovských myslitelů: „Lidé škrábající se cítí rozkoš a je jim jako při souloži.“

* * *

Hovořili jsme o svobodě a představovali si ji všelijak.

Ne. Takovou, jakou dnešek nabízí, jsme si nepředstavovali. Vyměřovali jsme si zakázané knížky, a u toho bychom se bývali měli cítit trapně: jací jsme to chudáci, že si i knížky necháme zakázat?!

Odboj proti zakazovačům dával smysl, i když se zdál na první pohled marný; odbojáři se však jeví zrovna tak málo lidsky snesitelní jako zakazovači. Sebestřední, svým způsobem omezení. Rádi nesouhlasili i trpěli, na kříži pronásledování jim to slušelo. Fundamentalisté pravdy, ale pravda se v jejich podání nehledala.

Pravda prostě byla, oni ji měli a hlásali.

* * *

Moje vzdělávání. Žádné už rajcovní učky.

Jak my jsme řešili, jestli členství v normalizačním SSM je či není „kolaborace“! – Neodpustím si a zmíním seminární práci z dialektického materialismu: celkem zručný kompilát, docent byl spokojen, velmi spokojen, ale potřeboval, nutně se mě potřeboval zeptat, jestli tomu, co jsem napsal, taky věřím. Vědecký výklad světa, a musí se odzkoušet i jako zjevená pravda!

Taky pak byl přiměřeně zkroušený, docent, a kdekomu na setkání vykládal, že mu jeden student napsal takovou krásnou práci, a nevěří jí...taková byla doba.

Knihovny, knihkupectví, antikvariáty. Krásná, malá, slunná studovna nahoře ve Slovanské knihovně. Zjara roku 1973 udělali čistku

ve fondu a zakázaných knížek bylo rázem víc. Chodil jsem tam za Ladislavem Dvořákem, autorem Nelidského koně; když mě pak vyhodili ze školy, rád se mnou povídal, protože ve mně možná viděl sebe sama, když on byl na řadě, aby po něm „šlapala doba“... on měl svoje průšvihy v padesátých letech.

Knihovna se k němu, aspoň co jsem viděl, chovala opatrně: aby nebylo možné nařknout ji z politických represí, ale zároveň aby nikdo nikam nehlásil, že se knihovna paktuje s pravičáckými živly. Jak se průšvih blížil, taky o mně se začínalo jako o pravičáckém živlu... přitom moje srdce bilo tak nalevo! A živel jsem nebyl; dlouhé vlasy jsem sice měl, ale slušely mi, oblékal jsem se jakž takž, chlast nic, drogy nic; já, a živel?! Jen trochu těch řečí o svobodě.

* * *

V normalizačním rozhlasu mi četli a hned zhodnotili verše – ale jsem dostal co proto! Další z mých karambolů v literárním provozu. V šachu jsem stoupal nahoru úměrně svému nadání, to jest ne rychle. Ovšem stoupal jsem.

Děvčata byla rovněž mými universitami... je stařecká demence, když mi ve vzpomínkách připadají úplně jiná, než dnešní dívky jsou? Naše byly krásné, ale to jsou dnešní taky. Jen ten pojem krásy má najednou jiný obsah. Naše holky neměly na tváři ještě jednu tvář, tu z líčidla.

A jaké se jim daly vyprávět vtipy!

Stáli jsme na chodbě a kolega Ivan zrovna jeden povídal; dal bych ho sem, ale jsem znění zapomněl. Ten vtip byl, řekněme si naplno, dost nářez. – Vtom šel okolo docent T., malinkatý a vypasený; vždycky jsem z něj měl dojem, že výška i váha mu způsobují obavy, že snad mezi studenty není přijímán s takovou důstojností, jaká by mu právem náležela. Rád nám vyprávěl o Mukařovském, možná si přál být někým takovým: že M. vždycky přišel na seminář, obřadně usedl, rozhlédl se a pravil: „Nuže?!“ (Tohle umí Limonádový taky moc pěkně.) A když Mukařovského studenti nebavili, vstal, odešel a plat akademika mu přesto nerušeně běžel.

Upřímně: nejsou nám kantorky, kterým v představách stahujeme sukně a které se v reálu souží touhou nás zfackovat, milejší a lidsky

blíž než vědecké kapacity podobné ražby? Než docenti a doktorky a jejich blbá dobrozdání.

Smáli jsme se Ivanovu vtipu až frivolně. Když nás docent míjel, pochopitelně jsme zmlkli, aby si nemyslel, že se smějeme jeho výšce a váze; dokonce jsme se zdvořile uklonili. Ale sotva nás minul, mně se zase vybavil ten vtip a já polohlasně, úplně automaticky řekl: „Kanec.“ – Docentova záda za chůze viditelně ztuhla, ostatní vyprskli ve smích ještě mnohem frivolnější a Ivan radil, abych za docentem běžel a omluvil se, že ne, kanec rozhodně ne... malé růžovoučké prasátko, to prosím pěkně ano, ale kanec?!

Však se nakonec všechno sečetlo, milí kolegové. Vzpomínám na vysoké chodby na fakultě, už bez nenávisti a ne úplně bez pohnutí, znovu mi naskakuje Jesenská: Alle meine Artikel sind Liebesbriefe.

Kdo vlastně jsem, po všech těch universitách? Hans Schnier na tuhle otázku odpoví: „Klaun. Právě teď lepší než má pověst.“ Lepší než naše pověst jsme možná všichni; což by nevadilo, kdyby dnešní university tak usilovně nebudovaly svět, ve kterém na pověsti tolik záleží. Ale třeba to tak bylo vždycky, jen já nic nevěděl.

* * *

Do konce mé akademické kariéry zbývalo nějakých patnáct minut; stál jsem na fakultě před vysokými zavřenými dveřmi a čekal, až mě zavolají. – Oč šlo... prostě jsme se jednou sešli U Malvazu, vypili dvě černá, prodiskutovali text protestního dopisu děkanovi ohledně praktik fakultního SSM a smluvili si termín další schůzky.

Psal se rok 1975.

Na druhou schůzku nedošlo; práskli nás, rozběhlo se kárné řízení a krom toho jsme začali chodit do Bartolomějské na výslechy, kolegové přecházeli na druhou stranu ulice, když nás měli potkat... takže zpátky před zavřené dveře: pohostinně se otevřely a já vstoupil. První, koho jsem uviděl, byl Vítězslav Ržounek, těžký aparátník, zlý člověk, velký elegant. Říkalo se o něm, že ač ženat, klade své večerní papuče po bok papučím hezké a ne zrovna zářivě chytré docentky, se kterou jsem si u přijímaček povídal o moderní české poezii.

Pak v kárné komisi seděl proděkan Angelis; myslím byl z katedry psychologie. Angelis byl plešatý kulatec, jací čas od času komplikují

život Jamesi Bondovi. Připomínal člověka z umělé hmoty. – Dál zkrášlil představení svazácký funkcionář, kterému se do angažmá zjevně nechtělo... po převratě jsme se potkali a on mi zkoušel podávat ruku s výrazem člověka, jenž „velkomyslně odpouští zlo, které sám způsobil“.

Pořád jsem čekal, kdy řekne: „Víš přeci, jaká byla doba.“

A ještě tam byl člověk s hlubokými brázdami na tváři, kterého jako kdybych znal, jen jsem nevěděl, odkud. Možná mě původně ani neplánovali vyhodit; totiž kdybych se byl neproslavil slovy o „partajní zvůli“; která jsem sice neřekl veřejně, ale oni se o nich stejně doslechli. Oni, ať už tím myslíme kohokoli, se doslechnou o všem.

Takže jsem viděl, aj, že je to zlé. Moc zlé. V jejich očích už jsem byl mrtvý, pohřbený, zapomenutý. Normálně by to ve mně způsobovalo všelicos, tentokrát kupodivu hlavně vztek. Takže jsem před definitivním zatažením opony chtěl rychle něco stihnout, velikého, statečného... třeba i divadelně rozmáchlého, milá Thálie. Ale napadalo mě, takhle nahonem, jen seběhnout dvě patra, postavit se doprostřed auly a rvát: „Seru na tebe, fakulto! Seru! Seru!! Seru!!!“

A třeba u toho výmluvně a hrozně smrdět. Otočil jsem se ke člověku se zbrázděným obličejem.

„Vy jste prosím kdo? Jsme si nebyli představeni.“

Podívali se po sobě. „Já se jmenuji Brůžek.“

„Brůžek, Brůžek... nejste vy ten pán, co dělal ministra kultury a nepustil sem Zeppeliny, když měli přijet?“ Ta dlouhá ů jsem natáhl schválně; vtom se nadzvedl proděkan a ukázal prstem: „Ven!“

Byl by to úplný konec mých universit,

kdybych university pojímal takhle úzce. Trochu jsem se litoval, to já umím; trochu jsem začal být praktický, to jsem se musel učit. Nastoupil jsem na sociální ubytovnu jako vrátný, abych v zaměstnání mohl dělat šachy, uhrál mistrovskou třídu a zkusil se na vojnu dostat do Dukly. Hezky sloužit v Praze, na vycházky domů, jezdit si po turnejích a z vojny si moc nedělat. Jako třeba plné bojové, noční poplachy a podobně.

Mistrovskou třídu jsem uhrál, Dukla nevyšla. Pochopitelně. Takže jsem nastoupil, protože na vojnu se mi dost nechtělo, do fabriky jako vazač těžkých břemen, kvůli náhradní službě... taky nevyšla, pětiměsíční vojna. S mým kádrovým posudkem se zkrátka nedalo nic! Někdo by možná chtěl říct, jak je fajn, že doba posudků minula; asi bych se na něj dlouze zadíval a pak začal mluvit o něčem jiném.

* * *

University. Nějaký menší pořádek ve mně udělaly: posílil jsem se ve svém ateismu. Oblíbeného svého filosofa nemám a o filosofii mnoho nevím... je to divné, neboť v análech VKR jsem sledovaná osoba FILOSOF.

Možná jen padly nějaké otázky, které jsem si dřív nekladl; ve sporu o universalia jsem jednoznačně post rem, a to je asi všechno, co se dá o mně jako o FILOSOFVI říct.

* * *

Divný život, ten před vojnou. Takový nanečisto. Jak budu žít, kdy s tím mám začít? Zkušenost z fabriky jako zjištění, že mohu do budoucna pracovat celkem kdekoli a dělnická třída mě mezi sebe přijme. Přestože předvoji dělnické třídy se, nebudeme si nic nalhávat, moc nelíbím.

Táta mi dopředu říkal, že fabrika ještě nikomu neublížila; to jsou takové standardní kecy, které se dají zaslechnout celkem často a ke všemu jsou pravda; což pořád neznamená, že to nejsou kecy.

Ale tátům se kecy většinou promíjejí. Když já se stal tátou, taky jsem je k synovi držel, a pěkné.

* * *

Dalo se z toho života zkusit odejít; ale kam a proč? Jak?

Na gymplu jsem se znal s Jarkem D., pozdějším únoscem letadla. Hrávali jsme spolu fotbal, takový veselý kluk to byl a já dost koukal, co o něm po únosu v Rudém právu psali. (Taková byla doba.) Jenže letadlo bych byl unést nechtěl, ani zastřelit pilota, na útěku podržnout svázaného chlapa. Ani se upálit. Žádná akce, na jejímž konci je rakev. – Spíš takhle něco elegického, posmutnělého.

Hrál dlouze na hoboje, sám na pobřeží, v tmách
Na plochem pobřeží, kde nikdo nepřistál
Hrál pro svou Lhostejnost, či hrál snad pro svůj Strach?
Byl tichý pastevec, či vyděděný král?

Hlaváček. Citováno nepřesně.

* * *

Kdo jsem? Kým jsem byl? Pastevcem lepším než má pověst?

Ty otázky si klást, to je normální. Hlubavý můj duch dokonce napovídá, že potřebné. Druhá věc je, že se musí nějak žít, hodinu po hodině, den po dni, pracovat, jíst, spát, platit někde daně. A tady říkám: Neodcházej! Zůstat! Hrozně smrdět!

Chybí sice vizuální působnost dramatického gesta, ale pro svět proděkanů a funkcionářů je to akorát.

VII.

Čekal jsem povolávací rozkaz

a netěšil se na něj; byl jsem zamilovaný zase jednou na vážno a dva roky jsou prostě dva roky. Sedm set třicet dní. Byli jsme s Aluš plni odhodlání, vědomí zkoušky nás posilovalo... to číslo není zas až tak hrozné, nicméně každý z těch dnů má ještě čtyřicet hodin plných prázdnoty a stesku. – Rodiče mého kvítka mesaliančnímu vztahu se společenským páriou moc nepřáli, a my si říkali: Vydržíme, ty dva roky je přesvědčí.

* * *

Nevydrželi jsme. I takové věci se stávají.

Před vojnou jsme zvažovali, tedy hlavně já si s tou myšlenkou pohrával, odmítnutí vojenské přísahy – všechny ostatní průšvihy by proti tomu byly jako dětské leporelo. Myslel jsem to tak trochu jako meziúčet, k čemu už mě university připravily, když mi osud rozdává jen samé pěkné karty... vydržel bych? Zřejmě by to, co by následovalo, vydalo na román.

Ale nerozhodoval jsem se jen sám za sebe. Naše budoucnost se jevila všelijak, nicméně v tu chvíli to ještě budoucnost byla a my chtěli nějakou budoucnost mít. – Povolávací rozkaz nakonec přišel, o půlnoci odjížděl z Hlavního vlaku na Slovensko, sbíhal jsem po schodech, díval se na dveře našeho bytu, jak se zavírají... když jsme v kasárnách poprvé ráno vstávali, vznikla u jednoho kavalce tichá hádka a někdo řekl: „Když se ti tu nelíbí, proč jsi sem teda jezdil?“

* * *

Neutekl jsem vojenským pánům a vojenští páni si mě s chutí dávali. Ale nelituju těch let, opravdu nelituju. Neměl jsem páru, do čeho jdu, táta mi opět vysvětlil, že vojna ještě nikdy nikomu neublížila... ublížila, tati, mně však ne. Takže nelituju.

Když bylo nejhůř, ztratil jsem se někam za roh, tam okopával podezdívku a brečel. Ponížením a vztekem.

Zajel se podívat i generál Kodaj.

Ano, ten. – Bylo půl roku po Chartě, mazáci už měli plnou hlavu civilu, ale generál se do civilu nechystal; měl plnou hlavu té Charty a východní vojenský okruh se mu jevil jako žumpa přetékající mikro-organismy, které u voleb zálučně škrtají, do volební místnosti nosí vlastní propisky a ještě pak šíří historky, jak se u voleb '76 choval herec Landovský.

Někdo na mě musel práskat – mou situaci tak jak tak nemohl zhoršit. Poslední můj průšvih byl hokejový: při zápase Československo – Sovětský svaz (4:3) jsem byl přistižen, jak politrukovi jednotky mávám nad hlavou papírovými praporky, servanými z prvomájové výzdoby. – Kázeňsky to ošetřit nešlo, ale Kodajovi to vadilo a jeho příčurům z kontrarozvědky taky; seděli v parádní zasedačce, mluvili mi do duše a náš náčelník štábu, který u toho pochopitelně musel být rovněž, co chvíli zvedal oči ke stropu.

„Vy nie ste múdry, súdruh,“ řekl na rozloučenou generál. „Raz na to prídete. Len aby nebolo neskoro.“ Všichni kývali, náčelník vyloženě jako maňásek. – „Proč jsi neřek,“ spustil, sotva odřičeli za dalšími hříšníky, „že jsi všechno pochopil, lituješ toho a že už to nikdy neuděláš?“

„Proč bych to měl říkat?“

„Proč asi... proč. Seš snad nějaký mesiáš?“

„Jakej mesiáš, soudruhu podplukovníku? Já přeci dělám jen, co může každý.“

„Jsi blbej?! Co může každý, kdo? Já snad? – A stůj v pozoru, sakra vojíne!“

Srazil jsem kufr a vyšponoval se. Psal se rok 1977.

Občas si na to vzpomenu, jednou či pětkrát dokonce ve spravedlivém hněvu, a to pak lituju, že jsem ještě nevyhrkl: „Umí vojáci něco víc než jen stát v pozoru? – Měli jste presidenta, oni ho vyhnali ze služby jako psa a vy pořád jen ten hapták?“

Bylo by to upřímné... velice upřímné. A trestuhodné. Něco bych asi schytal. Podplukovník byl fajn chlap, jen se zkrátka nenarodil na Žižkově válečném voze.

Vedli o mně spis, ale skartovali ho prý v roce 1983.

Když jsem se vrátil z vojny, potkal jsem na Novotného lávce našeho bývalého ročníkového vedoucího; měl nás rád, my ho měli taky rádi, nemohl v kárné věci nijak rozumně zasáhnout. Přesto cítil, jako jeden z mála, takovou tu kolektivní vinu, ptal se, co a jak, v jednu chvíli se zarazil: „Ale věděl jste, že vás necháme dostudovat, když se znovu přihlásíte?“

No – to jsem opravdu nevěděl. V inkriminované době jsem bránil vlast ve slovenských horách, a pokud se zpráva nějak šířila, tedy ne v mých vojenských kruzích. Díval se poplašeně a já viděl, že se zase roztáčí kolo výčitek: jak jsme na něj mohli zapomenout, co s tím uděláme... nebylo třeba dělat nic. Můj život zabočil jinam, od akademických laurů, tahle věc mě dávno nepálila.

Takže jsem řekl: „Víte, pane profesore, pro mě už studium, abych tak řekl... ztratilo mravní závažnost.“

Taková kravina! To se hned tak neslyší. – Ale profesorovi se ulevilo, zanechal introspekci... vyřešil jsem věc, když se nad tím člověk zamyslí, dobře. Nebo ne? Bylo to gesto a mělo svůj půvab.

Nebyli jsme sami, kdo odloučení nevydržel.

Dost kluků rukovalo a byli už ženatí, i s děckem; pak z dálky sledovali, jak se jejich utajované obavy poznenáhlu naplňují. Dopisů chodilo mív a objevovaly se v nich zmínky o kámoších, kteří jsou fajn, i třeba pomůžou přebalit, je s nimi sranda... ten pocit, že jsi za plotem a nemůžeš nic. Nic. Dá se to přežít, přežiješ to.

Mám sem připsat, že pomůže kolektiv soudruhů?

Aby se nic neztratilo úplně

Silvestra nastartoval v televizi herec Menšík anekdotou, kterou vypravuju rád; potká prcek cvrčka a ptá se: „Co pořád děláš, cvrčku?“ a cvrček odpovídá: „Co bych dělal? Cvrkám, cvrkám... a co ty pořád děláš, prcku?“

A prcek odpoví: „Ále, člověče, ňák už mi to nejde...“

Vtip je to strašně starý. Ale já ho neznal, smál jsem se, div jsem se nepotrhal, prckovy starosti jsem zatím neměl. – Psal se rok 1978. Před třemi měsíci jsem se vrátil z vojny a pořád ještě neměl práci. Minulost šla trpělivě za mnou, jako šla před osmi lety za tátou. Nic nového. Jakákoli hlídka VB mě při náhodné kontrole mohla předvést za příživu.

* * *

Má služba vlasti skončila stylovým výjevem: odevzdal jsem vojenskou výstroj a jen v tepláčkách a pantoflích jsem se vracel do kanceláře proviantního. Do své kanceláře. Jako jediný voják s maturitou jsem na posádce velel kuchyni a přidruženému chovu vepřů.

Vtom telefon z Olomouce, kde jsme měli útvar: volala paní nadpraporčíková a rezolutně se dožadovala svého nadpraporčíka. Šel jsem pro něj na nástupiště, kde execíroval partu absolventů... krásné, modrozeleně zářijové odpoledne, chlapci utěšeně panáčkovali na asfaltu a já už nemusel nic, vůbec nic.

Všichni čekali „Soudruhu nadpraporčíku, dovolte blablabla“, ale já řekl jen: „Pane Brambulo, nerad vás ruším, ale máte na drátě paní...“

Jak podivně zní na vojně něco tak obyčejného! Parta vyprskla, Brambula se otočil jako čamrda... ale usmál se.

„Ty jdeš zejtra domů?“

Přikývl jsem, vysokoškolákům smích rychle zamrzal. Oni měli jít až za jedenáct měsíců.

„Takže už si na tobě nic nevemu, vid’?“

Další přikývnutí. Šli jsme, on k rozhovoru s paní nadpraporčíkovou nespěchal, na schodech se otočil: „Musels, pacholku, před těma zobákama dělat opičky?“

„Nemusel. Ale kolik tý srandy si tu člověk užije...“

„Někdy docela dost, ne?“ řekl a vrtěl nade mnou hlavou. „No he-le: čau. Žij si. A nebuď pořád jak beran.“

Takže to bychom měli, říkal jsem si. Pakárnu máme za sebou – co horšího nás může potkat? Vojnu jsem si poctivě odsloužil, ale věci mi pořád úplně nedocházely; například že tohle není konec, nýbrž začátek. Další začátek universit.

Ještě deset dní předtím, než herec Menšík odvyprávěl anekdotu, stál jsem v Městské knihovně před ředitelkou a kádrovačkou. Rozhodnutí o přijetí či nepřijetí bylo sice v kompetenci kádrovačky, ale nakonec se i soudružka ředitelka rozhodla, že si chce ten zajímavý hmyz nabodnout do vitríny zážitků.

Jejich stanovisko nedosáhlo ani na úroveň holé věty: ne.

„A co jste čekal, s tímhle posudkem?“

„No, původně jsem chtěl sám knížky psát... ted' jsem doufal, že bych je mohl aspoň půjčovat.“

Tady se soudružka kádrovačka rozhorlila.

„V rangu ministerstva kultury vy nikdy pracovat nebudete. O to se strana postará. Rozumíte, soudruhu?“

Cvrček v tomhle ročním období mlčí, ale až ho jaro probudí, bude si znova cvrkat a cvrkat. – Zato prcek ať osvěží svoje dovednosti; co když ani on nemá ve zmíněném rangu šanci?

Další díl příběhu

odstartovala maminka: když nemá zájem kultura, co zkusit tady v okolí počítače? Je to každopádně silné odvětví.

„Matko, šílíš?“ řekl jsem. „Copak o počítačích něco vím?“

„Ale měl bys blízko do práce. A pár lidí tam známe, tak by snad mohli...“

Kdepak, mami. Nikdo si nepamatoval, nikdo naše jméno neznal, žádná maminka tam nikdy nedělala. Všichni krčili rameny, jen největší pabl se pěkně prořekl: „My tu nejsme zvědaví na nějakého posledního spravedlivého...“

Nejsou – nejsou. Šel jsem po schodech dolů, chtěl jsem hrozně smrdět nebo trochu vyhodit budovu do povětří. V přízemí jsem narázil na výpočetní středisko jiného podniku, vlezl jsem na blind dovnitř a bez okolků řekl: „Chtěl bych tu dělat.“

„A co umíte?“

„Nic.“

Teprv ted' doopravdy zvedli hlavy. Popsal jsem ve třech větách svou situaci a oni pravili: „No to my vás berem!“

„Na kádrovce budou asi ječet,“ musel jsem říct. Srdce mi radostně tlouklo.

„To je fuk. V nejhorším vás pustíme, ale vy budete mít další tři měsíce na hledání. Každý esenbák vám bude moct leda zasalutovat.“ – Jak neuvěřitelně zní takové věty dnes, v době personalistů, strukturovaných životopisů a firemních dress code!

Nepustili mě. Zůstal jsem u nich čtvrt století.

VIII.

Potkal jsem tam Marii.

Dívala se nedůvěřivýma očima... samozřejmě se po podniku hned rozneslo, co jsem zač. Odium pronásledovaného vyčleňuje z davu, ani nemusíte být až tak moc pronásledováni. Stačí, když se o tom ví a mluví. – Nedůvěřivé oči ano, důvěřovat Marie chtěla. Měli jsme k sobě přes celou Prahu: ona v Košířích, já ve Vršovcích. Jedna tramvaj nám jela od domu k domu, ale jít v noci zasněženou Holečkovou ulicí mělo taky něco do sebe. Z Košíř do Vršovic se šlo pěšky necelou hodinu a půl.

Chodili jsme spolu, kam se dalo; na Ořechovku, Barwy Ochronne. Do Ponrepa na Vertigo. Do Sofie na Blow Up. Do kina Aero na Long Day's Dying. – Taky do Violy: Tereзка Planetová a Doležal, Noc s Hamletem a Lukavský... bílé stolky, bílá křesílka, červené víno. Obsluha decentní, ceny mírné. Z reproduktorů zpíval Rodgers Soon I Will Be Gone, s těmi svými hypnotickými přestávkami. A já, vhodně inspirovaný nedávný soldát, jsem říkal věty, které se říkávají, aby nedůvěřivé oči ztrácely svou nedůvěru.

A jak to bývá v lidské knize:
při jdeš-li nějak o peníze,
ženich ti, dcerko, upláchne!
Má sestra... Ale znáte přece
to ano vln... a ne, ach ne
někoho, kdo je váben k řece?

Z levého oka mi ukápły dvě kapky. Otočil jsem se ke dveřím, v nezřetelné, ale prorocké obavě, že by dáma mého srdce slzy považovala za svrchovaně nemužné. U dveří stál herec Kemr, v příšerném šedozeleném převlečníku; jako by mezi nás přišla smrt a pokorně čekala, až někdo dopije svou poslední sklenici.

Podíval se na mě. I jemu tekly po tvářích slzy. Psal se rok 1979 a já začínal být dospělý.

Láska. Láska jako slovo.

A co když je to láska? Láska z pasáže, Láska jako trám. Love At First Sting. Láska je láska.

Lásky jedné plavovlásky... Škvorecký dal do knížky o filmu fotku, na které Hanička Brejchová mezi natáčením sedí na židli a lokty se opírá o klapku s nápisem: *Láska jako prám*. – Vypravovala jednou, jak točili s Pucholtem tu milostnou scénu, trochu se do toho obuli, pak Forman řekl Dobrý, stop, ale Pucholt jel dál... velikej muskej to najednou byl, vzpomínala Hanička s krásným úsměvem, a pak že mu řekla Vlád'o! Teprve na to on se nějak upamatoval, vstal, velice nachučený Pucholt, natáhl kačata a pravil: Já se vám na to můžu taky vysrat!

Láska jako Cesta ke štěstí. Jiřina Švorcová miluje svou zem, chce pro ni pracovat jako traktoristka. Hopkuje po lese, tie oné sa pekne hojdajú, a recituje do toho Pujmanové verše:

Po modré obloze obláček plove
Všechno, jak bývalo, a přece nové!

Milostné scény

Že jsem jich za ta léta napsal! Prožil! Viděl!

Leckterou napsal a pak teprve prožil; i takhle to občas funguje. Jsou snad scény, které jsme jenom napsali, míň skutečné? Nemyslím.

Matt Damon s Claire Danes v bufetu nemocnice. Claire je tam, protože ji manžel zmlátil basebalovou pálkou; pořád nemohla, hlupaňa, pochopit, jak moc ji on miluje... prostě ztratil hlavu, no! Láska si vždycky najde cestu.

Matt se ostýchá přisednout, chce si přisednout, nakonec přisedne a řekne, kdo je. Claire se ptá: „Jakému právu se chcete věnovat?“

„Mám rád procesní právo... chtěl bych pracovat v soudní síni.“

„A obhajovat zločince?“

„Možná. Mají přeci...“

„A vrahy?“

„Vrazi většinou nemají na soukromého advokáta.“

„A ty, co znásilňují a týrají děti?“

„Ne.“

„Chlapy, co mlátí svoje ženy?“

* * *

Láska umí postrčit zacyklený čas.

Život Billa Murraye se dostane do časové smyčky: každé probuzení je ráno v Buranově, kam přijel natočit meteorologického sviště a hned odsud minil vypadnout. Bill je tak trochu arogantní blbec, sebestředný, zkažený mediální proslulostí. Ale je s ním šmačná Andie Mac Dowell a Bill, zprvu k milostným scénám okoralý, se postupně naučí, co pravá láska žádá...

I jiné typy milostných scén. Caroline Goodall a Roma Maffia: „Bojíte se, že by mohla mít pravdu?“

Pohled stranou, ale pak už přímo do očí. Nadechnutí. „Ano.“

„Co udělal, udělal ze slabosti.“

„To člověku nepomůže.“

„Podívejte, já se nemůžu plést do vašich vztahů s manželem. Ale fakt je, že ona porušila zákon. A to je veliký rozdíl.“

„Slečno Alvarezová, před osmačtyřiceti hodinami byl penis mého muže v ústech jiné ženy. Nemyslím, že mi nějaký zákon pomůže se s tím vyrovnat...“

Kevin Spacey a Mena Suvari. On je ženatý až příliš, ona zas příliš mladá, zkušeně vyzývavá, pohrává si s tou rolí... vážně jen role, ještě s nikým nic neměla. A on, když mu to ona v příslušném okamžiku poví, zasekne se v rozpacích a něže, akci odvolává... taková dost večerní milostná scéna, po tvářích se potulují záblesky plamenů z krbu, Annie Lennox potichu zpívá Don't Let It Bring You Down.

„Připadám si tak hloupě. Říkal jsi, že jsem krásná.“

Tak trochu bychom si všichni měli připadat hloupě... až si tak nikdo připadat nebude, svět se zase o cosi zhorší. Ještě tak vyžilí režiséři s nedorostlými, ale perspektivními hěrečkami; decentně je uvádějí do světa, který pak ony budou na plátně „ztvárňovat“. Po téhle sortě kašparů člověk nějak nežádá, aby si připadali hloupě.

Ať šoustají! Co s nimi jiného?

Dá se snad nazvat milostnou scéna, když v Maupassantovi Kulička podlehne vydírání spolucestujících a dá pruskému oficirovi, aby jim dovolil odjet? Vlastence to muselo nějak rozdírat: šťavnatá francouzská dívka a kožený hnusný Prušák s epoletami... fuj! Hanba Prušákům!

To je, s prominutím, taky jenom šoustání; kde by se tu vzala jaká milost? Úplně na konci příběhu, když všichni ti hnusní ctihodní spolucestují Kuličku pronásledují opovržením za to, k čemu ji donutili, začne si jeden ne až tolik hnusný pískať Marseillaisu a ostatním je to protivné.

„Amour sacré de la Patrie...”

* * *

Forman má v Láskách něco podobného: paní Ježková moc touží podívat se do kufru Hanky Brejchové, jen tak, aby věděla, aby získala přehled, maminky vždycky potřebují získat přehled. Ale se to pořád nějak nehodí. – Když kufr konečně otevírá, skončí vedle televizní program, všichni už spí, televizi nemá kdo vypnout a bytem hrdě zní československá hymna. Jako připomenutí a oslava národního charakteru, existuje-li něco takového.

Myslím si, že i Forman to tady někdy dost nenáviděl... nebo se dá říct, že tohle je vlídný humor?

Ale odbočili jsme: milostné scény. Když myslím na Marii původně nedůvěřivou, myslím na některé pražské adresy, nuselské třeba. Na slovenské hory. Na město Most, plné zeleně a růží, kde nám nabízeli byt. Ale se tam rodily děti s respiračními chorobami.

Myslím na jednu hádku, v níž jsem řekl s dramatickým gestem: „Jak ty mě musíš nenávidět!” Odešel jsem do kuchyně, Marie za deset minut přišla a pravila: „Poslyš, tohle bylo dobrý: Jak ty mě musíš nenávidět!” – Zkoušeli jsme pak větu říkat ve všech možných intonacích, a smáli se přitom.

Jak my jsme se museli nenávidět.

George Clooney a Brad Pitt jdou po Las Vegas, dokončují vážný rozhovor o ženách, a Pitt povídá: „Víš, ony ty vztahy...” a Clooney: „Jo, já vím...” – Pitt: „I když zase na druhou stranu...” a Clooney: „Jo, to je taky pravda...”

Milostné scény

Sháněl jsem ten biják, jmenuje se A co když je to láska?, hrozně dlouho. Viděl jsem ho kdysi v mládí a dost se mnou zacvičil. – To se ví, dnes je dramaturgie televizních stanic obezřetná; nad Majorem Zemanem či Králem Šumavy dlouho neváhají, ale zařadit film, který nad reálným obrazem sovětské školy klade otázku, jestli jsme přesně tohle chtěli... koho by to ještě dnes zajímalo?

Mě. Mě by to zajímalo. Ať dobře nebo špatně, žili jsme v tom, byl to náš život; možná má opravdu jen cenu varování. K filmu neumím sehnat titulky, ale už jsem na sebe naprášil, že trochu rusky umím.

Takže. První záběry odkrývají podivuhodné místo, které stokrát víc než normální město připomíná jeho divadelní kulisy. – Ano, jsme na půdorysu love story. On je veselý, nebojácný, ona hezká, upřímná, on jí pošle milostný dopis; ale vtom už si z něj předčítají ve sborově, nevědí však, kdo ho napsal, komu, pátrají po tom, dopis se veřejně řeší jako něco nepřístojného. Ti dva jdou pak jednou za školu a jsou spolu chvíli v lese, vlezou i do opuštěného kostela; nic jaksi netento, ale ono je od začátku zřejmé, že kvůli akutní fyzické zvědavosti se do lesa nevypařili. Mimochodem, sovětský les ve filmu rovněž vypadá jako vlastní napodobenina.

Po návratu už pochopitelně exemplární případ, škola zásadní postoj, ulice a její výbory taky zásadní postoj a ta hezká holka nakonec spolyká prášky. Ne, neumře. Chystají se poslat ji do Novosibirska, odjede tam?

* * *

Ale co když je to láska? Má sovětský život nějaký mustr, co láska je a jak s tím naložit? Má se to tvrdě potlačit, veřejně rozmělnit, potichu tolerovat? Vždyť my vůbec nevíme, my apoštolové nového žití, co s tím, a přitom jsme všechno mysleli tak dobře!

Porád to ještě nikoho nezajímá? Ne, asi ne.

Stalo se koncem vojny, někdy kolem patnáctého září: jel jsem si domů pro civil, v Turčianských Tepliciach pristoupili ona a on, byli to nejspíš přátelé z podniku nebo odkud a vraceli se z lázní. V lázních, zrovna tak jako na chmelu v jiné věkové kategorii, má poslední

noc svou magii a jemu ta magie stoprocentně vyšla; neříkal nic denunciačního, vlastně vůbec nic o tom neříkal, ale pochopil jsem i já. Zato ona byla celá v zamyšlení, nakonec se jí zeptal přímo: „Ale ste spolu boli, nie?“

Odpověděla tím zamyšleným posmutnělým hlasem: „Nepýtal.“

Bylo mi pětadvacet a věděl jsem o životě i o lázních pořád prd; jen zvláštním řízením osudu jsem si tuhle scénu zapamatoval. Nepýtal. Láska dovede být smutná, a taky introspektivní.

Čo bolo s ňou zle, že nepýtal?

IX.

Polibek. Duchovní a jeptiška.

Jeptiška má zavřené oči a pootevřené rty; duchovní rovněž. Na hlavě klobouk. Jeptiška saténovou vyztuženou plachetku.

Vášeň chytí do svých spárů
v něžném dívčím budoáru... A směje se přitom.
Tady je dobrá rada drahá. Vášeň – šášeň.
Šášeň je mlž, dokáže sežrat loď
i s přístavním molem, a vášeň je taky taková.
Cha! Manželky o nás beztak vědí všechno!
Kdo chce žít věčně, bez vášně nemůže,
byl by hloupý, kdyby to i jen zkoušel...

Jsmo pohoršeni... jsme polibkem pohoršeni? Já za svou osobu nevím. Oni svůj slib Pánu dali v dobrém úmyslu i víře, že ho dodrží, a chápu, že teď třeba mají vnitřní dilema a rozpolcenost a silné pocity. Ale já, já k tomu nemám co říct, protože co? Z jaké zkušenosti? Ne, nejsem pohoršený.

Nevěsta Kristova. Krom ostatního se dá taky předpokládat, že její ženich ji nebude chtít mlátit.

* * *

„Podstatou člověka je, že neprahne po dokonalosti, že je někdy ochoten páchat hříchy ve jménu oddanosti, a že je nakonec připraven dát se životem zlomit, což je nevyhnutelná cena za to, že se láskou připoutáte k jiným lidským jedincům. Láska je bezpochyby věc, které by se svatý měl vyhnout, ale svatost je zároveň něco, čemu by se pokud možno měly vyhnout lidské bytosti.“

Orwell o Gándhím. Citováno nepřesně. Opravdu by duchovní a jeptiška tou pusou Ježíška nasrali? – Já neumím zaujmout fundovaný teologický postoj... vím jen, že šášeň je mlž a láska není jen slovo. Takové střípky: jeptiščin satén, záblesky plamenů v krbu, pe-

nis v ústech jiné ženy, Hromnice pořád dokola a nakonec ti dva mladí, úplně ztracení v zemi, kde včera znamenalo zítřka.

* * *

Marie byla katolička, „svým způsobem“ a já ji někdy školil, že takhle to církvi možná vadí. Extra ecclesiam nulla salus. – Ale ona mě nebrala vážně a praktikovala podle sebe: do kostela podle nálady, ke svaté zpovědi nikdy.

Přestože by se Pán nic ošklivého nedozvěděl.

Chodili jsme před svatbou na katechismus. Pan farář si mě oblíbil; přemýšlivého nevěřícího, o jehož duši lze zápasit. Nebyl to tak surový boj jako s Hansem v Ansichten eines Clowns, ale podpis po mně chtěl: že budu děti vychovávat křesťansky. Nic jiného konkrétního jsem v plánu neměl, ale ten podpis mi připadal, jako kdybych ho měl napsat krví... Marie u těch sporů plakala.

Moje maminka se zlobila, když se řešilo, zda svatbu v kostele ano či ne. U nás v rodině panoval materialistický světový názor a svatba v kostele se dala chápat jako zrada na něm. Ale máma se možná jen bála, abych neustupoval hned na začátku. Neustupoval příliš. Možná jí nepřiznaně vadilo, že odcházím žít jinam.

* * *

„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“ – Před Bohem pro katolíky jsme s Marií pořád svoji, přestože se naše cesty už nikdy nesejdou. Mohl by mě vysvobodit papež, ale třeba od Benedikta bych nevezal ani kůrku. A taky si nepřipadám nesvobodný.

Byli jsme spolu přesně jedenadvacet měsíců. Na den. I vojenská služba trvala déle, rozvedli nás na první stání. Chovali jsme se tam relativně důstojně, ale co sejde na tom, jak jsme se u rozvodu chovali! Máma zprávu nepřijala vůbec dobře („Vždyť jsi věděl, do čeho jdeš!“) Ale taky hned od začátku říkala: „Já vím, že si nakonec uděláš, co sám budeš chtít.“

A táta byl i trochu rád, protože dům Mariina strýčka, laureáta, kde se odehrálo posvatební veselí, v něm na čas zanechal větší nejistotu o všem, co sám v životě dokázal... v okázale materiálním smyslu. Tou dobou už jsme v debatách byli rovnocennými partnery a já

mu říkal: „Tati, co blbneš?“; on zase nikdy úplně nechápal, jak jeho synovi můžou být viditelné odznaky čehokoli tak lhostejné.

U rozvodu nám říkali, že naše manželství bylo „lehkomyšlné“; možná je to v rozvodovém právu terminus technicus, ale jinak mi to přídatné jméno nepřipadá výstižné.

* * *

Řekne-li muž „moje přítelkyně, chiromantka“, neříká tím jenom, že má přítelkyni, která se zabývá čtením z ruky; naznačuje, že je svobodný nebo rozvedený a že má s tou chiromantkou jakési techtle či mechtle, možná obojí, eventuálně i „něco stranou“. Přístavkem odděleným čárkou nám o ní něco zajímavého dopověděl.

Řekne-li muž „moje přítelkyně chiromantka“ (bez čárky), neznamená to jen, že je svobodný nebo rozvedený a že ve volném čase obluzuje hadačku z ruky. Znamená to zároveň, že jich obluzuje víc: má přítelkyni chiromantku, ale možná též přítelkyni tanečnici, přítelkyni laureátku, přítelkyni násosku. Může mít přítelkyni, na kolik stačí. Přístavkem bez čárky ji vyděluje ze stáda, do kterého všechny ty své přítelky posháněl.

Řekne-li muž „moje přítelkyně – chiromantka“, pořád se jedná o přístavek a muž tím oba výše popsané významy jaksi spojil; pravděpodobně nám nechce říct, jestli má přítelkyni jenom jednu nebo jestli jich má víc, ale naše podezření, že jich má víc, mu není úplně proti mysli. – Řekne-li „moje přítelkyně, chiromantka“ nebo „moje přítelkyně chiromantka“ nebo „moje přítelkyně – chiromantka“ žena, všechny uvedené společenské konotace odpadají; pokud ovšem o pisatelce není obecně známo nebo pokud ona sama v textu jasně nedeklaruje, že dává přednost něžnému pohlaví.

Já jsem ve slabé chvíli napsal „jedna moje přítelkyně chiromantka.“ Tím jsem o sobě nic intimnějšího neprozradil, protože mezi „mojí přítelkyní“ a „jednou mojí přítelkyní“ je dost čitelný rozdíl, zvláště ohledně techtlí (tím spíše i mechtlí). Je zajímavé, jak důrazně taková obyčejná číslovka „jedna“ připomíná, že chlap může mít přítelkyni a ženská přitele, aniž by si spolu začali „něco stranou“. – Kdybych byl napsal „jedna moje přítelkyně, chiromantka“, byl bych tím řekl, že jedna z mých přítelkyň (s nimiž mne nepojí jiný vztah než

právě přátelský) hádá (nebo umí číst?) z ruky. Ale protože jsem napsal „jedna moje přítelkyně chiromantka“, chtěl jsem tím říct a taky jsem řekl, že přítelkyň, které umí číst z ruky, mám víc. A jedna z nich že mi řekla...

Ale to už s naším tématem nesouvisí.

„Pár nových zaručených návodů“,

které za okamžik přijdou, bude mít po uveřejnění dohru.

Nebude to dohra, aby se tak řeklo, skandální; nebude to ani dohra, jež by vztyčila naši vlajku na stožár literárního věhlasu. Pro tuhle chvíli nebudu citovat žádný film. Jen řeknu básnivou maličkost, kterou říkám často, aniž bych se jí sám vždy řídil: že láska není piz-za, která se nakrájí na tolik a tolik dílů, a je-li u stolu o jednoho víc, tak zkrátka na někoho nezbyde. – Spíš pohádková slánka: „Málo jen pro tebe, ale dost pro všechny.“ Já vím, poetické kecy.

Milostné scény. Nevíme si s nimi rady, a to je právě dobře. Protože až si s nimi rady vědět budeme, budeme mrtví.

Pár nových zaručených návodů

Kdybych měla psát o lásce... napsala bych úzké provázky, natahují se přes kostel, přes náves, mlhou, sadem a časem, nade vším. Nikdo je nevidí.

Kdybych já měl psát o lásce, napsal bych, že začíná a končí. Že se mění. Že se převléká: za zvyk, za soucit, za vzpomínky. Za přátelství. Za nenávisť.

Napsala bych rumunské hory, skály pod Dívčím hradem, soutok dvou řek, rybníky v hraničních lesích. Krajiny zelené, červené i bílé.

Napsal bych o dešti v parku. o lavičkách, jak na ně sedáme: ona čelem k opěradlu, já zády k němu. Ruce: její drží ty moje. Aby se nedělo nic, co se pak doma nesmí říct.

Napsala bych zahrady: zahradu s rajčaty, zahradu se starými jabloněmi. Zahradu u kláštera: děti s tatínkem staví scénu pro pimprlo-

vé divadlo, dívám se na ně z kamenné zídky, po levé ruce strmý sráz k řece. Na šedo zelené hladině pomalu pluje barevné listí.

Já bych napsal křik z dětské postýlky. Napůl oblečenou mámu, odevzdaně nasazující jiný úsměv. Táto vy sevřené rty. Mumlání.

Napsala bych hromady: bot v předsíni, papírů na stole, složenek v poště, nádobí ve dřezu, dřeva na zimu.

Napsal bych prohledávání lednice: Měl jsem tady salám! Na noční budu jíst co?!

Napsala bych kamna.

Napsal bych, že ses oblékla jako coura. Nemysli si, říkali to i jiní lidi. – Který? – Skoro všichni. – Jmenuj mi jednoho jedinýho.

Napsala bych jizvy: tvoji na hlavě, svoji na břiše.

* * *

Napsal bych, že na tebe čekám u řeky. Na barevné hladině pomalu pluje šedo zelené listí. – „Ale budeš-li přicházet v různou dobu,“ radí liška malému princovi, „nebudu nikdy vědět, na kterou hodinu vyzdobit svoje srdce...“

Napsala bych: Musíš furt stahovat to okýnko? – Já nevím, proč ti vadí, že stahuju okýnko! – No tak si to okýnko stahuj, no. – Ne, já už ho stahovat nebudu. – Ale tak si ho stahuj, mně je to jedno. Je to tvoje okýnko. Už ti to říkám potřetí. – Řikáš mi to PODRUHÝ. A už to okýnko NIKDY stahovat nebudu. – Stahuj si ho, jak chceš. Já už ti teda NIKDY nic neřeknu.

Napsal bych ti, ať si svoje NIKDY strčíš... ne, to bych nenapsal. Protože jestli NIKDY existuje, tak je to fakt úplnej konec všeho.

Napsala bych noc o samotě, v kuchyni. Po kostkovaném ubruse dupe pavouk, hodiny hlasitě odtikávají vteřinu po vteřině.

Napsal bych taky samotu. Stesk. Kolo. Krajinu.

Napsala bych: Nic, jen abysme se měli normálně rádi. – Vždyť máme, ne? Jestli to teda je ještě normální. – Trochu dlouho, že jo.

Musel bych ještě o nevěře: jaké je, když se o ní člověk dozví, jaké je, když se jí člověk dopustí. – Jak člověk ví, že se stalo dávno předtím, než se cokoli stane. Protože co všechno se stane a kdy a ty další věci... koho to ve skutečnosti bere? Týrat už se umíme úplně vším.

Napsala bych velikou černou plochu s nezřetelnými obrysy světa: lidí, měst, silnic, moří. Někde v ní malé světlé místo a do něj dvoje ruce a nohy. Vlasy, řeči a nehty, těla zvenku i zevnitř.

Napsal bych, že láska je jeden bod ve vesmíru. Jenom jeden. Hrolezci vědí, že body potřebuješ tři.

Napsala bych cestu domů.

Já nevím.

Sedával jsem, je to už kolik let, po večerech na skalisku, díval se přes Kvarnerský záliv a v dálce viděl světla. A myslel na Viktora, jak naproti chodí se švitořící Ninou, mlčí a dívá se na záliv mým směrem, najednou přepad, je to v něm a musí to ven, nemůže si prostě pomoci a řekne: „Poslyšte, a jestli vás opravdu miluji?“

Ona se ohlédne, v očích malinko štvaný výraz...

Pak nasedne do auta a umře. To není u Nabokova nic neobvyklého. A já si pořád představuju nebo spíš vybavuju Viktorovu chvilku prozření, náhlé upřímnosti: můžu být podezříván z úmyslů, taky jsme v situaci, kdy se taková slova vyloženě hodí říct... a třeba jsou ta slova, ještě ke všemu, pravda.

X.

Nakonec osud „vždycky přivede tu pravou“.

Zmínil jsem bráchu, ano, mám bráchu; je o tři roky starší, nikdy jsme si spolu moc nehráli, naše životy byly takové rovnoběžky. Nezájímala mě jeho kytara a pionýrské tábory, jeho nezajímaly moje atletika a šachy.

Jednou chtěl svůj pionýrský tábor oživit šachovým programem, požádal, abych jel, jel jsem. – Na Hlavním nádraží byla taková blondýnka, blondýnka v džínách a svazácké košili. Mělo by se dodat, a já nahlas dodávám, že jsem byl v tu chvíli ženatý. Nevím, proč plácám o osudu, když mi ji přivedl do cesty můj brácha.

Štíhlá, hezká. Mám vykládat, jak přeskočila jiskra? Jednak by mi to zakázala, kdyby mohla, jednak se stejně naštve, až bude číst i jen tohle. Chtěli jsme spolu být, začali jsme si budovat domov, náš, jenom náš – dosud nás vždycky jen přesazovali do nějakého už existujícího cizího. Když jsme pak sehnali byt v Čerčanech, chodíval jsem nahoru na kopec a koukal, slzy v očích, svého nového domova jsem měl plnou duši.

Plnou duši jsme ho měli oba. Byly to nejkrásnější roky.

Moje maminka ji měla ráda. Když se dívám na seriál o Věkovi, dávám si často, jak František zrovna přijel z Prahy, přivezl mamince parádní šátek a ještě etui, jsou v ní české granáty. Františkova maminka je bere do ruky až nábožně a říká, s tou věčnou starostí maminek, aby synkův život šťastně zakotvil: „Jednou je dám tvojí nevěstě.“ Nemusí to oslovit každého, já vím.

Moje máma taky pověsila Jolaně na krk svůj náhrdelník.

Láska nebeská

Andrew Lincoln, zamilovaný do Keiry Knightley, zapírá před ní video, které natočil, když se ona vdávala za jeho nejlepšího přítele. Ano, stává se. – Ale ona nic netuší, je neodbytná, přijde, šmejdí,

video najde, pustí a je celá natěšená, jak jí to sluší; postupem doby jí dobíhá, že tohle video není dokumentární záznam svatebního dne, nýbrž jen a jen hold její kráse... najednou neví, co má říct.

Andrew to nemůže snést a z bytu odejde. Před bytem se otočí, chce se vrátit. Znovu se otočí, jde pryč. Znovu se otočí, aby se vrátil, točí se jako holub na báni, je to veselé i smutné, je to nezapomenutelné. Pamatuješ, jak Beatles, maminčini zuřivci, zpívali Isn't he a bit like you and me?

Nebo tohle: Colin Firth se nečekaně vrátí do bytu a najde svou dívku se svým bratrem. Ostrý střih, chvatný odjezd, dům na jihu Francie, má vlastní jezírko. Lúcia Moniz hraje mladou Portugalku... na úklid, anglicky ani slovo, Colin neumí portugalsky než: Eusébio! – No, aspoň nebude zbytečně bloudit myšlenkami. Tvůrčí muka nad novou blbou knížkou nahrazují ztracená muka lásky.

V domě a okolí je pěkně... sedět na verandě, dívat se na jezero, psát kraviny a Lúcia Moniz kolem vás uklízí. Verze Lásky, kterou jsem viděl jako první, byla bez titulků, takže Lúcia prostě mluvila jazykem, kterému málokdo rozumíme; jenže u toho, co říkala, nebylo až tak zapotřebí rozumět slovům; řeč očí, zadržovaná gesta rukou, rozpačité láskyplné úsměvy.

Pak jsem se dočetl, že na originálním DVD jsou i scény, které Curtis z důvodu stopáže střihl. Navštívil jsem prodejnu, objednal, zapomněl, po čtvrt roce si vzpomněl, znovu navštívil, kupodivu pořád měli, koupil a zase na čtvrt roku zapomněl.

Na DVD si titulky pustit můžeš, a já s překvapením zjistil, že Lásky nebeská je nejen srozumitelná beze slov, ale že si Lúcia i Colin celou dobu, aniž by se z toho navzájem podezřívali, říkají jedno a to samé. Jen s roztomilými obměnami: Lúcia nad rukopisem říká se smíchem Měl bys mi dát podíl, asi tak padesát procent, a Colin zase Měl bych ti dát procenta, asi tak pět...

* * *

Liam Neeson, čerstvě ovdovělý, nechce teď se ženami nic mít; líbí se mu, tajně, Claudia Schiffer. Najede si na její stránku a kliknutí způsobí, že se generují další a další okna se šílenými věcmi... zároveň zvoní tchán, který jeho a syna Thomase přišel navštívit v bolu.

Monitor nelze těch neuvěřitelných oken zbavit, a tchán, jak jinak, potřebuje právě teď na počítači něco předvést.

Liam nahoře, před synovým pokojem, potichu. „Chceš si vydělat padesát liber? Ano nebo ne?“

Krátké zaváhání.

„Radši bych sto.“

„Fajn. Stačí, když se mnou budeš ve všem souhlasit.“ A dole pak: „Co mi k tomu řekneš?“

„To je... stránka o ženských, které to dělají se zvířaty.“

„Hledal jsi na mém počítači tohle svinstvo, že?“

Thomasovy oči říkají „Cože?“ Ale pusa poslušně odpoví: „Ano.“

„Nevím, co na to říct. Doufám, že se stydíš.“

„Ano, stydím.“

„Je to nechutné. Nebo ne?“

Nyní se do věci vloží obelhávaný tchán: „Nevadí. Každý se zármutku staví jinak. Ty možná takhle. Prostě na to zapomeneme.“

Jenže Neeson je velmi, velmi principiální.

„Ne. Nemůžu tak snadno zapomenout, Thomasi. Příští měsíc nedostaneš kapesné.“

Tady střih, Liam a Thomas stojí u bankomatu, Liam odebírá bankovky. „Výborně, chlapče. Tumáš. Pojd', trochu se projdeme.“

Jdou přes most, myslím je to Millenium Bridge, a Thomas: „Proč sis prohlížel ženský, co to dělají se zvířaty?“

„Ne, hledal jsem Claudii Schiffer, kvůli práci, a pak...“

„Takže nahou Claudii Schiffer.“

„Ne.“

„Čtvrtá položka na seznamu Claudie Schiffer. Claudia Schiffer úplně nahá, nahá, nahá. Její domovská stránka by něco takového nepůsobila.“

Pauza na malé nadechnutí. „Tak jo. Prohlížel jsem si Claudii Schiffer úplně nahou, nahou, nahou. Ty malej vlezlej zmetku.“

„Úchyláku.“

„Počítačovej maniaku!“

„Perverzní ubožáku!“

Liam sundá Thomasovi kapuci a rozcuchá mu vlasy.

„Cvoku! S pěkně hnusným sestřihem!“

Tahle nádherná sekvence je mezi těmi, které jsou z konečného tvaru vystřižené... ale kdo měl zájem a štěstí, viděl ji. Radost, kterou měla přinést, přinesla, a že se výsledný tvar musí nějak ukočírovat, veškeré autorstvo světa celkem chápe. – Bývá mi líto stříhat a škrtat, ale zničil jsem takových věcí, protože jsem nestříhl a neškrtnul!

Jestlipak nakonec škrtnu,

co budu vyprávět teď: dal jsem si na monitor fotku čtyř dívek a Jolana se, po třiceti letech manželství, vztekla: „Co to je?“ – „To jsou holky z práce,“ řekl jsem, ani jsem se nezačervenal, a proč bych měl; má replika byla tak blbá, až byla legrační.

„Musíš mít pořád na počítači nějaký porno?“

„Tohle není porno.“

„Je.“

„Není.“

„Je.“

Tady jsem přeladil na intelektuální kmitočty, posunul brýle na nose a pravil, že pojem „porno“ není žádným zákonem ani jiným právním předpisem přesně definován; zobrazení nahého lidského těla samo o sobě není pornografie.

Jo znovu řekla: „Je.“

A na tom jsme skončili.

** * **

Fotku jsem předložil holkám v práci, když už jsem je do jejího příběhu namočil. Keška řekla: „Není to porno.“ Pak se rozesmála a řekla o té napravo: „Stoprocentně nemá muňky.“ Což bylo k věci, zrovna jsme mezi klienty objevili vši.

Alča nad fotkou řekla, že na sobě necítí nějaké čtyřprocentní inklinace, ale ženská nahota že dovede být krásná. Na rozdíl od mužské, která je především směšná. „Není to porno.“

Miška dumala, dumala, pak pravila přimračeně: „Není to porno. Ale kdyby si tohle můj mužskej dal jako tapetu na počítač, dostal by pěknou čočku.“

Jednou Tě napadlo, že můj vztah k těm fotografiím by nebyl tak lehkomyšlný, kdybych měl dceru. A ne syna. – No to bezesporu. My si, chlapi, řekněme na rovinu: když na dívky koukáme, máme jiná puzení než trápit se, co na to jejich tatka.

Dceři mé známé se zadrhl život; je to ten příběh prvorozených, kteří odolávají výchovnému nadšení rodičů a klopotně vybojovávají, k čemu pak druhorození a další přicházejí jako k prostřenému stolu. – Tahle dcera natočila „sexuálně explicitní“ video, žánrově „hard-core“, video je normálně dostupné na youtube... jak asi musí být mámě, a jak tátovi? Když si můžou pouštět pořád dokola, jak jejich holčičku důkladně bere starší chlap? Další se dívají a čekají, až na ně přijde řada.

Když si to můžou pouštět přátelé a známí. Když se žije s tím vědomím. Když se žije s otázkou: co jsme proboha udělali špatně?

* * *

Ta čtyři děvčata, co mám na monitoru a průběžně kvůli nim doma trpím, vycházejí z moře. Jdou za nimi vlny s napěněnými hřebeny, je to modré a bílé, holky si něco vykládají. Užívají si tu chvíli.

Ale pokud bych si zas intelektuálně posunul brýle, dalo by se nad holkami zamýšlet i těžce filosoficky: jako třeba že krása je tu funkcí skutečnosti, nikoli dokonalosti. Že krása jako taková ani zdaleka nemusí být jen funkcí: skutečnosti, dokonalosti nebo čehokoli jiného. Může být skutečností samou.

Existuje povídka, jmenuje se... Haná? Mladý malíř chce malovat svou milou bez šatů, ona po zdráhání přivolí, on ji namaluje... když pak má ve městě výstavu, obraz vystaví. Jeho milá zvládla být modelem, být exponátem však už nezvládne a zabije se. Co všechno smíme o svých nejbližších na veřejnosti? – Já žil dlouho v domněnii, že Haná je přesmyčka k Nahá, jenže povídka se v originále jmenuje Die Hanna. Mýlil jsem se, ovšem mýlil jsem se pěkně.

* * *

Ale jsme původně začali o Lásce nebeské! – Martin Freeman (znáš ho jako Watsona ze seriálu o Sherlockovi) tam chodí do práce s hezkou blondýnkou, a teď v čem ta práce spočívá: simulují pro ně-

jaké filmařské výkony pohlavní styk. On se jí slušně ptá, jestli jí smí mnout bradavky, ona beze všeho souhlasí. Takže se pohybují sem tam, povídají si, na čem byli v kině nebo jaká je doprava v Londýně zasekaná, nakonec přijde filmař a řekne Už nemusíte. A oni se obléknou a jdou.

Pak jsou spolu jednou v pozici (moc bych si přál umět ji pojmenovat, ale ve výkladu, kde figuruje „přijímající partner“ a „penetrující partner“, jsem se strašně rychle ztratil), kdy on si sedí na nohách, ona leží s nohama pokrčenýma, kolébají se a on najednou ví, co dá malému synovečkovi k Ježíšku: houpacího koně. Ona se usmívá: „Vím, proč tě to napadlo.“ – Scéna je z filmu zase vystřižená.

Ale nakonec osud vždycky přivede tu pravou. On ji pozve, ona jde, na konci Lásky nebeské už mají snubní prstýnky.

XI.

Aby se nic neztratilo úplně

Povím Ti o jedné básničce. Nabídl jsem ji, v osmdesátých letech, do podnikového časopisu, náš podnik se měl socialisticky dobře, takže mohl vlastní časopis vydávat. – Básničku jsem napsal, když jsem po vyhazovu ze školy dělal v Kolbence vazače těžkých břemen; chodil jsem ze šichty domů, na dvě hodiny usnul, pro nikoho nikdy nebyl doma a před večerem u kafe zkoušel chytat démona literatury. Básnička se jmenovala Národ.

Posléze odejdou a zůstaneme sami
Střídají se doby, barvy záhonů, a zemře vladař
Dolehne tušení, že vše bude jiné

Každý se schoulí k ohni. Dokud se vylizují misky
Soumrak se netkne tmy, až pak přijde ten pocit
Pomalou chladnou kameny, uhlíky řeřavější

Vždy je to stejné, pokaždé jiné. Proč zemřel vladař?
Chtěl, nebo musel? Kam šel, a za kým?
Až odejdeme my, dohoří ten oheň?

Každý vidí, že jsem se držel zpátky; klidně jsem tam mohl nakouřit třeba „krvavě rudé hordy“. My básníci býváme dost nespoutaní. – Nějaký podnikový bdíč však na Národ ukázal prstem a řekl: „Vypustit!“ Bez sebemenšího zdůvodnění.

Redakce se slušně dotázala proč, bdíč opakoval příkaz a redakce zas, že takhle s ní nikdo jednat nebude... a z časopisu se rázem stal odborový věstník.

Redakce, nyní už bývalá, se divila. – Já se tolik nedivil. Ještě když jsem před válkou chodil s Aluší, jejího tatíka, tehdy už šéfredaktora Odeonu, básnička taky zvedla ze sesle. Byli jsme tenkrát v Ústí nad Orlicí, on zašel na pivo, a když se vrátil, posadil si mě proti sobě,

rozbalil hermelín a říkal, že takhle se nesmí o národě psát. Národ milujeme!

Vykládal jsem mu trochu, co tak tříadvacetiletý může vykládat tatínkovi své milé, a on, jak se mnou nesouhlasil a jak jeho duch zlehka utkvíval ve vypitém pivu, v jednom kuse opakoval: „Vy jste, Michale, přísný čtenář. Přísný čtenář.“

Pak zas on vykládal věci... taky o Václavu Havlovi; tomu, ještě jako ředitel agentury DILIA, zdanil honorář tak progresivně, že z něj zbyla padesátikoruna, a Havel mu dopsal, ať ji pošle příslušnému národnímu výboru jako poplatek za psa. – Bouškovy uražené oči plavaly v slzách, pořád zpracovával ten hermelín a říkal: „Vy mladí... jste tak mladí! Ale bez té červený legitimace já už nikdy. Michale, rozumíte mi?“

Budeš se divit: rozuměl jsem mu.

Máma a táta byli komunisté

Lidé většinou čekají, že se budu snažit tu věc nějak zašmudlat. Tajně otřít o zeď. Jako když kýchnete do dlaně a snažíte se soplou nenápadně zbavit. – Je to něco, co slušné společnosti vadí, a všichni ti strašně slušní slušníáci, když věc vyjde najevo, předstírají, že koukají jinam. Ale nedá se nic dělat, opravdu: má máma a můj táta byli komunisté.

Do mých sedmnácti na to měli i doklad. Pak jim strana doklad sebrala a řekla: „Přilezte zpátky po kolenou, a když budete hodní, uvidíme.“ Myslím, že v srdci i v duši zůstali komunisty, ale hodní už nikdy nebyli. Takže už pak neměli ten doklad.

Za mou ženou strana přišla, když jí bylo jedenadvacet: jsi, sou-družko, kádrově tento, provoz potřebuje novou mistrovou, počítáme s tebou. Jolana říkala: Víte, můj manžel... a oni na to: Žádné strachy. My už si manžela ohlídáme. – Tomu se uvěřit dalo.

Přišla domů a nevěděla; já lehkomyšlně navrhoval, ať jde strana se svými kádrovými pořádky do prdele, Jolana ale, celkem pochopitelně, cpát ruku tygru do tlamy nechtěla. – Takže jsme to vymysleli klasicky: že se na tak důležitý životní krok necítí ještě zralá...

Neuhodneš, kde tohle píšu. Vyzazili jsme na houby, přesněji dostal jsem náš výpad do lesa rozkazem; k těm nejdůležitějším životním krokům už Jolana dozrála. Vzal jsem si na záda batoh s notebookem, kdyby mě nad bedlami něco převratného napadlo, a teď při vzpomínání sedím na pařezu a místo bedel cítím pach smržů. Srandovní svět, není-liž pravda? – Má máma a můj táta na něm dvacet let nejsou; říkal jsem už, že oba byli komunisté?

Máma a táta byli komunisté od roku 45 a dostali se k tomu takhle: první republika v nich „nenashromáždila averzi vůči socialistickým možnostem vývoje.“ – První republika je určitě něco, nač se dá a má být hrdý; utíkali sem pronásledovaní lidé z celého světa, a kolik takových období v dějinách máme? Ale přese všechno je to státní zřízení, které střídalo do dělníků, vzdalo se, místo aby prohrálo, neslavně skončilo druhou republikou, potažmo protektorátem... Karel Čapek radši umřel, než aby na to koukal až do konce.

Za tátou lstiví, vypočítaví a vůbec hnusní komunisté nepřišli veřejně. Obratně a s postranními úmysly ho i s přáteli (bylo mu jedenadvacet) vtáhli do protektorátní odbojové činnosti. Hodně se zdůrazňuje, jak soudruzi ukradli odbojové zásluhy jen pro sebe... však ano, oni vždycky byli plíživý mor. Víme? Ale v odboji pracovali a dost jich nepřežilo...

Za mámou lstiví komunisté (bylo jí jedenadvacet) poslali tátu, a ona neváhala a kývla. Stalo se tak v době, kdy se Němec pakoval, kdy vyhlídky byly po šesti letech plné jasu a kdy spouště lidem připadalo normální, že se to zkusí jinak... aby po dvaceti letech nepřišla zase nějaká další republika s veškerou svou svoločí, a tanky.

Že se ti lidé mylili, že jen snili falešný sen o sociální rovnosti a ty tanky že nakonec stejně přijely, to je průšvih, který jsme si my, jejich synové a dcery, vylízali spolu s nimi; ale já si nedokážu nad tím průšvihem jen umýt ruce a plivnout.

Proč všichni dnešní rozumbradové, kteří nikdy ničemu neuvěřili a vždycky se jen chtěli mít dobře; kteří nikdy nic sami neriskovali, jen *ex post* pokaždé všechno věděli nejlíp; kteří se cítí povolání pamětnicky vzpomínat na komunistické časy, ale nahlas jmenují leda tak fronty na mandarinky a “kuře stokrát jinak“... jak jim vysvětlit, že hned po válce mohlo jít o něco úplně jiného?

Máma a táta byli komunisté, a já bych skousl horší věci. Jsem jejich syn. Nestýská se mi po nich tolik, neodešli úplně. Žijí ve mně. – Budu žít já ve svém synovi? Ta myšlenka mi straší v hlavě roky.

Potkal jsem známého a zkoušel ji otestovat na něm; vůbec nechápal, o čem mluvím. Jeho syn žije v Anglii (Irsku? na Maltě?) s nějakou Litevkou, spí spolu (antikoncepce důkladná), platí napůl činži (velmi vysokou), a když mají náladu, zaletí si na Mauritius. Nezajímá je nic, co se nedá sníst nebo koupit.

Svět po nich nemá mít pokračování. Jsou *free*.

„To je přeci ta svoboda, chápeš?“

Ne, nechápu. Pro mě je svoboda nejen vnější okolnost, ale taky vnitřní bohatství. Moci svůj názor veřejně zastávat, hlavně však uvnitř nějaký mít! a nechat se za něj třeba postavit ke zdi, když je zrovna o hubu veřejně ho zastávat.

Jistě, není to výsada komunistů. Ale jak říkám: i mezi nimi jsou takoví, co právě tohle dokázali.

* * *

No tak jo. Trošku jsem žulil; není to tak, že jsem na pařez usedl a zaznamenávám, jsa pro tu chvíli přemožen hlubokomyslností. – Ve skutečnosti žádné houby nemůžu najít a řekl jsem si, jestli není rozumnější nechat je, aby ony našly mě...

Aspoň tohle že vyšlo; z dálky mává moje žena. Hub má plný košíček.

Předchozí text měl po uveřejnění dohru:

podle Smotlachy patří smrž ke květnu, bedla k červenci. Takže ti, které popouzelo, že syn komunistických rodičů netrpí komplexem viny, neplánuje se na veřejném místě pro výstrahu zastřelit a ještě o svých rodičích píše, vyčítali aspoň ty houby: květnový smrž s červencovou bedlou se přeci nemůžou potkat ve stejném čase a lese.

Vykládej jim, že cítit pach není to samé jako houbu vidět. Vykládej jim, že by si napřed měli sami ujasnit, kvůli čemu se doopravdy zlobí. – Smáli jsme se, když jsme pak u rybníčka v Ledcích našli bed-

lu už pátého června, kdy i podle Smotlachy můžou ještě zlí smržové výmluvně a hrozně. Vystavovala se u pěšinky, zdravá středoevropská plodnice s pěkně zvednutými sukněmi...

Šedé jsou vaše teorie, milí houbařici.

* * *

Takže dohru. Šli po mně, což se dalo čekat, měl jsem být víc připravený. Internet je uživatelsky citlivý nástroj: pro získávání a šíření informací k nezaplacení, jako diskusní či publicistický prostor...

Tohle už dnes každý ví. Přesněji: spoléhá na to a rád se do žumpy anonymně vyhovní. Šibenice! Uranové lágry! Padesátá léta, synu kariéristu! řvali, a já odpovídal: Proč nemluvíme o tom, co v textu doopravdy je? Nebo: proč nevyřídíme všechno ručně? Asi jsem něco podobného potřeboval zažít.

Jistě: vzpomínky na naše jsem mohl pojmout hřejivěji, tak nějak víc česky: třeba jak máma s tátou byli u přátel z loděnice na kanastě, v jednom momentě táta vstal, omluvil se, společensky odešel vedle, pak ještě o kus vedle a tam se mocně usral, žádné dveře v domě nebyly dost zvukotěsné na takovou palbu, takže když se vrátil, všichni schovávali tváře za vějíře karet a různě kuckali...

Nebo rodinná historka z čínské restaurace: pojedli, objednali další, a táta, v tu chvíli gastronomicky výborně naladěný, se zhoupl na židli a opřel o ozdobný paraván, který však nebyl přišroubovaný, jak táta myslel, nýbrž jen narafočený... nejen že hodil záda a v pádu kopnul do stolu, takže jim pak museli vyměnit ubrus, ale paraván vzal taky po letech nějakého legačního radu, kolem kterého tam personál napřed velice uctivě skákal a teď ho velice uctivě oprašoval.

Jako moučník si naši dali karamelový krém a moje maminka ho nabrala na lžičku. V tom okamžiku si vzpomněla na potentáta, jak mu zákeřný útok paravánem vrazil sosák do nudlí, vyprskla, přesně na tu lžičku, personál jim znovu měnil ubrus a dostali účet dřív, než o něj vůbec požádali... takhle lidově jsem o nich mohl psát a žádný internetový sráč by o houbách neřekl ani slovo.

Ty houby – je to vlastně legrační. Houby jsem si do vypravování přimyslel, šlo o borůvky; Jo ráda sbírá borůvky, já sbírám nerad. Já rád hraju karty u bazénu. Jolana taky ráda karty u bazénu, ale někdy

naléhavě žádá, aby se něco podniklo jen kvůli ní... říkává, že sama se v lese bojí a že tam musím s ní.

Připadám si tím vydíraný a bojuju odhodlaný boj.

Bojovali jsme a vymysleli, že půjdeme do lesa, sedneme do borůvčí, ona bude sbírat a já se opřu o strom, nechám po sobě lézt klíšťata a budu datlovat v notebooku. Baterka vydrží na dvě hodiny práce, notes je starý. – Byla to tři nečekaně milá odpoledne a máma s tátou se mi psali hezky, i když ne úplně snadno.

Co víc se dá od života chtít.

XII.

Mít psa

Když ještě jez v Čerčanech fungoval postaru, šlajsna měla veliký průtok a pod ní byla taková tůň, mělká, ale dalo se do ní i vletět po hlavě, když člověk věděl jak. Naše psice tam rády skákaly, rovnýma nohama jako gymnastky; kolikrát úplně zmizely ve vodní tříšti, ale hned se vynořily, rozhlédly, kde jsem, a drápaly se ven znovu skákat. Doma se pak v koutě svinuly do klubíčka a čtyři hodiny jsem o nich nevěděl.

* * *

Jít se psem do krajiny.

Jednou jdu po uklizeném poli a fena asi třicet metrů přede mnou; vtom projíždí kolem trabant, prudce zastaví, vylezou dva v mysliveckých kamizolách a jeden „bere ručnici a namířuje kamsi“. To „kam-si“ je můj německý ovčák, mysliveček na mě povykuje, ať si psa přivolám; já udělám jenom „Hej!“, fena ke mně běží, jdu rychle myslivečkovi naproti, řvu na něj zase já, ať se legitimuje, hned, ale hned! jinak policie! a ještě na něj ječím, jak rád si zase někdy přečtu, až na honu jeden ožralý myslivec zastřelí druhého... jste ostuda lesa! křičím a fenka se vedle mě krčí, neboť neví, že to není na ni.

Měl jsem o ni strach, přestože flinta jednu chvíli mířila i na mě. – Na jiného mysliveckého skrčka, který u řeky střílel po kachnách do míst, kam naši adolescenti chodí přemlouvát naše adolescentky, jsem dokonce policajty zavolal; přijela hlídka, zkontrolovala střelcovy doklady (je členem mysliveckého sdružení), zkontrolovala moje doklady (nejsem hledaný delikvent). Vyšetřování skončilo, zapomeňte.

Naše první fena měla v očkovacím průkazu vepsané jméno Ringo; kamarádka z práce, jejíž manžel našel opuštěné štěně německého ovčáka, věděla, že bychom radši psa, a stran pohlaví štěňátka nás obelhala. Nebylo to obtížné – jsme oba důvěřiví troubové. Takže jsme fenku pojmenovali jako psa, a když jsme zjistili pravý stav věci, už na jméno slyšela... a nám se nechtělo ji přejmenovávat.

Zdělili jsme po tátovi dům, dost jsme tam jezdili, Ringo si u sousedů našla nápadníka. Nemáme zahradu oplocenou; táta plot nechtěl a my dům necháváme žít, jak ho vymyslel on. Když někdo projde mezi stromy a utrhne si jablko, bon; stalo se však, že někdo očesal celou zahradu. – Nápadník, jmenoval se Amur, se vždycky objevil v okně, přední packy na parapetu, a Ringo šílela u dveří, dokud jsme ji nepustili za ním a oni nezačali bourat zahradu v těch svých příšerných honičkách.

** * **

Když měla Ringo poprvé rodit, měli jsme trochu obavy. Šli jsme tady v Čerčanech za sousedy, kteří německé ovčáky dělají celý život, a oni říkali: „Hlavně se do ničeho moc nepleťte.“ Rádi jsme dodrželi. – Rodila celou noc, štěnat se narodilo sedm a poslední nepřežilo; zní to hrozně, ale my byli rádi, protože nám každý říkal: „Maximálně šest, jinak zničíte fenu.“ Rozuměli jsme a chápali, ale neuměli si představit, jak budeme sedět u vrhu a vybírat: „Ty svůj život neprožiješ, promiň.“ A taky jak to pak technicky provedeme.

Ringo byla výborná máma: trpělivá, ostražitá. Když měla rodit podruhé, to už jsme se naparovali jako starí mazáci: hlavně se do ničeho neplést. Byl čtvrtek, sedm hodin večer, když se z boudy ozvalo první pískání. Mrkli jsme na sebe, nalili si sklenku... a v půl osmé si uvědomili, že žádné pískání už neslyšíme. Šel jsem se podívat do boudy, a nic! Žádné štěně! Napadala mě hrozná podezření.

Za osmdesát minut další pískání; nechal jsem to chvilku být, což byla chyba, a pak se šel přeci jen podívat. Dodnes mám před očima, jak naší feně visí půl štěněte u huby... musel jsem se otočit a na Jolanu za mnou zaječet: „Vypadni odsud! Nedívej se!“

Běžel jsem za známými, nebyli doma. Horečně jsem dumal, na-prosto vyvedený z míry; nakonec jsem vymyslel, že se nabalím jako na Aljašku (Ringo měla boudu na lodžii, byl březan a sněžilo), udělám si kotel čaje, občas ho proložím becherem nebo kávou a budu dělat dohlázele porodu. Vedle sebe jsem postavil smeták, který jsem minil používat jako tágo... nesměj se, on to vůbec nebyl blbý nápad!

Za osmdesát minut se vylouplo třetí štěně. Ringo z něj slízala zbytky placenty, rozdýchala ho, ale štěně nenacházelo cestu ke bra-

davce a ona, protože jí zrovna došel fortel, neuměla pomoci tím, že by si přelehla. Opravdu nejsem kynolog, ale i mě tady napadlo: když se v přirozeném běhu věcí objeví zádrhel, fenka štěně považuje za defektní a nejrychlejším možným způsobem ho odstraní.

*Právě pro tenhle případ byl však v prosceniu nachystaný dohláze-
tel se smetákem. Štěňáka posunul, kam štěňák patřil; jakmile první
tlamička našla bradavku, Ringo se uklidnila a já dohláze-
tele odměnil
velkým becherem. – Sypal se na nás sníh ve velkých vločkách.*

Měli jsme osmdesát minut čas.

*Ringo porodila Amurovi dvojce štěňata; protože je rodila v Čerča-
nech, uviděl pokaždé jen to jedno, co jsme jim vozili za krytí. Dnes
oba leží na Zdobíně, několik desítek metrů od sebe. Ze štěňat už mys-
lím taky žádné nežijí. Marná sláva, ta noc se odehrála před sedma-
dvaceti lety... a je zase čtvrtek, sedm hodin večer.*

* * *

*Nám po bytě chodí Gadda, další fena. Chodí čím dál hůř, vidí čím
dál hůř, svůj talíř života pomalu dojídá. Nachodili jsme i naběhali
tisíce kilometrů a naplavali kilometrů desítky; krajina, v níž žiju, to
umožňuje, život, který vedu, taky. – Užili jsme si legrace, legrace
končí. Občas se fena zastaví, stojí uprostřed místnosti a slabě kňučí.*

Musí se k ní sednout, přivinout k sobě, držet. Cituju nepřesně:

Ne já bych nerad umíral
Na lůžku při svíci
A aby u mě někdo stál
Smutný a plačící
Já chtěl bych ležet v lopuchách
Co velkým listem svým
By zakryly můj pyšný strach
Budu-li zbabělým

*Má žena co chvíli plakala. Volali jsme kamarádovi, právě tomu
od Amura, a já se ptal, kdy on odvedl psa na injekci. Pak jsem mu
dal Jolanu a ona pravila Já vím, že bych to měla zvládat. Jenže ne-
zvládám. – Říkal, že by se už nemělo nic prodlužovat.*

Takže dneska. Šel jsem do vany, a teď něco intimního: když jsem ve vaně, má žena za mnou tu a tam vstupuje a rozpráví. Vyvinul se zvyk, že při každém vstupu na prstech ukážu, pokolikáté dnes nežádoucí návštěva ruší Mistrovu lázeň. – Přišla za mnou, já na prstech ukázal sedmičku a ona řekla: Nech toho teď. Znovu se rozplakala, já v tu chvíli musel, opravdu jsem musel říct, co si v takových chvílích říkáváme: Vydrž, chlapíku.

Neměla s sebou kapesník, tak sáhla do koše s věcmi na praní, vytáhla kalhotky, vysmrkala se do nich a mému pohledu odsekla: Do tvých trenýrek bych nesmrkala... nemohli jsme si pomoci a začali jsme se smát.

Tak to u nás v ty dny chodilo: z pláče do smíchu a naopak.

Schylovalo se k večeru. Pan doktor přišel, přivolał jsem Gaddu a položil si její hlavu do klína. Ptal jsem se Jolany, jestli chce chovat, ale ona se bála, že by ji neudržela. Kdyby. – Doktor odholil srst na žíle, provedl vpich a nasadil zásobník; jsou dva, to jsem nevěděl. První psa uspí, druhý mu zastaví srdce. Bylo krátce po půl osmé. Zaplatili jsme 752 korun českých.

Má žena si myslí, že se na nás psice dívala s výčitkou, já věřím, že s úlevou. Hrob jsem kopal na příšerně kamenitém místě a dost jsem se sedřel, ale já taky nejsem uvyklý fyzické práci. Do hrobu jsme dali obojek, vodítko a květinu, na hrob pak ještě jednu.

Celou noc jsme se budili a ráno vstali strašně brzo.

* * *

Čeština má, zdá se, ne úplně obvyklou vlastnost: ve smrti dokáže, některými slovesy, měřit lidem i zvířatům rovným dílem. – Já bych sice nad výrazem dodělává, který pan Eisner bere za příklad, o člověku neuvažoval, ale tady může být na vině naše změkčilost. Ech, my středoevropští humanisté jedenadvacátého století, co věčně sedíme doma! Nikdy jsme nechodili po bitevním poli a neodnášeli vojáky, kteří dodělávají.

Přijal bych dokonávat. Naproti tomu člověk neuhyne, nechcípne, nepojde. Nezhasne. Na Moravě prý ze zvířat umírají včely, vlaštovky, ryby; včely kvůli vosku na kostelní svíce, vlaštovky že jsou zasvěceny Panně Marii. O rybách bych se přel; možná na Moravě umírají, ale

jednotlivá ryba tam určitě lekne. – S tou vlaštovkou je to zajímavé: Řekové ji dávno před křesťany zasvětili Afroditě. Já příběh Panny Marie nemám moc rád; proč bylo zapotřebí kvůli narození Ježíška udělat z Josefa, myslím dost spolehlivého a vůbec fajn chlapíka, úplného vola? Ještě se nenašel katolík, který by mi tohle vysvětlil. Bylas to Ty, kdo říkal, že jediný opravdový problém katolicismu jsou katolíci?

Ale jsme se zapovídali. Ještě řeknu, že se mi nad vzpomínkami na psy vybavuje prezident Roosevelt, když vykládá, jak každý, kdo vejde dveřmi Oválné pracovny, po prezidentovi něco žádá, a jak je pěkné mít někoho, kdo nic neřádá a ke štěstí mu stačí jen oddaně sloužit.

Což pes splní. Bezchybně.

* * *

Když dávali injekci naší předchozí vlčáčici, už o sobě nevěděla. Přetočil se jí v noci žaludek a potrava, která v něm kvasila, ji celou zevnitř potrhala. Tahle fenka byla hodně tvrdá, k sobě i k jiným; stačilo, aby Ondrášovi, když byl mimino, někdo nakoukl do kočárku, a nestačil utíkat. Takže v noci, když se jí to stalo, neplakala, nikdo se nevzbudil a ráno už se nedalo nic dělat.

Pokládal jsem ji na operační stůl a v agónii mě hryzla. Čtyři dny jsem se pak díval na ten důlek na ruce... přišel jsem domů a zřetelně slyšel její drápy, jak cvakají o linoleum. Byla všude, kam jsem se podíval. – Tomu našemu kamarádovi jeho první pes jednou v noci plakal, on k němu nevstal, ráno byl pes mrtvý. Řeknete si: Je to jenom pes?

Někteří psovodi zůstávali na vojně i o půl roku déle, aby si psa, kterému končil služební věk, mohli pak vzít domů. Pes vlastně žije strašně rychle, když se nad tím zamyslíte. Člověku, který doma chová rybičky nebo želvy, se taková věc vysvětluje špatně.

* * *

Vysvětlím však moje oslovení „chlapíku“, ne úplně běžné; kdysi se, s velkou pompou, vrátil ze zahraniční mise špión, opravdovský český špión a komunisti hned oslovili umělce, že by se jako hodilo hrdinu oslavit. Jmenoval se kapitán Pavel Minařík.

Umělci tedy vyrobili píseň, los padl na Pepíčka Laufra, aby ji zazpíval, měla vděčná slova a celá země se válela smíchy.

Díky Vám díky Vám
Chlapíku statečný
Vy jste náš kapitán
Oni jsou zbyteční...

XIII.

Jeden den ze života dobrovolníka

Ráno se probudím a hned vím, že se mi nikam nechce; to znamená, že někam musím. Už si i vzpomínám, kam musím: čerčanský hospic slaví glajchu! Přijede ministryně, přijedou volení zástupci, přijedou umělcové. Možná se vyskytne i středočeský hejtman, ale šeptá se, že spíš ne. O hejtmanovi se šeptá leccos.

Místo něj se opeče prasátko. – Pro ty, kteří nevědí, co je glajcha, a ostýchají se zeptat: jde o dokončení hrubé stavby, potažmo o oslavu s dokončením spojenou. Stojím u stolku, sbírám podpisy do pamětní knihy a podepsané odměňuju propagačními materiály, jakož i upomínkovým předmětem.

Je tu se mnou paní Matoušková... ne, nejsme příbuzní. Matoušek je čerčanské jméno, i popisné číslo jedna obývají Matouškovi. Zase jiní Matouškovi. Matouškům Čerčany svědčí. – Přichází spisovatel, český klenot; paní Matoušková vysvětluje, proč přišel, velice touží po jeho podpisu. „Já vám ho přivedu, chcete?“ nabízím, ona vrtí hlavou. Ráda by psáče oslovila sama, jenže jak: jménem? Pane spisovateli? Musím se smát, není to hezký smích.

„Oslovte ho: Mistře,“ říkám jí, paní Matoušková se na mě vděčně podívá. „On sice žádný mistr není, ale určitě ho to neurazí...“

Otočím se a Mistr stojí hned za mnou, má zlý kukuč; slyšel mě? Napadne mě pěstmi, jak má ve zvyku? Sáhnu do kapsy, sevru klíče, aby mu odvetná rána roztrhla hubu, a vtom mě odvolají: dobrovolníkům regulovčíkům je na parkovišti zima a rádi by, aby je někdo vystřídal. Jdu tedy dělat regulovčíka.

Tato práce mi vyhovuje víc. Usmíváte se na lidi, chápavě přikyvujete, poradíte. Občas mi naskočí husí kůže, ale ne zimou; z toho, jak přijíždějící a odjíždějící potentáti jednájí se svými šoféry. Šofér pak čeká v autě, oči upřené na volant, a já jdu za ním a říkám: „Hod' to za hlavu. Příště ho nezvolí.“ Říkám to ovšem slovy ošklivějšími.

Z rozvrzané ojetiny vystupuje energická dáma přesně na místě, kde bude nejvíc překážet, a štekne na regulovčíka: „Tisk!“ Pak se

však přeci jen blahosklonně usměje a vnutí mi do ruky tři čísla regionálního týdeníku. Sklopím oči, hned to vidím, a protože podobné dámy moc nemusím, říkám a naschvál přitom ráčkují: „Co ta interpunkce? Kovektov by měl dostat pěkně vycinkáno...“

Ještě se po mně ohlíží, ale vůně prasátka ji žene dál a dál; co je jí po nějakém regulovčickovi s podučitelskými sklony? Při bedlivější prohlídce zjišťuju, že dobré tři čtvrtiny článků napsala sama; pokaždé má u článku foto. Nejspíš si dělá i ty kovektůvy... jenže ona, na rozdíl od podučitelů, dokáže velkoryse pomíjet drobnosti. Když při odchodu nasedá do své plechovky, usměje se ještě jednou.

Odchází už i Mistr; kulturní program sice sotva začal, ale on taky přišel hlavně na prasátko. Změří si mě, já znovu brknu o klíče... marné jsou všechny naděje, marné! My dva se nikdy neutkáme.

Každý provozujeme jiný sport. Přestože píšeme oba.

A nyní přichází jedna ze zdejších početných rodin. S hospicem nemá pranic společného, ale prasátko se jí už z dálky líbí a stihla vyzozorovat, že vstup je takřikajíc volný. Trochu mě to rozčiluje, ale co nadělám? Vždyť jsem jen dobrovolník regulovčík. Více než polovina aut už je pryč, a teď jedno nečekaně přijíždí pro mě: já totiž jako dobrovolník bojuju na více frontách.

Nejsem si jist, zda to sem patří; museli jsme si, nás dvačtyřicet sousedů, koupit panelák, ve kterém žijeme, protože dosavadní majitel ho kvůli svým dluhům nutně potřeboval prodat. Těch smluv, co je okolo k podepisování! Dobrovolníka, který by byl ochoten podepisovat, neseženeš vysloveně snadno. – Sedám do auta, zapomínám si svléct reflexní vestu, kterou jsem jako regulovčík nafasoval, takže při jednání působím exoticky. Ale nikdo si netroufne nic říct. S dobrovolníkem, který kupuje majetek za sedmdesát milionů, chce být zadobře každý.

Když to večer doma probíráme, žena si vzpomene: dnes rodině přišly na účet peníze z vydavatelství. Víím, že ty peníze mají přijít; ale od ní je rána pod pás, že o tom začíná. Já projevuji zdvořilý nezáměr, ona si přeje, abych se na výši sumy zeptal. Ona ví, že se nezeptám, já zase víím, že ona mi ji řekne. Když k tomu dojde, jsem už vzteklý a ona triumfuje, ale nakonec se oba rozesmějeme znovu.

Ona a já... všichni jsme tak trochu dobrovolníci.

Předchozí text jsem nabídl pro tištěné vydání

Respektu. Přesně takhle je tam dělali; můj je ovšem lepší, než jejich byly. – Vůbec neodpověděli. Možná nechtěli s Mistrem vyjasňovat vztahy. Nebo měli jiný důvod, jakýkoli. Důvod je po ruce vždycky, nikdy nikomu nechybí. Urgoval jsem odpověď, několikrát, ale nakonec jsem to nechal plavat. Nechtějí – nechtějí.

Zdeňkova maminka

umřela u nás v hospicu dva dny poté, co ji přijali. Měla v sobě karcinom bezmála větší, než sama byla; nevážila už ani padesát kilo. Stalo se to večer, právě u ní byly snacha i vnučka. – Zdeňkovi zavolaly, všichni se sešli u lůžka, nikdo nikam nepospíchal... nikdo ze zdravotnického personálu neměl potřebu přikrývat mamince obličej, nakládat ji na pojízdnou postel a odvážet za roh do chodby.

Dobrá smrt – to je ona. U takového lůžka nemusíš mluvit; stačí pohled, dotyk. Úsměv. Stačí, že u něj sedíš. Měl jsem být u máminy smrti, měl, a vůbec nesejde na tom, že já sám bych chtěl ležet v lopuchách. Jsem blbý, blbý, blbý.

Zdeňkovu maminku přijímali s velkými bolestmi a pro potíže s dýcháním nedořekla jednu celou větu. Napojili ji na kyslík, dali injekci... a co teď řeknu, je líp nechat si vysvětlit od nějakého doktora: tisíce preparáty, které se v podobných případech podávají, mají jako vedlejší účinek tlumení životních funkcí.

Opravoval jsem sousedce, ona v hospicu pracuje, bakalářskou práci. Běžná černota: stylistické lapsy, gramatické přehmaty, anakoluty... do čeho jsem nesahal, a co mi přesto hodně leží v patě, jsou obraty z hospicového pytydepe; třeba „proces truchlení“.

Já v dobrou smrt opravdu věřím. A jde mi na nervy komunikační samolibost, kterou ji hospicy obklopují. Oni mají všechno vepsané do strukturovaného harmonogramu; onemocníš, jseš nemocná, dozvíš se, že umřeš; přijmout tu vědomost má pět procesních fází, příbuzní a blízcí Tě skrz ně doprovázejí, pak jsi konečně mrtvá a příbuzní s blízkými si stříhnou šestou fází: proces truchlení.

Nebo: „délka pobytu“. Uvědomují si, naši velcí sémantici prodeje umírání, o čem mluví? Vážně má vzniknout dojem, že se někam přijede, pobude, pak se sbalí kufry, zaplatí se a „pobyt“ skončil? Až takhle? – Ne, nejsou vyloženě hloupí. Problém je, že ke slovům nic necítí, jen jejich užítkovost; definovali si je jako předměty denní spotřeby, takže vezmou, vytřou si a zahodí.

V mém dnešním věku zbýval mamince rok života. Tátovi pět. Moje myšlenky by věřící možná pojmenovali jako „rouhání“, ale věřící ať si... nemyslím to zle. Jako přemýšlivý nevěřící mám s Ježíškem účty jakž takž srovnané: Ježíšek jako postava z vyprávění, které má ulehčit pouť slzavým údolím, nabídnout vyšší principy mravní a dát pouti zdání jakéhosi smyslu. – Připouštím, že Ježíšek mohl žít a umřít; ale že se vrátil, to už bude asi legenda...

* * *

Viděl jsem někde dveře, šlo myslím o zkušebnu pěveckého spolku, a na nich napsáno: „Kdo zpívá, modlí se za dva.“ Těžko čekat, že bych s něčím takovým úplně souhlasil, ale dojíká to. Navíc nevyklučuju, že i moje psaní někdo může číst jako modlitbu...transcendenční ctižádost některých čtenářů je ohromující.

Byli jsme s naším Ondrášem na pohřbu ve Chvojínku; kostel na kopci, krásná krajina kolem, uvnitř dvakrát šest lavic, dvanáctero zastavení a barevná okna, do kterých se lámalo slunce. Za námi kůr, varhany, živý zpěv... na začátku slok byl zpěvák proti varhanám trochu za dobou, ale při kladení do hrobu zněl jeho zpěv upřímně a krásně. Měli jsme s Ondrou oba na krajíčku.

Pokud jsme se, my neznabozi, zmýlili, peklo existuje a my budeme muset u Lucifera obléct jeho dress code – co naděláme? Však jsme si o to sami řekli.

* * *

Provozoval jsem internetové stránky, jmenovaly se Rozvíjení zloby; což je kynologická disciplína, kterou jsme my u našich psů mírumilovně pomíjeli. Ale kdo chce s čertem zápolit, musí mít svoje vidle. Takže jsem provozoval. – Já zas nejsem na fráterníky tolik nabroušený, jako třeba Hans Schnier nebo páter Deml byli; posmí-

vám se, ano, nebo si spíš trochu blbnu? Rád vyprávím příhodu zdánlivě klášterní: bratr Asmodeus s bratrem Bellerofonem se po ránu sejdou a bratr Bellerofon si nese tácek se šunkovými chlebíčky. Bratr Asmodeus tácek odsune a praví: „Je pátek, den postní.“ – Bellerofon si přisune tácek zpět: „Ještě jsem nesnídal.“ – Asmodeus tácek opět odsune: „Je pátek, den postní.“ – Bratr Bellerofon už nesahá po tácku, nýbrž rovnou po chlebíčku, podá si ho do pusy a mohutně se zahryzne.

Bratr Asmodeus rezignovaně praví: „Dva zdrávasy.“

Postupem času z Rozvíjení zloby povstala Modrá knihovna (protože jsem stránky vybarvil modře); obsahem trochu upomínala na knihovnu červenou, název se rychle ujal... Modrou knihovnu mají taky poblíž Velehradu, tamtoho církevního, kde dávno před převratem vypískali komoušského ministra, když o věrozvěstech mluvil, jako kdyby byli nějakí jeho Parteigenossen.

Milostné scény

Jeff Daniels, novinář, bude muset do vězení pro zatajování zdroje; nátlaková vazba. Aby si jeho milá zajistila práva manželky, rozhodne se vzít si ho, v hodinách, které jím ještě zbývají. Mnohaletý sen o veliké svatbě s 300 hosty je pryč. – Jeff jde za známým knězem, který už taky ví, že Jeffa čeká pobyt: „Vážně chceš poslední hodiny na svobodě věnovat dohadování o něčem dva tisíce let starém?“

„To můžeme nechat na jindy. Chci tě o něco poprosit. Přesunuli jsme svatbu z června na toto odpoledne. Mackenzie sice není pobožná jako třeba ty, není žádný šílenec...“

„Jasně.“

„Ale je věřící a katolický obřad by pro ni hodně znamenal.“

„To bych mohl udělat. Kde se berete?“

„V kapli na městské radnici.“

„Katolický obřad lze provést pouze v katolickém kostele.“

Jeff pokýve hlavou. „Nezní tohle jako jedno z pravidel, která jsme tolikrát probírali? Bůh je všudypřítomný, ale zároveň ochotný spolupracovat jen v určitých prostorech?“

„Tak ne... dobře. Udělám to.“

Jeff poděkuje, vstane, odchází, má toho ještě dost zařídit... po několika krocích ho dostihne otázka: „Chceš se se mnou pomodlit?“

Zastaví se, napůl otočí, chvilku přemýšlí. Pak kývne. V takovéhle chvíli bych se pomodlil i já.

** * **

Jednou jsme měli v nízkoprahu uvařeno, rozdáno, papíry hotové a všude uklizeno, nikdo po nás nic nechtěl a já pustil Alče Amadea, začátek: ponurý akord z přede hry k Donu Juanovi do tmy a vánice, zoufalé Salieriho volání, pak jeho roztoužení nad Mozartovou hudbou, „prodchnutou nenaplnitelnou touhou“, nakonec vyčítavý pohled k Pánu Ježíši, když Salieriho před císařem Mozart zahanbí svým talentem.

„Grazia, signore...“

XIV.

Kapitola opět zdánlivě o filmu

Matouškovi z popisného čísla jedna se starají o malá Boží muka tam, kde se vychází z obce nahoru, na Přestavky. Dolů polní cestou se jde k potoku a k lesu, nahoru po silnici do Přestavk a Vranova. Chodil jsem dolů i nahoru se psy, myslivce jsem tam potkával... však víš.

U nás v obci popisná čísla fungují i jako čísla orientační. Takže kdokoli pomotal naši adresu, ale číslo si pamatoval správně, stejně jeho dopis pošta doručila; přátelé a známí toho pak začali zneužívat a měnili nám adresu podle příležitosti, ke které psali. Velikonoční, Vánoční, taky Narozeninová, Sváteční, Gratulační a tak dál. Brácha dokonce, aby Českou poštu otestoval i na spodní proudění, zkusil Pod prdelí a taky uspěl.

* * *

Ale ta Boží muka. Komunismus je víceméně respektoval, za kapitalismu je průběžně kradou; každý další kříž je méně ozdobný, než byl předešlý. Nechci tohle zjištění nějak zobecňovat, vyvozovat a tak podobně – já jen, že nikdy úplně přesně nevím, jestli tam Boží muka budou, až půjdu okolo. Leckdy se pod nimi, v létě, najdou dívčí kalhotky... ale tohle se stávalo i za komunistů. Chudáčku Ježíšku.

Byl by to hezký začátek filmu o združstevňování: sedlák vyjde za humna, mne zrno, lány žita jako moře. Dojde ke křížku, uvidí, zvedne, sní o úrodě. Detail neobratných prstů, jak si pohrávají s krajkou.

Pořád nevím, jak filmy komunistické provenience rovnat... podle herců? Režisérů? Data výroby? Provizorně jsem nachystal chlívěčky s tematickými okruhy co nejšířeji pojatými, jako třeba: Boj starého s novým. Český venkov. Mládí republiky. Nebo Elementi proti...

Boj starého s novým. Cha!

Je tam Pan Novák z roku 1949. „Úderka filmařů“ ho vyrobila jako dárek IX. sjezdu KSČ; jeden z mála filmů, který přímo pojednává únorové dny; rovněž jedna z mála ilustrací provádění hesla „70000

z administrativy do výroby“. Slušná porce hříchů na jeden film, není-liž pravda? Ale my jsme se doma vždycky sbíhali, když ho televize dávala.

Jistě bych, kdybych pátral, našel životní příběhy, které by se tím filmem mohly cítit poplivané... já se na filmy takhle nedívám. Nebudu se přít, ano, je to ideologický septik; mě to však až tolik nepopouzí. Jako se moji rodiče necítili zhanobení neuvěřitelně blbou básní národního umělce Ivana Skály Položili legitimaci, tak ani já se nepobliju nad skutečně podlým filmem Tobě hrana zvonit nebude, který v adresáři Boj starého s novým taky mám.

Pana Nováka natočil Bořivoj Zeman, zahrál si ho Jindřich Plachta. Na filmech téhle ražby oceňujeme nejvíc kouzlo nechtěného, a kolik tam toho kouzla je! – Pan Novák rozmlouvá s rádiem, když se vysílá uvědomělý projev o snižování stavu byrokracie, posměšně se řečníkovi klaní... kolikrát já takhle besedoval s televizí! S tou samou naléhavostí, za onoho i za našeho času.

Pak pan Novák rádio vypne, ale pln zážitku s ním stále nesouhlasí: „Franz Josef byl s náma spokojenej, první republika nakonec taky, i když to nebyl žádněj med; Hitler byl nějaká svině, a vyhověli jsme mu – a najednou jseš přebytečnej.“

Váleli jsme se doma smíchy.

* * *

Debilita, která se dnes nepromine budovatelskému filmu, ochotně se promíjí ve filmech prvorepublikových. Čím to je? Je takový rozdíl sloužit režimu místo pokleslému vkusu? Debilita je debilita, ať má jakékoli nebo vůbec žádné ideologické předznamenání; ne každá debilita má kouzlo nechtěného; a ty, vážený umělče, budeš dotud ke všemu svolný slouha, dokud tvoje úcty platí někdo jiný.

Všude je nějaký kulak, který se navenek tváří. Všude jsou nějaké rejdy, sabotáže, neplnění dodávek, rozkrádání majetku, letecké pirátství nebo zavlčení do ciziny. Vynalézavý casting; hned v prvních metrech filmu vidíme obličej a s jistotou víme: ty budeš, chlapče, váhající intelektuál, zápas se povede o tvou duši a třídní uvědomění. Ty, dcero, budeš bohužel připoutaná ke gruntu, ale srdce tě potáhne k mladému aligáto... chci říct agitátorovi.

Kdybych si já chtěl stříhnout roli v Elementech proti? V padesátých letech bych seděl s pionýry u táboráku a zpíval Rudé šátky na slunci hoří. V sedmdesátých bych s bývalými pionýry seděl někde na okraji Prahy a zpíval A červi se rozlezou. V devadesátých letech by bývalí pionýři... ne, už stačilo.

Pro takové filmy já nejsem dost fotogenický.

* * *

Ale můžeme zkusit něco pro Mládí republiky: švarné odhodlané bojovnice proti totalitě prachů, která svobodu ztotožňuje se sebou samou... zločinný režim musí zemřít a ony vyrazí do boje. Jedna zazvoní na venkovské policejní služebně s vymyšlenou nouzí, třískne policistě (toho si zahraju já) tyčí, ale není dost silná ani šikovná a první ranou mě nezabije, takže musí namířit a říct: „Chcípni, kapitalistická svině!“

A vystřelí mi mozek z hlavy. Tohle dnešní filmová technika umí: na nějakém kovovém nebo skleněném pozadí se rozprskne hmota, jako když hodíš syrovou pizzu s cibulí. Prásk! Prásk! Divák si zaslouží svou porci antimonopolního nadšení; těšil se, zvednul zadek, došel do multiplexu a v kase si za ni zaplatil.

My šmejdi globalisté se válíme v krvi, srábkové mezi námi trapně škemrají, ale děvčata neznají slitování. Každý je potenciální přísluhovač, každý potenciální udavač. Prásk prásk! Pěkná krvavá bublina u pusy... nebo taky chloroform a podříznout? Šmik! „Tohle tě naseře na celý den!“

Z hlediska morálky a práva by se to třeba bralo jako kriminální záležitost; jenže v průběhu děje se změna kulisy režimu a vraždění je zničehonic bojem za svobodu. Čerstvě instalovaní politici v televizi oduševněle navrhuji, že by dívky, co nás zabily, měly dostat řád.

Ano, vyprávím filmy. Nic víc. Dělnický ředitel elektrárny, tísněný seshora nesplnitelnými termíny, zavede motivační prémiový řád; termíny se dodrží, elektrárna stojí, ale s prémie se za jeho zády šidilo a on, ředitel, stojí teď před soudem. Během soudního procesu vychází vše najevo, on dostane malý trest, který si odseděl už vazbou, a odmítá ho přijmout, aby uvnitř, v sobě, nezpochybnil pojem „stranické spravedlnosti“.

Dělnický ředitel. Jeho problém, řekneš si, koneckonců i on tu dobu pomáhal utvářet! Navíc život samozřejmě běží dál, prostě kausa jako každá jiná, a že je pro někoho celým osudem? – Ale prosím vás, takhle se to dnes nebere.

Soudnickáři ve filmu vtipkují se soudci. Vykládají si, že socialismus má dvě fáze: první jsou potíže růstu, druhá růst potíží. Jsou to všechno, soudcové i novináři, slušní lidé moderního stříhu, inteligentní, pochybovační, velice srozumitelní, nikdy nepodlehli budovatelskému nadšení nebo jinému opiu lidstva. Na rozdíl od dělnického ředitele, který byl věci socialismu „celou svou bytostí oddán“. Spal čtyři hodiny denně, uměl si vynutit kázeň... moc se mi nechce tohle dál vyprávět, protože lidí, kteří mi aspoň trochu rozumí, je čím dál méně. – Pomalu vymíráme.

Dívám se na ty filmy a čítám, jaká hrůza byl minulý režim. Byl.

Anekdotu, která se tehdy vyprávěla: Husák se rozhodne, že končí, frustrace, únava, disidenti, při manifestaci na Letné spustí: „Súdruhovia, od zajtra sú všetky soboty pracovné!“ Ale lidi skandují: „Ať žije KSČ!“ Takže ON zařve: „Súdruhovia, od zajtra je všetko dvakrát dražšie!“ a lidi ještě víc: „Ať žije Sovětský svaz!“ Načež ON stáhne kašata a zaječí: „Súdruhovia, teraz ma všetci bozajte v riť!“ Najednou nic, ticho; Husák se otočí na Štrougala a Štrougal říká: „Jo, vydrž; už se řaděj po obvodech.“

Ježíšikriste. Takoví jsme byli? A ještě si o sobě vyprávěli vtipy?

V rámci jednoho šachového článku jsem na Respektu anekdotu odvyprávěl a ozval se čtenář z východních Čech, který mě, přes moje viditelné nedostatky, měl rád, a doplnil východočeskou variantu toho vtipu: totiž když se Husák obrátí na Štrougala, nestojí tam Štrougal, nýbrž natěšený nejvyšší východočeský partajník a s radostnou pýchou hlásí: „Soudruhu generální tajemníku, náš kraj nastoupil jako první!“

Režim byl hrůza, ale kdo jsme my se svými anekdotami?

* * *

Dnešek měl čtvrtstoletí na to, aby ukázal, jak všechno umí líp. Vtipy si pěstuje zhruba takovéhle: velký kuponový privatizátor Kožený přijede na Bahamách ke zlaté haciendě, jde po zlaté cestičce na

zlaté pobřeží, nahodí zlatý prut, mhouří oči do zlatého sluníčka, když vtom zabere zlatá rybka. Kožený zasekne, podebere zlatým kesírkem, nese ji zlatou zahradou, zlatá rybka sebou chvíli hází a pak nevěřicně vyhrkne: „No počkej! Co tři přání?“

A Kožený se po ní ohlédne: „Ty snad nějaký máš?“

* * *

Když jsem večer hodně unavený, dívám se na normalizační seriály. – Na Respektu jsem tím věrně čtenáře nedráždil, protože i tak už jsem se „vyprofiloval“ jako přítel starých pořádků a syn kariéristů. Sem ale takové přiznání patří.

Proč to dělám? Nemohl bych se spokojit s filmy o pionýrských táborech? Copak si nemyslím o manufaktuře D. hlavně ošklivé věci? Jak vždy ochotně, podle nějakým dohlížitelem přednastavenéhoustru, jezeďáci a ještě jezeďáci a prodavačky v samoobsluze a radnice jako moc výkonná a partajní sekretariát jako moc absolutní, kombajny a přehrady a boj se zločinem a doktoři, doktoři se sestřičkami v přítmí našeho zdraví, a inženýři a pracovníci zahraničního obchodu a na vrcholu světa s duhou kolem ramenou osvětlený tajemník Pláteník, shrnující v sedmi inspirovaných vteřinách pomýlené osmašedesátníky: „Mlčeli tam, kde se mlčet nemělo, nepromluvili tam, kde se na jejich slova čekalo... sakra, mámo, dej už mi něco k jídlu!“

Jiřina Švorcová, která z traktoristky povýšila na první dámu okresu, přinese talíř a já si nejsem úplně jistý, s čím: šunknflöklö? Francouzské brambory? Každopádně milý Pláteník, jestli se dobře pamatuju, natočí talíř, aby mohl okurku uchopit levou rukou; tvoje kecy, tajemníku, jsou samozřejmě šílené, ale tu okurku bych si k sobě natočil taky...

Normalizační seriály. Když si chci odpočinout, proč musí být seriály svobodně tržní právě tak nezajímavé, toporné a blbě, jako normalizační byly? Čím se od sebe, míněno „umělecky“, liší vypatlaná ideologie a vypatlaný product placement? – Ne, není to seriálem jako žánrem; jinde je umí udělat moc pěkně.

Dodal bych k tomu něco původem šachového: byli jsme kdysi na lize v Olomouci, spali v Národním domě a ráno se trousili na snídaňni... buď se tam něco točilo, nebo mělo Vinohradské divadlo výjezd,

zkrátka po chvíli se objevili herci D.K., G.V., J.B. a V.B., usedli ke stolku vedle. To jsme si nemohli nechat ujít – když už se nám pošťěs-tilo debužirovat tak blízko vrcholům dramatického umění.

Já opravdu nečekal, že budou nad vajíčky a párky s jemně du-šezpytnou grácií probírat Sartrovy Špinavé ruce; normální hovor o normálních uměleckých touhách, jako jsou auta, byty a výjezdy do ciziny, by mě byl v nejmenším nepohoršil.

Jenže oni byli tak... tak strašně moc!

Nešlo o to, jaké vykládali kraviny; ale jak se strojeně hihňali, he-rečka V. jak byla afektovaná a při každé větě obracela oči v sloup! Kdo řekl, že mít herečku doma je děsné divadlo? Když je slyšíte mlu-vit normálně, je to bohužel jen role, a když nemají předepsanou ro-li... je to hrůza. – Dovedou život jenom napodobovat?

** * **

Mohl bych po večerech číst, ale na to bývám utahaný příliš. Nebo bych mohl chodit se psem tmavými brázdami a vyprávět mu obsah téhle knížky. Ne, nechci už psa.

Zase by umíral dřív než já, a to by bylo peklo...

XV.

Nejvíc se dnešku povedlo, že přivedl do země KFC.

Samozřejmě že Tě chci takovými řečmi vytočit. O kuřeti mluvím, protože v televizi se občas sugestivně ptají: jak vám chutnalo za minulého režimu? – Jako kdyby se mě ptali, jak se mi za komunistů nosily trenýrky.

Když někdo vystudoval propagandu a teď ji chce dělat, já v sobě pochopení najdu; práce jako práce. Ale potřebuji k tomu budovat v mladých představu, že za bolševiků byly největší pochoutkou lido- vých mas maštěné brambory? Ne že bych se tolik bál, aby si mladí o minulosti neskládali nepravdivý obrázek; v podstatě na ni kašlou. Ale vždyť oni sami, vystudovaní propagandisté ve službách tržních řešení, vypadají při takovém výkonu jako magoři!

Jaký rozdíl – ne, už toho nechám.

* * *

Probudit se. Vystoupit z toho příběhu. Ohlédnout se za ním, nebo vylézt na nějaké návrší a přehlédnout jej celý. Být v něm, ale zároveň i trochu nebýt. Taky jsem byl, jako pan Novák, propuštěn pro nadbytečnost, a když jsem pak ucházel o místo, personalista nové firmy se té formulaci dokonce rozesmál. Já jsem vstal... děje se nezřídka, že člověk hned na místě nenajde správná slova a věty, pak je říká doma rádiu či televizi a rádio i televize souhlasně mlčí. – Ale tentokrát jsem se s inspirací potkal. Vstal jsem a nevěřícně se na něj díval, on se zarazil a řekl, že doufá, že mi jeho smích nevadí, já řekl, že rozhodně vadí; že on je ovšem příliš mladý, aby pochopil, že se chová nepřiměřeně; že přijímací pohovor právě skončil a rozhodnutí, zda si na něj budu stěžovat, si vyhrazuji pro pozdější chvíli... nebo ne. Ať mě rovnou zavede za svým nadřízeným.

Pobledl, ale já mu ten úlek nevěřil; choval se přesně tak, jak po něm kapitalista chtěl, a mohl být stran jakékoli stížnosti klidný. Tedy pokud zrovna nejsem strýc nějakého významného synovce.

V tom případě bych však nechodil po přijímacích pohovorech.

Přijímacích pohovorů

jsem absolvoval plus minus sto dvacet; na základě přijímacího pohovoru mě nepřijali ani jednou. Když ono je to se mnou těžké: personalista mě zběžně přivítá a ptá se, kde že mám životopis? Odpovídám, že můj životopis snad má on; že na základě zasláního životopisu mě přeci oni sami telefonicky oslovovali; pokud on moje CV k dispozici nemá a na naši schůzku připraven není, žádané informace sdělím ústně, přestože si nejsem jist, zda se dál ucházet o místo ve firmě, kde levá ruka neví, co dělá pravá.

Už když to říkám, vím, že bych neměl; trochu se ohlízím po dveřích, kterými mě asi vyhodí. Je to však silnější než já. Víím, že pro tyhle situace dnešek vygeneroval pravidla psaná i nepsaná, ale já se ptám: kdo o koho se uchází? Já o práci, nebo oni o pracovníka? Mám toho v CV tak málo? Vzdělání, jazyky, vedení týmu... vsadil bych se, že toho mám násobně víc než tenhle personalistický pazdrát.

Ne, vážně: co s takovým, jako já jsem? Chtěli byste mě „do týmu“? Nechtěli, že ne. Personalista vstane, napřáhne ke mně pazouru a praví: „Vy nejste člověk, kterého hledáme.“ Mladý strážník, prostá facka by byla nejvhodnější odpovědí... nebo mít po ruce kýbl s hovny. Ale kdo chodí na pohovory s takovým pohotovostním kyblíkem?

Až po čase mi došlo, pro jakou pozici člověka hledali: milé dívčí hlasy do telefonu slibovaly analytickou práci u počítače, pokaždé však byl jejich open space zalidněn mladíky v noblesních košilích se širokou vázankou, v moderních, ovšem stoprocentně decentních kalhotách a v botách na hluboké podešvi.

Každý byl jinak barevně sladěný, dojem uniformy to vzbuzovalo u všech. Všichni naléhavě huhlali do mobilního telefonu... jak říkám, až po čase mi sepnulo, že i já byl několikrát účasten podobného huhlání: to když mi volával nějaký pabl, který si mě v bůhví které databázi našel jako předsedu dozorcí rady naší společnosti. – Společnost dozorcí radu zprvu neměla, dokud se nezjistilo, že při určitých krizových scénářích je dozorcí rada posledním způsobem, jak podnik řídit. Zvolili mě, protože o tak formální pravomoc nikdo neusiloval, a bylo až legrační, jak ohleduplně mě při vyhazovu téhle funkce zvažovali.

Směju se tomu ovšem až dnes.

Ten můj agresivní filantrop v telefonu zkoušel ohromovat slogany jako: „Kdybych si nemyslel, že dokážete do dvou dnů dát dohromady půl milionu, nevolal bych vám.“ Nebo: „Já myslím, že s naftou je to teď v pořádku; půjdeme do toho za tři sta, nebo za šest set?“ – Možná jsem ho spíš zahnal než přesvědčil, jak nepřipadně mě, hlupáček jeden snaživý, odhadl.

Dnes už bych si ho dával: „Poslyšte, své investice já konsultuji jen s renomovanými firmami“ nebo: „Svůj první milion jsem vydělal, když vy jste ještě běhal s kapesníkem vzadu.“ – Kdybych byl zlomyslný, mohl bych to zkusit i dnes, jen tak pro legraci.

Vystoupit z příběhu.

Od určité chvíle si nepřeješ nic jiného.

„Že přijde čas zmizet z povrchu. Zpět pod hladinu, zpátky pod led, a myslím si, že ten čas přišel a stále ještě trvá. Zdá se mi totiž, že podstatné věci počínají a dějí se vždycky někde mimo...“ Balabán. On je ten autor z handlu, který Hartl v ukázce popisuje Madlence. Nemám ho moc rád, ale tenhle pocit celkem trefil.

Vystoupit... jít do penze. Podtrhnout a sečíst svůj život. Šťastné řešení pro někoho, kdo umí zaplnit své dny; řekněme si naplno, že napsat knížku nějakou práci dá a chvíli trvá, ať už se daří či nedaří. – Takže já jsem teď nakonec šťastný?

Kdybych byl, psal bych zrovna tohle?

* * *

„Člověk by o samotu, ve které přišel na svět, měl svádět vytrvalý boj; jednou bude muset ze světa odejít a bude ji k tomu potřebovat.“ Tak tak. Někteří se samoty bojí, jiní do ní usilovně směřují. „Kde asi jsou všichni kamarádi? Dali by se najít, a já je nechci hledat.“

I když přeci jen: tak třeba Zdeněk, ten, co jsem mu pomohl s hospicem. Mohl bych o něm vyprávět tak dlouho! – Když nám bylo patnáct, mysleli jsme si oba, že ten druhý je pěkný blbec. Ale na šachovém soustředění jsme spolu strávili dvě odpoledne stavěním přehra-

dy na potoce, říkali jsme si ty důležité věci, naslouchali si. On rád vydělával, já rád snil. A psal. Šachy pro nás byly... čím pro nás byly, a kým jsme v nich byli my?

Když mě vystoupili z příběhu, myslím když mě vyhodili z práce, zaměstnal mě Zdeněk jako správce polygrafické databáze, kterého ve skutečnosti nepotřeboval. V podstatě charita. Onehdy se ptal, jestli vím, proč to udělal: protože někdy před třiceti lety, když byl dole on a rozváděl se, přišel jsem já prý za ním a řekl Mám nějaké úspory, jsou ti k dispozici... vůbec si nic podobného nepamatuju!

Navíc mi to připadá natolik normální, že nevím, proč bych si to pamatovat měl. – Já vím, zní to jako profláknuté klišé: „To by přeci udělal každý.“ Ne, já vím, že neudělal, to nás život naučil; ale normální mi to pořád připadá!

Příběh Zdeňkova rozvádění, jestli tedy můžu, je hezký: našla si jiného, důvody k tomu určitě měla, ten jiný přišel, že jako co se podnikne dál, posloupnost úkonů, chlapci sedli, začali povídat, smáli se a notovali si... vlastně se líbili jeden druhému. Zdeňkova žena čas od času připomínala, proč jsou tady, a oni odpovídali Jasně, všechno bude, co kdybys radši udělala něco k jídlu? a ona vařila, servírovala a koukala na ně a říkala si Jsou jeden jako druhý, mám se vůbec rozvádět?

Ano, ta otázka je tu vždycky: proč. – Rozvod je mňh problematický, když připustíme, že jediná rozumná alternativa je vražda. Ale vysvětlili jsme si už, že tohle nebyl ten případ.

Vystoupit z příběhu.

Kramer natočil podle Porterové Lod' bláznů; takový kaleidoskop snížené příčetnosti. Třeba: dva židovští obchodníci se po nástupu Hitlera k moci vracejí lodí do Německa a vzájemně se ujišťují: „Čeho se máme bát? Vždyť on nás potřebuje.“

A podobné výjevy. Co může skončit špatně, špatně samozřejmě skončí... v posledním záběru, při vystupování z lodi, jde ke kameře trpaslík, okrajová postava příběhu, a řekne nám divákům: „Co vy? Myslíte, že vás se to netýká?“

Ano, týká. Hana Brejchová v Láskách: leží nznak, předloktím si zakrývá ňadra, v klíně má Pucholtovu hlavu. Když ji chce Pucholt zvednout, kamera zbystří... ale Brejška si Pucholta pěkně surově přidrží a ty pohyby říkájí: Takhle budeš sedět, kruci! – Uvědom si, že jsou v té kameře a koukají!

Josef Dvořák: statečně belhá po jevišti, úplně to v něm skřípe, musí být šílená bolest, kterou právě teď předvádí! Vtom se zastaví v pohybu, podívá se do hlediště a trochu vyčítavě řekne: „Teda jestli za tohle nedostanu Thalii...“

Nebo Wojciech Pszoniak ve Wajdově Zemi zaslíbené: musí porušit nepsaný, ale silný zákon mezi souvěrci, udělá to, vyjde ven, sedne si pod strom na trávu. Je mu ze sebe sama na rouru. Po chvilce přeci jen zvedne hlavu a na kameru zamává: Mám to za sebou!

Moci tak říct to samé.

* * *

Nebo se naopak do příběhu vracet. Parafráze Nabokova: jdeš po Praze, matka měst tě svými plakáty zve na všelijaké akce a ty se rozhodneš zajít na kulturní program spojený s ukončením sbírky na pomník básníkovi, jehož jsi v mládí milovala, který však zemřel záhadnou smrtí a jeho tělo nebylo nikdy nalezeno. Zakoupíš vstupenku, zaujmeš místo; jenže program, v jehož dramaturgii se měla spojit pietní vzpomínka s oslavou toho, co je v básnickové poezii stále živé, je narušen příchodem neznámého starce, který se tvrdošijně prohlašuje za dotyčného básníka a peníze, vybrané na svůj pomník, žádá na živobytí pro sebe. – A ty, ať už starci věříš či nevěříš, každopádně cítíš s organizátory akce, kteří v sobě ne a ne nalézt to pravé nadšení, že jejich básník, místo aby bezpečně spočíval na soklu, možná nebezpečně žije.

* * *

Vystoupit z příběhu znamenalo taky vzít ze socialistického ráje roha; co to znamená dnes? Vzít roha z kapitalistického ráje... kam?

„Když nekořím se, nezvykám, je jedno, kde mě pokořují.“

Cvetajeva. Snil jsem o tom být strážcem majáku: skotačit po pobřežních skalách jako kamzík, mít bouři jako svoje povolání... navá-

děť lodě do přístavu a dlouhé večery při západu slunce. Lulka, sklenka něčeho tmavě červeného.

Větrem ošlehaná tvář. „Sedí sám a něco ho tíží.“

Až mi číšník sečte čas nebo si ho sečtu já, pořád mi bude pár veršů v hlavě znít. Řekl jsem na nějakém fóru, že poezie je literatura pro chudé, jenže to jsem se jen předváděl.

Cituju nepřesně, recituju procítěně. Gellner:

Nejlépe bylo by odejít
Nikdy se nenavrátit
Bližním a nejbližším ztratit se
A sám sobě se ztratit

XVI.

Ne, nebyl jsem v minulé kapitole spravedlivý.

Je toho víc než kuře, co se dnešku povedlo.

Třeba jak jsme jeli se Spartou do Liverpoolu... Evropa před námi jako na dlaní. Prohru a vyřazení jsme rozdýchali už cestou domů; než dojedeš z Liverpoolu do Čerčan, nějaký čas zabere. – Mně se spíš hlavou honilo, jak jsem tomuhle snu nikdy nevěřil, že se splní. Nepatřím k fandům, kteří doprovázejí tým na zájezdy, ale kam já doopravdy patřím?

Chtěl jsem si ten život jen na chvilíčku půjčit.

* * *

Čekal jsem, tak nějak propagandisticky, že Liverpool město hněvu; mladí muži bez práce a bez perspektivy, kapitalismus v krizi a Anfield Road jako vysoká pec toho všeobecného znepokojení. Ale nemohl jsem se víc mýlit. Překvapilo, kolik tátů bere na stadion děti.

Potkávali jsme se s liverpudliány ve městě i v hospodách. Pokřikovali jsme na sebe, ale taky se na sebe usmívali i spolu zpívali. Pili Carling, u Krále Harryho.

Léta si pamatuju historku z bolševických kulturních bedekrů, jak liverpudlián Lennon na koncertě v Royal Albert Hall říká: „Přichází závěrečná píseň. Vy na lacinějších místech tleskejte do dlaní, ostatní mohou chřestit svými klenoty.“ Červeným brabencům to snad znělo jako výraz proletářské vzpoury.

Ve skutečnosti (ČT to v jednom střihovém pořadu odvysílala) se po té větě Lennon zašklebí jako trochu nezvedený, ale jinak milý žáček, který ví, že malinko přepjal strunu. Režie střihne na královnu, jíž věta vlastně platila; královna sedí ve své lóži jako na hřadě, vážně div nechřestí a na Lennona se dívá pohledem spokojené slepice na kohoutka, kterého před nedávnem vyseděla... promiň, královno.

Před zápasem jsme dělali průvod městem; rodáci Johna, Paula, George a Ringa stáli na svých předzahrádkách a sledovali nás se zájmem a s úsměvy. Češi? Do války jsme kvůli nim nešli...

Vtom nám cestu přehradili policajti na koních; přední řady hned přisedaly a s nimi tisícíhlavý průvod; dovedeš si představit to množství hlasů, jak vášnivým šepotem zpívá na nápěv Pochodujících svatých Spartička, Spartička je nejlepší čím dál tišeji a tišeji, aby nakonec celý průvod vyskočil jako čertík z krabičky a řval: Nejlepší! Nejlepší!!

Jeden kuň se z toho rovnou pokadil, dost příšerným způsobem.

Než nás pustili na stadion, prohledávali; prohledává se všude, i v Praze. Ochranka mi zkoumala batoh a náhle jí tvář profesionálně ztvrdla: cosi podivného, právě tak do ruky, snad granát nebo pistole? – Na světle se však ukázalo, že je to nakousaná salátová okurka, kterou jsem ohryzal, když jsme si před stadionem dávali fish and chips... zklamaný pořadatel ji upustil zpátky na dno.

** * **

Fotbalové představení nebylo vyložené gala; Liverpool byl lepší, mohlo nám pomoci štěstí, nepomohlo. Zklamání ano, ale i umět prohrát se cení. O spartánských fandech se pak po Evropě pro jednu mluvilo dost pěkně.

Po zápase nás nechali sedět; ulehčit místní dopravě a zabránit v potyčkách jednodušším účastníkům zájezdu. Měli jsme sektor na Anfield Road Stand; na Koop Stand, proti nám, byl kotel domácích. Koop je kopec v Jižní Africe, kde za búrské války padlo v bitvě sedmačtyřicet kluků odsud z Liverpoolu. – Po chvíli vylezli hráči domácích, vyklusat únavu; prázdný stadion, jen třítisícový kontingent Čechů, kteří kvůli tomuhle zápasu ujedou přes tři tisíce kilometrů. Doběhli k nám, zastavili se, tleskali. Vstali jsme, tleskali taky... silná chvílka.

Byli jsme se, když už je člověk jednou v Liverpoolu, před zápasem podívat i na Goodison Park, stadion Evertonu. Kustod nám s hrdostí vyprávěl o jeho přestavbě a nakonec řekl něco jako: Hope you will win tonight. Nemohl jsem si to srovnat: přeje Čechům vítězství proti svým krajanům? – Ale je to tak; když si chceš půjčit cizí život, musíš si půjčit i tohle.

Šli jsme kolem jejich fan shopu, kluci se vlezli podívat a já koukal na nápis nad vchodem: Nil satis nisi optimum... zašel jsem dovnitř

a prodavače poprosil, že má latina, kdysi ještě jakž takž, je dnes už poněkud demolished a jestli by mi to nepřeložil do angličtiny.

Prosba ho viditelně potěšila a on s hrdostí v hlase pravil: Only the best is good enough.

* * *

Prohráli jsme, to ano. Ale s prázdnou jsme neodjeli.

Černí a bílí, liverpudliáni se spartány, Angličané, Češi. Družnost. Na vlastní uši uslyšet tu píseň, tam, přímo tam, kde je doma a kam patří.

Začíná ji zpívat Elvis, z ampliónů, stadion se postupně přidává. Když chorál na liverpoolském stadionu „stoupal k výšinám“, náš Ondra do mě strčil, proč nenatáčím. Nemohl jsem, tekly mi po tvářích slzy. On ani v televizi, viděl jsem ze záznamu, zpěv nevyšel tak pěkně, jako je slyšet na stadionu; You'll Never Walk Alone není píseň o družnosti. Nýbrž družnost sama.

* * *

Byl bych to všechno chtěl vyprávět tátovi a mámě; myslím, že by mi rozuměli. Jenže už bylo pozdě, byli rozptýlení na Olšanech. - Věděli by, že některé věci se musí prožít, popsat jdou jen částečně... je mi to líto, ale taky se mohlo stát, že bych u nich seděl a vypravoval a měl velkou pochybnost, co k nim vlastně z mého vypravování doléhá. Bylo by to tak lepší?

Samozřejmě bylo. Byl bych aspoň s nimi.

* * *

Fotbal je, ano, taky divadlo. Uvědomujete si, ale neubráníte se. Přenosy z mistrovství světa: do národních dresů oblečení diváci, presidenti, hymny, dánští fotbalisté zpívající dánskou hymnu, francouzští držící se okolo ramen, v hledišti fanoušek přestrojený za Napoleona a vedle něj pobočník s živým sokolem... milá dánská tvářička, která se směje z radosti nad krásným zážitkem a přitom pláče nad slovy national anthem.

Je ale i obyčejný fotbal, třeba ten z Letenské pláně; jdeš okolo, na plácku se hraje čtyři na čtyři, půl hodinky s lidmi, které jsi v životě

neviděla a které už neuvidíš, jdeš si pak po svých a je ti dobře. Fun-
guje to ještě dneska?

Nevím. Asi se bojím zjistit, že ani tohle už není...

Tenhle argument slýchávám často:

*mohl bys za bolševiků cestovat za fotbalem? Zrovna ty, se svým
kádrovým nadělením?*

*Odpovídám, že je dobře. Cestování je fajn, pro toho, kdo rád ces-
tuje. Nebo si chce splnit sen, slyšet, jak mu čtyřicet tisíc lidí zpívá. –
Můj největší sen ale není podívat se někam, kde to neznám; spíš bych
chtěl být šťastnější tam, kde to znám, kde jsem doma, a ke štěstí patří
hlavně... ehm.*

Nemá cenu se v tom přehnaně patlat.

* * *

*Pět let po Liverpoolu jsme s Ondrou vyrazili do Gelsenkirchenu.
Spartička tentokrát zahrála, Veltins Arena, ve které Schalke 04 sídlí,
je nádherná jako kosmická loď a jejich fandové báječní; jaké ti na
stadionu dokázali udělat peklo, když jejich milácci prohrávali!*

*Jenže sotva jsme tam vystoupili z autobusu, obklopili nás policaj-
ti, dokonce ne místní; nějaký stratég nás vyhodnotil jako rizikové
a svolal policajty z celé oblasti, takže nám nebyli ani schopni říct,
kde je v okolí hospoda; tu, kterou jsme po cestě viděli a chtěli se k ní
vrátit, nám prostě zatrhli, protože je to prý hospoda fanoušků Schal-
ke. Na to my, že o ně právě jde: rádi bychom je viděli, mluvili s nimi,
zašli na біrek a popřáli jim na večer hodně štěstí...*

Ne. Že prý bychom se servali.

*Měl jsem, nevím, kde se ve mně vzala, takovou evropskou inspi-
raci: cokoli jsem chtěl říct německy nebo anglicky, najednou jsem
uměl. Říkal jsem policajtům, že až oni přijedou na fotbal do Prahy,
naši policajti je neobstoupí a nebudou jim přikazovat, kam mají jít
a kam jít nesmí... nelhal jsem jim, jen jsem se mýlil.*

*Ono vůbec: když jsme si ve městě chtěli dát Kronbacher, přistou-
pil jsem ke staršímu pánovi a povídám: „Prosím vás...“ – „Já nic*

nemám.“ – „Ale já jsem jen chtěl...“ – „Nic vám nedám.“ – „Ale já nechci vaše peníze (byl jsem už naštvaný a moc se mi chtělo říct něco jako bescheissene Geld), jen jsem chtěl vědět, kde tu máte nějakou hospodu!“

Nakonec jsme se s fanoušky Schalke sešli u fan shopu, byl tam plátěný stan s dřevěnými lavicemi, tentokrát Löwenbrau a Bratwurst a stoly střídavě modrobílé a červenomodrozluté. Takhle jsem si to od začátku představoval, velké evropské fotbalové srozumění; přisedl jsem na moment k jednomu modrobílému stolu a říkal něco, jako že zápas bude senza a ať si to všichni společně užijeme.

Obradně vstávali, tiskli jsme si ruce...

Ne, nemohl bych

před převratem cestovat za fotbalem... nebo tedy mohl, ale musel bych být někdo jiný. Nemohl bych si sám vydat knížku, když velevážená nakladatelství atakdále atakdále. Nemohl bych si koupit mandarinky kdykoli či třešně v lednu. – Nemohl bych spoustu věcí, o kterých mi dnes říkají, že můžu, ale já jsem se bez nich, když na to přišlo, dokázal docela dobře obejít.

* * *

Nepřipadám si bohatší než dřív, leda o ty zkušenosti... vyhodili mě ze školy, vzpomeneš si. Dnes bych si mohl její absolutorium pořídit za peníze. Šachové tituly jsou dnes za peníze, svobodně si můžeme koupit, co chceme, nebo si i vydat tu knížku. Není to pokrok?

Prachy! Jak já je miluju!

Prachy a svoboda. Všeho jsou plné regály, dokonce toho, co by ke koupi vůbec být nemělo... je to složité, říkáme o našem životě. Jde ovšem o to, jak to myslíme. – Já za svou osobu nevím úplně přesně, jak to myslím. Líbí se mi představovat si, jak se Sedmi statečnými navštěvujeme některá kontroverzní pracoviště.

Hrajeme, vyhráváme i prohráváme. Výhry sladké, prohry trpké... šachy mě naučily vyhrávat, taky prohrávat mě naučily, což pro život potřebuješ; za bolševiků i po nich.

Ne, nejsem spravedlivý,

nechci pokaždé být. A jsou chvíle, kdy se mi chce i rámusit. Ale zrovna teď si vybavuju, jak mi k partii jeden soupeř postavil na stůl figurku klauna, zřejmě s pérkem místo krčku, klaun koukal a celou partii pokyvoval hlavou. Nejspíš nad tím, jaký jsem blb.

* * *

Ani Böllův Klaun není spravedlivý; je naštvaný. Zklamaný, zdrčený, ale ne poražený. Ví, co udělat, aby se ho netýkala chudoba, jen se oprávněně obává, že tím úplně ztratí sám sebe: to poslední, co mu ještě zbývá.

Taky jsem leckdy bál, i když já neměl důvod šeptat se zavřenýma očima: „Zasraný miliony!“ – O milionech je nejhezčí povídat si s mou ženou; ještě to probereme. Taky bychom mohli chrám peněz a melancholii a schopnost vnímat pachy skrz telefon.

Onehdy mě po Hansovi přepadl takový stesk, že jsem ho začal hledat v knihovně, a když jsem knížku konečně vykutal, vypadlo z ní kouzelné kolečko, které jsem v nízkoprahovém centru při odchodu do penze dostal od svých bezdomovců.

S nápisem: „Jdi za svým snem.“

XVII.

Jaký ale je, ten můj sen?

Tak určitě: být strážcem majáku.

Nebo rentiérem v domě u moře; nadřízeným personalisty, kterého zrovna propouštíš pro nadbytečnost... neurčitý sen o lepší budoucnosti, ale nemyslím budoucnost, co sama od sebe přijde a k níž se našinec jen přichomýtně.

Ne. Tak líný nejsem.

Rentiérem v domě u moře nechceš být kvůli dostatku, který bez tvého přičinění neustále je a bude právě tak jako počasí; naučíš se žít s málem, když to jinak nejde. – Ale aby ses nemusela ponížovat a nechat se ponížovat kvůli výdělku. Nemusela se podlézavě hrbít před šéfem a nenechávala před sebou hrbít se podřízené. Chvilku, ale jen malou chvíli se zdálo, že tohle bychom v našem životě nemuseli mít.

* * *

Prožil jsem kapitalistický sen: skupina lidí, která si připadala dílem využívána, dílem okrádána, se po převratě rozhodla vzít osud do svých rukou a po určitou dobu vzorně držela pohromadě. Vzorně držet pohromadě není výsadou kapitalismu; řada pracovních kolektivů tak fungovala už za „onoho času“, který, jak to dnes vypadá, vůbec nebyl; nikdo za něj nenese odpovědnost a mladí nám ho ani nevěří. – Silnou stránkou těch kolektivů byla vůle k resistenci: držet pospolu a nenechat se otrávit, protože v zaměstnání člověk prožije třetinu života, takže má smysl starat se, aby tam chodil rád.

A když „onen čas“ skončil, některé skupiny lidí si uvědomily, že cosi dovedou opravdu dobře, a že už tedy nemusí zůstat v područí uměle vytvořených, nad zkázou balancujících gigantů. Nechat si od nich schvalovat platy, prémie a dovolené. Přesně takovým sebevědomým vykořisťovaným jsem začal být i já, a zároveň prašivým vykořisťovatelem; ve firmě, která vzala svůj osud do vlastních rukou, jsem byl nejen zaměstnancem, ale i spolumajitelem.

Byl jsem tehdy šťastný. Do práce jsem chodil rád i ve dnech, kdy jsem se dvanáct hodin nezastavil. Mohli jsme říkat věci otevřeně a nahlas; měli jsme rozdělené role, společný zájem, společnou kasu, společné starosti. V těch několika málo krásných letech se sny o kapitalismu naplnily zcela.

Pořád jsem hrdý, že jsem byl při tom.

** * **

Poměrně rychle se však horizontální struktura firmy měnila ve vertikální. Měli jsme pořád společnou kasu, ale čím dál víc rozdílné nároky na ni. Říkat věci nahlas a otevřeně se přestávalo hodit; nějak jsem tu proměnu propásl a moje dny vykořisťovatele se krátily. Bránil jsem se, ale oni (pořád ti oni!) byli tvrdší, chytřejší, nebojovali fér. – Ze snů o kapitalismu se nakonec probudí každý, i jestli se mu daří dobře. A začne mít strach.

Psychologie i pracovní právo výsledky probraly z hledisek odlišných, ale navrhovaly to samé: „Nelitujte. Litovat mají oni.“ Doktor-ka se trochu zhrozila, když mě viděla, a řekla něžně: „Neodpírejte si. Buďte na sebe hodný. Odměňte se.“

** * **

Koukám do novin s pracovními příležitostmi, zrak přeskočí na stránku seznamky a vidím, že se dnes ženy neshánějí jen po mužích „finančně zajištěných“, ale též s „vyřešenou minulostí“. – To je přeci výraz: vyřešená minulost!

Já minulost dlouho vyřešenou neměl. Chtěl jsem, ano, byl bych si přál sám sebe odměnit: naposled vstoupit do firmy, co vzala osud do svých rukou, po boku Sedmi statečných, kteří mají tentokrát místo koltů baseballové pátky.

Win by řekl: „Abys věděl, že v tom nejsi sám.“

Tahle má představa fungovala jako podpůrný vitamin dobře, standardu snu však nedosáhla... a že bych se před firmou na protest upálil, to jsem taky nezvažoval dlouho. – Ve skutečnosti jsme, přišlo to zjara, chodili s Jolanou na dlouhé procházky a tam jsme záležitost převraceli ze strany na stranu tak dlouho, až nás to prostě přestalo bavit.

Onen čas. Co s ním doopravdy odešlo?

Moc mi doporučovali Pouta, myslím film. Abych se konečně dozvěděl, jak jsme tehdy žili. Věděl jsem, že to asi nevyjde, ale stejně jsem pak byl zklamaný a naštvaný. I když je to místy barevné a na plátně se hýbou lidé.

Za nejlepší filmy jsou dnes považovány takové, které se vyrovnávají s nedávnou minulostí v mezích divákova nejprostoduššího očekávání. Taková byla doba, rudá, i ta limonáda byla červená, už to konečně pochop. Pořád se čeká na „osvobozující“ slovo, a kdejaká blbost se pak dopředu vítá jako právě ono!

Vyřešená minulost? Slovem se od své minulosti neosvobodíš.

Čekal jsem od nich, přesněji od nás všech jsem čekal, že to zvládneme líp. Sám k sobě jsem, jak jinak, shovívavý; od určité doby (a já ani nevím, jestli nastala před nebo po převratě) se cítím čím dál méně součástí toho všeho... outside. Když se dnes řekne outsider, každý to chápe jako postavení nebo hodnocení na vertikální škále: nahoře ti tamti, outsideři u dna. Jenže outside jako takové není průsečík na souřadnicích. Nýbrž krajina, která se nikde neprotíná s tou jejich.

* * *

Občas naskočí vzpomínka na výsledky z roku 1975: mám si připadat bezvýznamný, že mi tam nepálili prsty nebo mě klepety nepřipoutali k topení? Nebo že nemám potřebu takové věci vypravovat?

Vojenská kontrarozvědka o tři roky později byla veselejší. Ne, nepředváděl jsem, čemu se říká tough guy: jako že jsem hrdý a pevný a hodím šerifskou hvězdu na zem. Len som nebol múdry, pán generál, raz na to prídem. Či bude ozaj neskoro, neviem.

Padesátá léta. Sedmdesátá léta. Rok 2005. Jaký sen sám o sobě by našinec rád snil? Mužný? Romantický? Erotický? Majákový? Když mě kapitalismus pro nadbytečnost vyhazoval z firmy, měl jsem, pamatoval jsem si i po třiceti letech, podobn pocity, jako když mě kárná komise vylučovala ze školy, a kolegům jsem řekl: „Jednomu je z vás zrovna tak na blití, jako z estébáků onehdy...“

Po čase jsem tam z nějakého administrativního důvodu musel zajít; na recepci mě potkal bývalý kolega, šeptal mi: „Je nám bez tebe smutno.“ Rozhlížel se chodbou, jestli nás nikdo spolu nevidí...

Sen o svobodě, říkáš? To není Delacroixova odhodlaná kráska, La liberté guidant le peuple; je to karikatura s oslíma ušima na ušmudlaném pornografickém obrázku, který si chlapi po šestém pivu ukazují v hospodě.

V roce 89 mi bylo šestatřicet, a co jsem očekával, nevím... neočekával jsem možná nic. Jen jsem se okouzleně rozhlížel a bral to všechno citově. – Četl jsem v reportáži z převratových dnů, jak se lid, jeho naděje, jeho klíče a jeho svoboda valí ulicemi Prahy, převeliké nadšení, ve dveřích vinárny stojí pingl s utěrkou přes ruku a po tvářích se mu koulejí slzy.

To je ono! Já myslím, že tahle metafora je dokonalá.

Nepřál jsem si konečně zbohatnout, nepřál jsem si ničemu šéfovat ani lámat kariéru, nečekal jsem omluvnou delegaci z FFUK a doktora honoris causa.

* * *

Vnitřní emigrace, tak se mému rozpoložení říkalo. Leckdo je sdílel. Dělat si své, dělat co nejlíp, stanovit si hranice, za které se nemá a nesmí jít. Budoucnost ukázala, že tohle není recept jenom na komunismus.

Netáhlo mě do Evropy, do světa, za hranice. – Četl jsem o sovětských šachových velmistrech, jak z výjezdů na západ žili, ale žít na západě nemohli; umírali steskem, když Sovětský svaz jako takový zanikl a oni se do své země už nemohli vrátit. Ani do svého času. Ne, já se nechci nikam vracet.

Neměl jsem strach, že mi ukradnou vlast a co si bez ní počnu.

V roce 96, myslím v květnu, jsme hráli hokejové finále s Kanadou a vyhráli dvěma góly v poslední minutě; bylo půl osmé večer, venku krásně, sedl jsem na kolo a jel nahoru do Přestavlk a výš, na obzoru ondřejovská hvězdárna a vysoko v daleké kraje bílé obláčky dálným nebem plynuly. Do sluchátek mi hrál Charlie Burchill na kytaru a Jim Kerr zpíval This Is Your Land... koulely se mi slzy po tváři jako tomu pinglovi s utěrkou.

Já nedoufám v naplnění svých snů; já hlavně nevím, jaké bych ještě měl mít. Vysnit si rande s Charlize Theron a pak ji potkat, pozvat a ona by šla, nejspíš by se splněnému snu nakonec podobalo

míň, než by si člověk přál. Zůstala by u mě na noc? Uvařila by dopoledne bramboračku, zatímco já bych štípal dříví?

* * *

Sny jsou od toho, aby se snily a abychom se jimi dojímali či inspirovali. Žít z nich je riskantní. Má paní a já občas sníme sen o milionech: že vyhrájeme v lotynce, topíme se v penězích, nevíme, co s nimi, sen realisticky prokládáme úvahami, kolik milionů vlastně potřebujeme vyhrát, abychom nevěděli, co s nimi...

Jo říká, že každému v rodině milion jen tak, do kapsy, mladým dům, o kterém oni sní... jak by to doopravdy bylo, odvíjelo by se taky od skutečnosti, kdo podal a zaplatil tiket. Ona? Já? Oba dohromady? Kdyby oba dohromady, to bychom si prachy rozdělili, nebo je utráceli společně?

Jestli by zbylo pro mě na vydání knížky, jsme zatím neřešili.

* * *

Když pomine první okouzlení, pokaždé říkám, že čas se koupit nedá a že snad ještě nějaký čas mám, takže k čemu miliony? Jedině k tomu, aby Jo nemusela chodit do práce, aby se nemusela kvůli obživě nechat ponižovat kapitalistickým sráčem. Aby se tolik nebála, že ji z práce vyhodí, naopak: aby už každou práci, ve které se k ní budou chovat hnusně, ze svého života vyhodila sama.

A šéfovi na rozloučenou řekla, že ho propouští pro nadbytečnost.

* * *

Takové klišé: snil jsem o zemi, ve které by naše děti mohly být šťastné. Je to hodně, je to málo... budou si takovou muset sestavit či naopak rozdělit samy.

My už to nedokážeme.

Vzpomínám ještě, jak jsme se za bolševika vraceli z festivalu v Pule: bez Dana Š., který nechal doma ženu s miminkem a ve Vídni měl najednou pocit, že se doma nedá dýchat... milý, srdečný kluk, s trochu divokou letorou: na vojně boural s ukradeným nákladňákem a podobně. Zdálo se, že miminko v něm postupně přeskládává hodnoty, a v tu chvíli zničehonic Vídeň a pozlátka.

I mně se ve Vídni líbilo, ale bral jsem to, jako že jsme si vyjeli do kina skouknout zahnívající kapitalismus. – Taky že jsme tam do kina šli, na Kubrickovo Shining.

* * *

Kde domov můj. Už Šelepa na sjezdu v šedesátém sedmém říkal Hendrychovi, že slova naší hymny zestárla, a dnes to různí přiblíží myslitelé opakují. – Mně se zdají pořád pěkná: zpívám si, že země česká ani zdaleka nevypadá špatně, ba vládne zřejmým půvabem, a já že do ní každopádně patřím.

Ale není to náhodou pravda jen v té písni?

XVIII.

Moje slovenská otázka

se připomíná často. Třeba nad někdejšími fotbalovými výsledky: Slováci jeli do Afriky, Češi a Moravané do řiti. – To není pěkné, tak to rozhodně být nemá. Je to něco jako porušení subordinace.

Trochu jsme se, my čeští Čechoslováci, na Slovensko dívali jako na mladší sestru, která se na nás rozdurdila, že je dospělá a my ať ji okamžitě přestaneme poučovat, jaké oblečení se k ní hodí a s kým se má či nemá stýkat.

Rádi se s ní vídáme a všechno, jenže tohle jsme jí úplně neodpustili. Ať si jdou, říkalo se, i já jsem to tak cítil. Ale oni nestáli o naše dovolení, jednoduše šli. A pak jeli. Do Afriky.

Dlouho jsme s jistou škodolibostí říkali, že mají v čele státu pěkného vykuka; ale to my máme taky! – S tou samou škodolibostí jsme přijímali i hrdinné sportovní chvíle české samostatnosti: tak třeba Naganó. To byla sláva! Naši hokejisté se zlatými medailemi na krku poblili na zpáteční cestě letadlo, zatímco slovenští vypadli s Kazachstánem a soutěž si ani nezahráli.

Jasně! Tak to má být! přesvědčovala nás česká pýcha.

* * *

Odejít. Moc se mě při jejich odchodu z federace dotklo, když slovenská sestřička říkala: „Ostanem s tebou, pokiaľ to pre mňa bude výhodné.“ – Spojení dvou národů, láska moja, není kšeft, který provozujeme za oboustranné výhodnosti; je to smlouva, za niž se něčím ručí a v tísni nejvyšší i pokládají životy.

Ale ona jen krčila rameny. – Bylo nás dost, uražených. Naše sestřička nám připadala vychytralá cu moc: chci svou postýlku, bratře, a ty ji naval. „V létě u okna, v zimě u pece.“ Točilo se to dál a dál, jako se zlatou rybkou. Jednou to skončit muselo a krom ostatního jsme pociťovali i Úlevu z rozhodnutí.

Žil jsem a pracoval přímo uprostřed Slovenska, dva roky. Chci tím říct, že nejsem salonní stěžovatel na všeobecný slovanský nevědek.

Svrbělo mě smát se, když říkali: „Prečo sa budapešťský syr volá budapešťský? Veď je to len tvaroh, horčica, trocha papriky...“

Slovenský Slovák i slovenský Čechoslovák mívali dost mindrák z kdečeho; z Vídně, Budapešti i Prahy. Zemplínská Širava je sice velká, jenže moře to pořád není a sama taky všechno nevytrhne. Jen kvůli mindráku může ve slovenských vzpomínkách občas ožít i takové svinstvo, jakým byl Slovenský stát, což české Čechoslováky opět uráží. – Zase je pravda, že do komunismu jsme jim čumák namočili my.

Vyprávím o Slováčích vtipy dílem dobromyslné, dílem ošklivé, a nemám výčitky; dobromyslných i ošklivých vtipů o Čěších jsem se na Slovensku něco naposlouchal! Taký cituju Demla: na Slovensku se nikdy nic nevytvoří, jen roste. A zároveň už i trochu hnije.

Ale Čechoslovák jsem pořád, a takový i umřu. Jsem hrdý na Čechoslováky, tam i tady: že se náš rozchod dokázal obejít bez čehokoli hrdinského.

Já asi čekal, že při té příležitosti zavolá.

Ona je Slovenka, a Slováci mají svou nepřehlédnutelnost jako veliké téma. Za onoho režimu se vyprávěl takový vtip: Co byla druhá světová válka? – Menší epizoda v dějinách Slovenského národního povstání. Nebo: jak se slovensky řekne... ne, ten ne.

Prostě zavolala: „Tak ako? Pozeral si?“

„Jo, díval jsem se.“

„A čo povieš? – Boli sme skvelí.“

„Nebyli jste skvělí. Bojovali jste na doraz a měli jste štěstí. Taký vám pomohl rozhodčí.“

„Žiaden rozhodca. Boli sme lepší.“

„Nebyli jste lepší.“

„Máš na nás ťažké srdce, že my sme tam a vy tu.“

„Byli jste trapní, jak jste furt polehávali a nechtěli hrát.“

„A vy ako to u vás vravíte? Kyselé hrozny?“

Byli jsme od sebe nějakých čtyři sta kilometrů. – Zrudly mi uši, když jsem si najednou vzpomněl, jak se ona pokaždé tak šťastně rozesměje... potom.

Myslela v tu chvíli na to samé.

„Si normálny švédsky neprajúci trtkaj.“

„A ty taká ako ti v televízii. Slovenskuo, Slovenskuo, a prosím bez otázok.“

„Čuš, do Boha! – Si mi ešte ani nezablahožela!“

Tak... áno. Nezablahožela. Hanbím sa. Teraz zablahožela' bolo by hlúpe; ako keby si to objednala.

Tenhle problém já s ní mám často: vím, co bych správně měl, ale udělat to není pro mě lehké, poněvadž ona se všeho dovolává jako nezpochybnitelného nároku.

* * *

Obsluhovala v hospůdce, v Liptovskom Svätom Jáne, když mě tam zmermomocňoval nějaký sektářský pižďuch. Tvrdil, že jsem jeho syn, žádal, abych ho nazýval otcem, usmíval se jako misionář u kůlu kanibalů... ona měla přes krátké černé šaty bílou zástěrku, připomínám s něhou. Přinesla mi orosenou sklenici s bublinkami, malinkou chvíli jsme si koukali do očí, občas se otáčela k výčepu, aby se mohla smát. Tak jsme se seznámili.

Co zkrřížilo moje kroky s trajektorií pohybu toho věrozvěsta krajin? – Toužil jsem říct mu, aby šel do prdele, ale taky se mi chtělo sedět a očima lovit její úsměv, když se po mně podívá.

*Misie miluju. To vždycky prostřu
Na stole sušenka a čaj
A znovu slyším, jak se věci maj
Jen ještě tancuj, tajtrlíku. Tancuj.*

Štengl. Cituju nepřesně. – Tajtrlík se snažil. Šel do mě tvrdě: tykal mi, vyzýval mě. Abych odhodil, co mě tíží. Abych se zbavil balastu. Abych se připravil. Přikyvoval jsem, připravení se blížilo, ještě jsem si ucucnul těch výborných bublinek a vtom: krknutí, ale jaké! Dlouhé, dost hlasité, rozechvělé. Osvobodivé až k závratí.

Přímo jemu do ksichtu. Vstal jsem a podal mu ruku, on zpitoměle stiskl a já velmi srdečně potřásl.

„Mali ste pravdu, ocko. Cítim sa teraz oveľa lepšie.“

Potkal jsem ji pak na koupališti a řekl: „Si ozaj pekná... čo s tým porobíme?“ Smála se, nebylo jí to nepříjemné – čím jsem ji zaujal? Nevím, jestli zaujal; prostě jsme povídali, o všem, jako kdybychom se znali léta.

Vyprávěl jsem jí vtip, v takovém dost makarónském podání: na italském pobřeží vyběhne z chatrče velice dopálený chlapík, skočí do lodky a vesluje pryč. Vyběhne za ním jeho žena a ječí: „Paolo, vrát sa! Vráť sa!“

Paolo nic. Chci říct nič.

„Vráť sa! Spomeň si na moje spaghetti, čo som ti varievala!“

Paolo zvedne hlavu a zařve: „Jebem ti tvoje spaghetti!“

Ona se otočí, vběhne do chatrče a vyvleče dvě mrňata. „Paolo, vrát sa! Spomeň si na naše bambini!“

Paolo znovu zvedne hlavu: „Jebem ti tvoje bambini!“

Takže ona zase zapadne do chatrče, nechá tam bambini, běží po břehu a rozepíná šaty: „Paolo, vrát sa! Spomeň si na naše amóre!“

Divná věc; z Paolových pohybů se náhle vytratí podnikavý duch, veslování je čím dál pomalejší a Paolo nakonec docela otočí, zlomeně vesluje zpátky a se skloněnou hlavou si šeptá: „Však sa raz vyjebem aj na to tvoje amóre...“

Československému fotografovi

se slovenským pasem Jaromíru Pleškovi, který má rád modrou a bílou, jsem před časem napsal: „Ty fotky neoslovují jen tím, co člověku přijde jako první na mysl. Sloužil jsem na Slovensku, přímo uprostřed vaší přírody, dva roky jako voják. V době, kdy Tvoje země a moje země byly prostě naše země...“

Slovensko nemá moře, ale Váh taky dokáže být modrý. Dívky veselé, punčochy bílé se zdobenými okraji... vysoké podpatky. Lúbim Ťa, Slovenskuo, ozaj, aj keď to nie vždy tak vyzerá. Žili sme spolu, nežijeme spolu; nevytáhli sme na sebe, když jsme se rozhodli spolu nežít, nože. Pořád chceme mít některé věci společné. Shodneme se na leccčem, slovenské fotbalisty ovšem nepočítám.

Nežijeme spolu, ale blíž než k ostatním k sobě máme.

Nevím, jak to na universitě v Bratislavě bylo s češtinou, ale my ze slovenštiny skládali zápočet a nebyla to žádná oddechovka; nesmělo se třeba říct, že slovenština něco přejímá. Nýbrž „tvořivě obměňuje“. – O docentce B. se vyprávělo, že honila po chodbách studenta, který si dovolil říct, že slovenština nemá ř; běžela za ním a ječela: „Slováci nemají řž, pretože ho nepotrebujú!“

Mně dala u zápočtu číst nějakého modernějšího autora: žádné ovce ani pastviny ani horeháj, děj se odehrával v nóbl budoáru, ona a on, ona si ho vodila jako na niti, prosvítala jí blůzka nebo co, ozaj, tie plné prsníky, súdružka docentka sa prizerala, či a ako som z čítaní v pomykove, zkrátka dávala si mě přesně jako ta nymfomanská snobice z textu svého šašoura a nakonec mě nechala „prsník“ skloňovat. – Uspěl jsem.

Co teď napíšu,

myslel jsem původně do nějakého šachového vypravování. – Hráli jsme v Harrachově vysokoškolský kontrolní a Karolko P. si mohl uhrát mistrovskou třídu, kdyby poslední kolo odremizoval. Stál huř, bránil se zuby nehty, jeho tvář vyzařovala enormní muka... ale se nějak ubránil a remis. V tu chvíli Stano P., jeho brácha, svou partii s jiným Čechem vzdal, bez šachového důvodu, prostě tak. My, Slováci, nezůstáváme Čechům nic dlužni.

Koukali jsme jako trubky. Bylo to úplně mimo naše chápání. Nebyli jsme Češi, nýbrž Čechoslováci, a teprve postupem roků jsme se dozvídali, že ne každý Slovák se Čechoslovákem cítí být. – Já dostal další lekce na vojně, kde jsem Čechoslováky bránil dost s obtížemi, protože všichni mí nadřízení byli Slováci. O tom, co jim Čechoslováci dluží, hovořili často a vzletně.

Něco podobného jsem četl o Arménech v Sovětském svazu: mistr světa Petrosjan vyprávěl Mikojanovi, tehdy snad prvnímu náměstkovi Nejvyššího Sovětu, že ta a ta ruská šachová knížka (o Aljechinovi) znásilňuje fakta, ba si je přímo vymýšlí. A Mikojan prý mu odpověděl velice ostře: „Tohle už, Tigrane, nikdy nikomu neříkej. Pamatuji si: je to jejich země. Rozumíš? Jejich země!“

Říkali si Slováci o Československu to samé? V Obchodu na korze Kádar s Kosem ukázali Slovenský štát plný spokojených ľudí. „Dobré časy nám svitli... hojnosti, čo piť, čo jesť, aj slobodenku máme...“

** * **

*Má milá zástěrko bílá, jak daleko jsme od sebe? Moc? Málo?
Poslalas mi písničku. „Pesničku sofistikovanejší Česi odvrhnú ako televízny šmejď, ktorý má predávať reklamný čas. Prišlo mi, že je určite nevhodná, na moj vek, takáto melancholická, ale som sa na to celkom vydlabala.“*

Nemáte ř. Čeština zas nemá měkké l' a já si nepřipadám nijak ošizený, i když do slovesa Lúbim se taková hláska hodí. Jedny z mých nejmilejších veršů sú Peterajovy slovenské, o polných vtákoch:

*Nežobruť, že chcú mať viac, ako dáva klas
Nemučí ich závisť, údel Kainov
Neženie ich blázon čas, neženie ich čas
Zem ich ľúbi svojou láskou tajnou*

XIX.

Můžu ještě vtip, dílem dobromyslný?

Pase dědeček krávy, bílou a černou. Lidé mu říkají: „Vy ale máte pěkné krávy.“ A dědeček: „Mám – zvlášť ta bílá, ta je moc pěkná.“

„A černá není?“ ptají se lidé.

„No, černá... taky je pěkná, taky.“

Lidé stojí, nemůžou se na ty krávy vynadávat...

„A jak se vám, dědečku, hezky pasou,“ povídají zase.

„Hm, pasou se dobře,“ na to dědeček. „Hlavně bílá, ta se pase. Jedna rd krásně pase, taky.“

„A jak vám dojí?“ To se ptají zase lidé. A dědeček praví: „Hlavně bílá. To byste nevěřili, kolik ta bílá...“

„A černá?“ nenechají se odbýt lidé, kterým to začíná být divné.

„Ta černá? – Myslíte, jak dojí ta černá?“ řekne pomalu dědeček a je vidět, že se mu do odpovědi moc nechce. „No, víte... ta vlastně taky nadojí hodně.“

A tak tam ti lidé stojí, stojí tam, dívají se na dědečka a jeho krávy, přešlapují, drbou se na hlavě; nakonec seberou odvalu a povídají: „Víte, dědečku, ono se zdá, jako by... jako kdybyste té bílé krávě dával ve všem přednost.“

A dědeček ožije. Vyndá z kapsy fajfku, rozvážně ji nacpe, zapálí, zabafá a řekne: „Ta bílá kráva, ta je totiž moje.“

Lidé vydechnou. Usmívají se, začíná jim to být jasné – ta bílá kráva je přeci jeho! – a už jen ze setrvačnosti se ptají: „A ta černá? Čí je ta černá kráva?“

„No,“ řekne dědeček. „Ta černá? – Ta je taky moje...“

Zeptám se teď čtenářů:

kdo jste byl někdy v bordelu? Ale upřímně!

Já za svou osobu nic nezapírám. Jde (aniž bych si to počítal za polehčující okolnost) o vzpomínku dávnou... návštěva v té očištné

instituci byla součástí jakési dohody; víc se mi ani nechce říkat, ani není zapotřebí vědět. Pracovní právo má pro tento druh náhrad hezký termín „nepeněžní plnění“.

Každá zkušenost je nějak cenná. Přemýšlel jsem nad cenou té zkušenosti... a taky nad tím, o kom ve skutečnosti mluvíme, když řekneme: kurva. Takové ošklivé slovo!

Není to asi základním zacílením osoba, která nám za protihodnotu opečovává naši „mužnost“; pokud bych se chtěl stylizovat do role cynika, vypálil bych, že manželka i milenka fungují obdobně. Naprosto uspokojivě, navíc ve spojení s leccím užitečným. – S manželkou může našinec propadnout vášni, pak vezme koš s vypraným prádlem za druhé ucho a nese ho. S milenkou může propadnout vášni, ale pak si nechá u kávy a bábovky dopodrobna vysvětlit, jaká je její šéf kurva... tedy pokud jejím šéfem není on sám.

Slova. Ale řeč teď najde o tom jednom.

Ani o dívkách či ženách, které se z libovolných důvodů vydaly „cestou hříchu“. Mluvíme o principu, který není ani v nejmenším ženský; v nejzákladnějším smyslu je kurva model chování. Odtazitý, nezúčastněný, výdělečný. Podstata kurvy není v tom, že za úplatu souloží. Nýbrž v tom, že po souloži odejde nebo naopak vyprovodí ke dveřím, podle parametrů sjednané služby.

V přeneseném smyslu ta úvaha zahrnuje veškerý veřejný život. Ne nadarmo se bordelu říká veřejný dům! Všechny analogie, které teď můžu uvést, jsou laciné a dopředu odhadnutelné: umění, sport, publicistika. Věda. Náboženství. Politika. – Jako všechny analogie je však i tato inspirativní: kdyby si tak náš politik jen odsou... chci říct odsloužil svoje a vypadnul!

Jak bychom právě tohle dokázali ocenit!

Půjčil jsem si kdysi

Slovník českých synonym a dozvěděl jsem se zajímavé věci: třeba že „asi“ může fungovat i ve významu „bezpochyby“; marně teď vymýšlím příklad, který by právě tohle prokázal. Třeba bys mi dokázala pomoci?

Taky jsem našel, že „smilnit“ je knižní výraz pro „cizoložit“ – to mě dost zaskočilo. O řádek níž jsem se dočetl, že „smilný“ je „chlípný, oplzlý, nestoudný, vilný“, což mému jazykovému tentononc odpovídá spíš; v logice předchozího by smilný měl být i cizoložný, jenže tak to ve slovníku není. Vždyť i v Písmu svatém se nabádá odděleně, aby se nesesmilnilo / nepožádalo manželky.

Bůh stoprocentně ví, že to není jedno a to samé!

Já jsem si vždycky myslel, že cizoložné je u smilnění dobře možné, nikoli bezpodmínečně nutné, a „smilnit“ že přibližně znamená „věnovat se své chlípnosti s opravdovým zaujetím“.

* * *

A když už jsem v tom slovníku seděl, pochopitelně jsem se podíval, pardon, je-li tam „píča“. Nebyla, ale o pár hesel pod místem, kde chyběla, našel jsem „píchat“ ve významu, k němuž „smilnit“ pasuje líp než k „cizoložit“.

„Kozy“ ve slovníku jsou. Ekvivalenty: „ňadra, prsy (jen mn. č.), cecky, dudy, melouny“. Musím zas autorům slovníku vytknout, že bez rozlišení uvádějí výrazy neutrální i expresivní, a mám ještě tuhle námitku: dívka či žena může mít „kozy“ velké nebo malé, ale těžko může mít malé „dudy“. Proč to, slovníci, nemáte nějak líp systemizované? Přemýšlejte trochu, co děláte!

* * *

Napadlo mě taky, že se, když v synonymickém slovníku není „píča“, poohlédnu o pár stránek výš – ale našel jsem jen kunsthistorii. Jinak je tam dost výbušných zjištění, tak například: „kurtizána“ prý není „kurva“, ani naopak. Přitom obě jsou „prostitutka, nevěstka“; kurva je navíc „běhna, poběhlice“; kurtizána zas, jak slovník učeně tvrdí, „milostnice“...

Tady bych v sobě vůli k pochopení našel. O Dámě s kaméliemi nejspíš neřekneme, že je kurva, a výsostně český výraz „lepší kurva“ taky nepasuje. Pod „kurtizánou“ jsme přivykli tragickému mládí, nedotknutelné křehkosti, mnohočetným nadáním a brzké smrti zapříčiněné souchotěmi. Spojovat „kurtizánu“ s „pícháním“ dovolil by si jen opravdový buran.

Hm. Tak dál: domnělý ekvivalent „kurevský“ a „zasraný“. – Je pravda, že když nám zaleze zima do palčáků, dá se bez rozpoznatelného zkreslení nazvat „kurevskou“ i „zasranou“. Ale třeba mezi „kurevským prkénkem“ a „zasraným prkénkem“ je kurevský rozdíl – napsat „zasraný rozdíl“ tady fakt nemůžeš.

Jsou věci, v nichž se lidé i slovníci málo vyznají. A když se někdo šikovný, jako třeba já, objeví, lidé ohrnují nos a říkají o něm, že je vulgární. Přitom se tak dají odstínit neuvěřitelné nuance; víš, pitomý synonymický slovníku, jaký rozdíl je mezi „kurvou“ a „kurvou kurevskou“?

Jednoduchý: kurva dá každému, kdo zaplatí. Kurva kurevská dá taky každému – jen tobě ne...

* * *

Tak co: jsem už za hranicí? Sklouzl jsem do „siláckého výraziva“? Překračuju „tabu“? – Ptej se jinak: zda použité výrazové prostředky „nekříží úmysl toho, kdo je použil, falešnými asociacemi či skřípavým zabarvením.“

Dám sem příměr z důvodu názornosti malinko demagogický, ale opravdu jen malinko. – Mysli si fotoaparát a sebe, úplně svlečenou. Aparát udělá snímek: ten snímek Tě může okouzlit, může Ti polichotit, může Tě prostě jen zpodobit, ale může Tě taky urazit či ponížit. Jen pro ty dvě poslední možnosti nemá aparát snímek nabrat?

Pak by ale bylo jistější, kdyby fotoaparáty vůbec nefotografovaly nahé ženy; kdyby to bylo tabu. – Ještě jistější by bylo, kdyby aparáty vůbec nefotografovaly ženy. Kdyby to bylo tabu. – Ještě mnohem spolehlivější by bylo, kdyby fotoaparáty vůbec nefotografovaly. Kdyby to bylo tabu. I mezi psáči by potom nejctihodnějšími byli ti, kteří nic nepíší, a žádná tabu tedy nepřekračují... prý to už existuje! Některé korporace nebo jiné opory společnosti vybraným jedincům klopí za to, že o nich vybraní jedinci mlčí, a když jsem měl tenkrát existenční problémy vzniklé mou nadbytečností, klidně bych se byl taky nechal korumpovat: každého půl roku bych zavolał mzdovým účetním korporace a nahlásil bych, že se mi zase vylíhla taková útočná brožura, milostivá paní, a teď vám nadiktuju číslo účtu... jistě, někde ho tam už musíte mít.

Slyšel jsem pohoršeně vyprávět o představení Monology vaginy, v němž se tabu skutečně překračuje. Bez koktání a bez pruderie... hra je inscenována jako umělecký tvar i záležitost sociálně terapeutická. Jako umělecký tvar nevím, ale stran sociální terapie, to mi zas říkal někdo jiný, prý se někdy dostaví zázračné všeobecné sdílení, způsobující, že i nejúctyhodnější kulturní konzumenti v hledišti stojí, slzy jim tečou po tvářích a oni volají hlasy velikými: „Kunda! Kunda!! Kunda!!!“

Je to osvobozující čin, brilantní marketingová záležitost, obé?

Nevím, na představení jsem nebyl; sociálního terapeuta na to, abych napsal nebo nahlas řekl „kunda“, nepotřebuju. – Ani jako autor se nevyhýbám: třeba postava Andrea, učitelka, už jsme se o ní zmiňovali, na začátku vyučování odsune tabuli, hledí na žlutými křídami vymalovaný kosočtverec...

Veliká legrace. Nenechte si ujít.

Ještě chvíli o kundě, to mě docela baví.

Požitkářství i stárí si vybírají svou daň; musel jsem před časem absolvovat endoskopii. Vešel jsem, od pasu dolů nahý, do ordinace, kde bylo pět žen ve věku osmnáct až pětatřicet... ulehl jsem na lůžko, příslušně se rozcabil a koukal do stropu.

Vtom se mi v zorném poli objevila hezká rozesmátá tvář a říkala, jako kdyby slibovala nebeské rozkoše: „Já vám do něj strčím hadičku od přístroje a napustíme vás fyziologickým roztokem... kvůli kontrastu, víte?“ – Přiznám, že jsem nebyl úplně ve své kůži, a taky jsem se divil, jak o něm cizí žena může mluvit tak důvěrně i pragmaticky; ale bojoval jsem s těmi pocity a řekl co možná nejležérněji: „Dělejte s ním, co je zapotřebí...“

Dělaly. Chodily kolem jako montér Tolja a všelijak mě napouštěly a vypouštěly. Hned se mi moc chtělo čůrat, hned zase ne, a řekněme rovnou, že fáze napouštění dovede být nepříjemná až k bolesti. Jenže před tolika ženami mužský musí nějak vypadat.

„Jste v pořádku?“ zeptala se jedna z nich.

„Jsem. I když mimořádná slast to teda není...“

„Jo slast!“ pravila jiná a všechny se rozesmály. „Pane Matoušku, při těch penězích, co tady bereme...”

Jenže já nebyl na jejich profesní folklór zvědavý.

„No, jestli je to jen otázka peněz...”

Znovu se všechny rozesmály.

„Aha. Pan Matoušek by si rád připlatil.“ A do výhledu se mi znovu nasunula ta hezká tvářička.

„Ale pane Matoušku,“ řekla s úsměvem, který vypadal trochu jako výhrůžka, „s tímhle přístrojem bysme to nedělaly...”

XX.

Ano, já připouštím, i když nerad:

můj vkus je problematický. Hrozné výrazy! Dokonce v mezititulcích, aby na ně bylo víc vidět. – Ale jsem prostě takový. Že prezident do rádia řekne „kunda“, vadí mi na něm ze všeho nejmíň. Chce mě snad někdo z vás šmudlíků kultivovat výrazivo?

* * *

Ano, mívám občas sklony k poučování. Myslím je na vině moje ego, nezvládnuté ego... touha všechno vědět líp a dávat převahu najevo. Nějaká deprivace z minula? Mohla by být, ale co se mi kdy dalo tak strašného? Říkali jsme přeci: šťastné dětství.

Nezvládnuté ego. Přitom šachy mě naučily prohrávat, ukázaly mi limity. Z Palachova příběhu jsem pochopil... vlastně mi to řekla už Jesenská. Na moje ego si čtenáři stěžovali, připadali si mizerně obslouženi. Ne tak čtenářky. Zkrátka neumím vyhovět, nechci vyhovět; měli byste jít vy za mnou, ne já vám v ústrety. Nebo prostě nikam nechod'te. To moje ego snese.

James Bond vám svou silou, obratností a intelektem dává sebevědomí, které byste si přáli mít déle než dvě hodiny, po které film trvá. – Nicméně jeho ochota přizpůsobit se okamžitým požadavkům publika nás, nezvládnutá ego, zlobí a ponouká k pohrdání.

Černou partnerku bych jako Bond rozhodně neodmítal. Černé je krásné. Ale nenechal bych si ji vnutit produkčními požadavky, radši bych vrátil roli. Zapálili bychom si taky cigarety, všem sráčům navzdory, a moje kariéra Bonda by skončila dřív, než začala. – Svou partnerku bych neoceňoval podle barvy kůže, spíš podle neochoty vyhovět čemukoli, nač inzerenti prstem ukážou.

* * *

Ego.

Vyprávěl jsem, jak jsme si před válkou s Aluš slibovali a po válce už spolu nebyli. Co jsem ale neřekl: jak jsem se litoval, ale litoval

jsem jen sám sebe. Její samotu ani strach jsem neviděl, nebral do úvahy. Jako by všichni byli povinni jen mně. Ego.

Trvalo dlouho, než to přešlo. Člověk se tak rád jeví lhostejný vůči vlastnímu strádání, a strádání ostatních mu připadá úplně nicotné.

* * *

Asi bych neměl tolik oblibovat soudní dramata a filmové pohřby: „Ať je teď Sally kdekoliv, uchází se tam o ni dvanáct mužů lepších, než jsem já.“

Čas od času si představuju, jak stojím na vlastním pohřbu a tklivě o sobě hovořím. Jaký jsem byl, jaký nebyl, kolik a jakých krás se o mě v příštím mém působišti uchází. (Dvanáct jich určitě dohromady nedám.)

Jaký jsem byl: no, všelijaký. Třeba jednu chvíli jsem měl předvolebního žvanění tak plné zuby, že jsem napsal... takovou věc. Někdy píšu takové věci; bývají vtípné, takže se vždycky někdo zasměje, bývají adresné, takže se vždycky někdo urazí. A jiný zas zamne ručinkama. Bývají tvrdé. – Hlavně se mi po nich na okamžik uleví, to bych rád zdůraznil.

Dal jsem věc Modré knihovně a Knihovna zmodrala do temna: řekla mi, že jsem hnusný nebo že text je hnusný, nevím už. Vypočetla, kolik lidí urazím, já ty důvody uznal, zastyděl se a věc nepublikoval. Krom jiného jsem v ní přirovnával předvolební šplechty politiků ke klipům s dívčí masturbací; něžný i stydlivý pohled laně... podívejte, co všechno pro vás udělám! Ano, pro sebe taky. – Jak říkám: ten můj pokleslý vkus. Ještě jsem do textu namotal papoušky.

* * *

Takže. Ted' stojím na svém pohřebním pódiu a řeknu o sobě, že jsem si, tedy dokud jsem žil, liboval v hněvu a pěstoval pohrdání. A smutek. Já vím, je to se mnou těžké; když on ale náš svět... byl by tenhle dnešní dost dobrý pro Dušana?

Jestliže nebyl, není dobrý k ničemu.

Dnešní svět, a já to říkám nerad, je světem sdílení. Ne, nemám na mysli ty veselé klipy s papouchy i bez nich; nejsou příčinou ničeho, jen důsledkem všeho. – Máme veřejné domy, dobře, ale proč musíme

mít tolik veřejných lidí? Sdílet! Sdílet! I kdyby to, co sdílíme, bylo ještě obyčejnější než úplně obyčejné. Nebo právě proto?

Sdílejme! Sdílejme všechno!

Veřejné sdílení ochotně předpokládá i přijímá, že na začátku není nic a na konci je sdílené nic. Haleluja! – Nebud', autore, namyšlený a ojedinělý; bud' stejný jako já; říkej mi úplně obyčejně úplně obyčejné věci. Sdílejme naši obyčejnost, navěsme ji na sebe jako šperk.

Bud' zkrátka sračka, autore. (Zas už tak ošklivě mluvím.)

Sdílet se má hněv a lože. Děti často sdílejí osud rodičů. Sdílí se smutek, když máš k někomu blízko... ale no dobře, Knihovno. Nezuř. Nemodrej tolik, za chvíli přestanu být fuj.

* * *

Ke smutku, co provází soudní dramata a pohřby, dobrý i špatný autor nakonec přihodí trochu naděje; jako že budoucnost, pokud s ní budeme nakládat odpovědně, z nás sejme jistý díl prokletí... já ve skutečnosti nelituju, že jsem na lepší vkus nikdy nedosáhl.

Obřad začne Largem z Dvořákovy Novosvětské, pro mě tak plným vroucího citu, že se málokdy stane, aby mi nevehnalo slzy do očí. Po Largu se objeví decentní fráterník, jehož řeč ani nechce skrývat polské kořeny. Zkrátka nejsou faráři než z dovozu! Já se snažím, vážně se snažím a jde mi to celkem, ale fráterník svou řeč táhne kolem dokola, i papeže Františka a arcibiskupa Dominika přivolává na pomoc, a hlavně každou chvíli připomene, co praví Pán: „Ja sem fšksišeni i život.“ Musím aspoň občas skrýt tvář, ale zdá se, že nikomu jinému to nevadí; dámy statečně slzí do kapesníčků, pánové se zdají přemáhat mužné pohnutí.

A já se znovu a znovu ptám: jsem normální? Jsem normální, když ani tady, v místnosti posledního rozloučení, nedokážu nevidět... já chápu, Panebože, že Tvá církev chce oslovit cit člověka. Ale proč to nedokáže líp?

* * *

A musím si znovu a znovu odpovídat, že nevím; protože co znamená „být normální“? Zůstat sám sebou, i když to přinášelo a přináší problémy, nebo zkrátka být jako každý druhý?

Záleží na tom, jak se na život díváme: jako na pozemskou existenci, která končí smrtí a po níž nenásleduje nic; nebo jako na pozemskou existenci, již okamžitě střídá existence posmrtná; nebo jako na život věčný, což je zase něco trochu jiného než střídání existencí. Aniž bych pro to měl přesvědčivé důkazy, jsem si téměř jist, že po smrti nenásleduje nic – krom vzpomínek, jichž bude časem ubývat, a krom toho, co člověk po sobě zanechá.

Ne, nehovořím o materiálních statcích.

* *

Schafferův Salieri o Pánubohu: „Obdařil mě tou touhou, a pak ze mě udělal něměho. Proč? Jestli si Bůh nepřál být mnou opěvován, proč do mě zasel tu touhu silnou jako chtíč?“

Chápu, že on to tak musel říct. Mě nikdy nenapadlo opěvovat Pánaboha a on to snad po mně ani nechtěl; respektoval mou výchovu a rozpoložení.

Prostě jsme uzavřeli takovou dohodu, ve který se z jeho strany praví: „Nemusíš pátrat po mé existenci; bylo by to pro tebe těžký, když jsi v ni od začátku neuvěřil. Nebudu na tebe zkoušet žádný svoje triky, tolik mi na tobě zas nesejde – zrovna tak jako tobě na mně. Ale zpovzdálí sledovat tě budu, a jestli bude zapotřebí, jednou se možná potkáme...“

Kdejaký člověk i sám šnek
mě může dostihnout a polapit co úlovek.
Bůh milý zemřel, co když vzbudím ho,
co bude pak a co mi poví chytrýho?

To říká Deml. V řadě věcí mu nerozumím, ale jeho familiární dikci k Nejvyššímu jsem si osvojil. Podobný vztah dává najevo i Šotola v Kuřeti na rožni...

Já jsem totiž, už to tu někde padlo, přísný čtenář. Taky plebejský recitátor, neuctivý k autoritám a hierarchiím.

Umřel nám klerikál
Co nesral a jenom žral

Tohle si pozpěvju vždycky, když se na biskupy provalí další zametání pod koberec. Ano, trochu si k tomu s přáteli ateisty nalejeme a povídáme o „dobré smrti“

Málokdy se opiju, naposledy tuším v roce 1996. Ale občas napíšu, že jsem byl opilý; zlidštuje to:

Nakonec jsem začal mentorsky prudit, že z „eutanázie“ se úplně vytratil slovní základ, řecké jméno Thanatos. Thanatos je v řecké mytologii bůh smrti; nemá pravomoc rozhodovací, jenom výkonnou; v určenou chvíli se dostaví na místo, provede, co provést má, čerstvě nabytou duši odevzdá v podsvětí.

Navíc o něčem vypovídá, že Thanatos je bratrem boha spánku Hypna... intelektuálně jsem si do tématu zapaloval doutníček, vtom Helena rozhorleně řekla: „Nechceš už s těma kecý jít někam?!“

Šel jsem. Přesněji odtáhlý mě, do pelechu, nachystaly k lampičce prášek a malinovku, kdybych se v noci probudil, a šly si někam vyprávět, jaký jsem pabl. Ale že se to se mnou zkrátka musí vydržet. Že tohle snad ještě není „chlastání“. Že to, doufejme, přejde...

Poslední věci člověka

„Co jsme my, budete i vy...“

Někde hlouběji v paměti mám schovaných pár okamžiků, kdy se maminka snažila naznačit, že neumíme-li nemoc zastavit, můžeme zkusit pomoci jinak.

Napadlo mě to, ne že ne. Ale jen napadlo. Taký bylo jasné, že bez pomoci bych to nedokázal. Předpokládejme na okamžik, že bych nebyl takový salonní humanista jako tenkrát a své mamince že bych poslední lék podal. Byla by příčina její smrti podrobněji zkoumána? Byl bych odhalen? Byl bych obviněn? Změnilo by něco na povaze mého činu, kdybych obviněn nebyl?

Patřilo by mi oslovení: vrahu?

Odpovědět se dá, že podobné rozhodnutí může každý, kdo si přeje zemřít, učinit na vlastní odpovědnost a ve vlastní režii; je ale i kus štěstí, mít takovou možnost volby.

Jak se bezvládná nemocná dostane k lékům v zásuvce? Jak se došourá k oknu? Bude pořád pevně rozhodnutá, když se z okna podívá dolů?

Potkám se ještě s mámou? Budu s ní o tom moct „hodit řeč“?

Když se celá rodina setkává na kuřeti, není vhodná příležitost ke kontemplaci; tam se spíš říká, co je a bude, uvažuje se „pozitivně“, a já myslím, že je to tak dobře.

* * *

Koupil bych, mami, kuřete, kolik bys chtěla, a zavezl je, kam by sis řekla... marné volání, praví Mácha. Moc myslím na to, co jsem Ti zůstal dlužen. – Říkalo se, že rodičům nedlužíme nic; naopak oni prý dětem všechno, co jim dali, vlastně dlužili. Já myslím, že je to trochu blbost.

Zůstal jsem Ti dlužen milosrdnou smrt. Přál bych si, aby můj syn, bude-li zapotřebí, byl jednou ke mně milosrdnější.

XXI.

Pamatuješ, mami?

Jednou jsme spolu koukali na telku a šel pořad o klaunech: sovětský člověk v sovětské tělocvičně, spousta jiných adeptů usilovně nacvičovala umění a sovětský člověk vykládal, jak to všechno děláme pro lid, myslíme hlavně na lid, kterému patří všechno, co dobrého se v nás najde. Vyloženě o komunistické straně nemluvil, ale nějak se rozuměla sama sebou.

Pak šel na plac a byl výborný. Prostě senzační. Člověk se smál, žasnul nad jeho technikou, a taky to „přemýšlivé, kritické veselí, pod nímž slyším tlouct srdce“.

Do druhé půlky pořadu nasadili Američana, měl obyčejné jméno jako John James nebo snad James Jones, seděl v šatně u otrískaného stolu s plechovkou piva a říkal, že tohle dělá, protože nic jiného neumí a protože to v jeho rodině dělali všichni, dědek i táta... pak šel na plac a měl jako rekvizitu jen klobouk a imaginární pírko, které se snažil z klobouku sundat.

A my jsme vrískali a lezli po zemi.

* * *

Můj výtisk Bøllova Klauna je šedý; knihovny za „onoho času“ měly svůj grif, že knížky balily do jednobarevného pevného omyvatelného obalu, který sice vypadal hnusně, jako když knížku namočíte do lávy, ale z praktického hlediska byl nezničitelný a pořád vypadá přesně tak, jako když jsem ho v minulém tisíciletí kradl. – Musel jsem. V knihkupectví ani v antikvariátě už se nedal sehnat.

Klaunova, tedy Hansova maminka je předsedkyní Komitétu pro smíření rasových protikladů; což má svůj půvab, když uvážíme, že za války poslala svou dceru k protiletecké baterii bránit vlast proti „židovským Yankeeům“. A dcera tam zůstala, „padla u Leverkusenu“, její modrý klobouk si pamatuje asi už jen Hans a já bych si věru nepřál, aby mou starší sestru máma poslala do míst, kde se dívky tak snadno stávají válečnými hrdinkami.

Jaké je mít starší sestru, a najednou ji nemít?

* * *

Spolužák na základce starší sestru měl: milou, hezkou. Devatenáctiletou, když nám bylo čtrnáct. Župan nosila nedbale zavázaný, možná abychom si zvykali; abychom se do světa starších sester pomalu vpravovali; někde ty vědomosti kluci musí pochytit!

A my byli „zbystřelí a taktní“.

Spolužák tuhle výhodu do života idiotsky promarnil. Potkali jsme se, když jsme byli na vysoké, a to už on byl Svědkův Jehova. „Radiové vlny taky nevidíš, a přeci víš, že existují.“

Co chci vlastně říct? – Nic, jen jsem to prostě vyslovil.

* * *

Pamatuju si, mami. Jakou čistou češtinou jsi mě učila mluvit. Jak nám zářily oči, když jsme se spolu dívali na Cranstona, tančícího na arii Cania v Leoncavallových Komediantech. Jak vyšla najevo padesátá léta. Jak přišli Rusové. Jak přišly prověrky a vás oba vyhodili z partaje. Jak mě vyhodili ze školy... to už jsi měla hrůzu z džina, kterého jste tenkrát v únoru vypustili z láhve.

Nakonec přišla nemoc a umírání, přesně takové, jakého se všichni bojíme. Prostě masakr. Stačilo deset let a tvůj život byl úplně v troskách, v prdeli, pryč... a když vám oběma dnes napíšu vyznání, každý nově nabarvený demokrat ohrnuje nos.

* * *

Opravdová krása skrytá pod slupkami: Hlaváčová má domovnické šaty, staré, seprané. Dívá se na otce svého syna, patnáct let ho neviděla. Syn u toho, dívá se na ni.

Heydrichiáda. Pár minut před devátou, stanné právo, zákaz vycházení. „Ne, v atentátu prsty nemám. – Ale kdyby mě chytli, vyjde to nastejno. Strílejí to teď s celou rodinou.“

„No a co?!“ řekne maminka. „My jsme zrovna tak dobrá rodina jako každá jiná. Svlíkej ten kabát!“

Neptal jsem se našich, co si oni mysleli o atentátu. Proč? Protože jsem blbec, a čas už bohužel nevrátím zpátky. Mě se taky nikdo ne-

ptá; ale kdyby mě nad Protektorátem shodili, já vykonal, šťastně odletěl a v zahraničí se dovídal, co doma... jak bych si připadal?

Jistě, plnil bych jen rozkaz.

Moje hrdinství aby si vyžírali jiní? To je otázka. A vydat rozkaz odněkud, kde mi nic nehrozí, jen ostatním, chce taky svoje. Jako šachista jsem býval ohnivý a figurky jsem obětoval s chutí...

* * *

Chtěl bych umět na kytaru a zahrát vám sólo, rodičové moji. Třeba to z Are We In Trouble Now. Piano a varhany udržují melodii, malinko táhlou, na rytmus by dobře stačil automatický bubeník, a kytara „tvrdé, ocelově rovné tóny“. – Nebo snad rovné a ocelově tvrdé?

Cituju, jako vždycky, nepřesně.

Necítím v sobě povolání vehementně odhalovat minulost. Ale přeci jen: dětství v relativním dostatku, školní úspěchy, sportovní úspěchy, sovětská okupace, stávka, nastupující marasmus, podmíněčné vyloučení z gymnasia, maturita a přijímací zkoušky na vysokou, podmíněčné vyloučení z vysoké, účast na nepovolené schůzi a konečně vyloučení natvrdo, výsledky v Bartolomějské a šikana na vojně... co je na tom vlastně zajímavého?

Jak jsem si ustlal, tak jsem si lehl.

* * *

V novém tisíciletí mi však začalo vrtat v hlavě. Zavolał jsem Paměť národa, nabídl jsem se jim k vyprávění; dopředu jsem Paměti anoncoval, že přese všechno rozhodně nebudu mluvit jen o útlaku, surové době, komunistické zvůli... zajímalo by je něco takového? Ujistili, že zajímalo a že se ozvou; neozývají se, v paměti národa nemají moje vzpomínky co pohledávat. Paměť národa má být taková, jakou chtějí opatrovat konstruktéři Paměti.

Přesto si v myšlenkách rovnám svůj život, jen pro pořádek. Nikdy jsem neměl ctizádost být člověkem ze železa, ani o takovém člověku psát. Není to názor či hrdost, prostě mi něco chybí. Já ani neumím lidi oslovit; leda tak osamělé přemýšlivé jednotlivce s mírně samotářskými sklony.

Mohl bych Paměti vypravovat, jak jsem ke konci adopčního řízení zažertoval s paní, která nás na úřadě měla na starosti, že pracovní kolektiv, jehož jsem členem, úspěšně soutěží o titul Brigáda socialistické práce, což mi doufám kádrově polepší... paní chápala, že dělám běžně blbou srandu, ale pozdechla si: „Kdybyste věděl, co se kolem vašeho řízení odehrávalo...“

* * *

Rovnám. Ale kterýkoli život si dnes paměťovci beztak převyprávějí po svém. Nebo ho úplně zamlčí. Paměť přestala být otisk a je výrobek, výrobek k zevnímu použití. Žádný námět pro přemýšlení.

Opakuju: jaké mravní dilema znamenalo v roce 1972 být nebo nebýt v SSM; chcete o tom mluvit? Nebo jak se paní Janžurová rozpovídá o rozvodu: „Za komunismu nebylo jen tak jít od sebe...“ vždyť blábolíš, umělkyně! Co s námi, kteří si tyhle věci pamatujeme líp, ale se v naší podobě nehodí Paměti do krámu?!

* * *

Dám jeden nepřesně citovaný výrok: „Nikdy vám nepřestaneme zazlívát, že jste nenatočili dívky tak, jak je milujeme, že jste nenatočili chlapce takové, jaké potkáváme, a naše rodiče takové, jakými mi pohrdáme a jaké obdivujeme.“

To je Godard, z padesátých let minulého století. On se ptá na lidi; kam se z filmů ztratili, když na ulicích jsou? Zdá se, že můj problém není úplně nový.

* * *

Já normalizační dobu taky nepoznávám v žádném z filmů. Ani ty dívky, chlapce, rodiče! Není v nich nic, ve filmech o těch letech, jen arogantní svévole zavděčit se předpokládanému divákovi.

Té naší minulosti! Pořád se usilovně čeká na „osvobozující“ slovo, a kdejaká kravina se pak dopředu vítá jako právě ono. „Film, na který jsme čekali 20 let.“ – Za nejlepší filmy jsou dnes považovány takové, které se vyrovnávají s minulostí, ale tak, aby minulost nevyčítala. Nýbrž hladila. Aby se dalo oslovit dost široké spektrum diváků, kteří sypou do kasičky penízky a bude za co točit další sračku.

Normalizační socialismus může být vděčný terč humoru, ale může jít o humor pozérský, neupřímný, vypočítavý. Při vší úctě, vážení savci a přátelé: takhle to prostě nebylo. Československo 70. let nebyla brutální diktatura, jak dnes těm slovům rozumíme.

Opravdu tu bylo 15 milionů trpících obětí, jak tvrdili nadšení občané po Listopadu 89?

* * *

Znormalizované Československo nestálo na pendrecích, jak si lidé rádi myslí. Stálo na pragmatismu, předstírání, drobných výhodách, konformismu a zbabělosti. Miliony těch, kteří systémem, jeho nejvyššími představiteli a oficiální ideologií hluboce opovrhovali, ale taky ochotně využívali výhod, které režim poskytoval. Ať už mluvíme o mizerné pracovní morálce, o nejrůznějších drobných privatizacích majetku v socialistickém vlastnictví, o systému protislužeb, známých, klientelismu, o nesporných sociálních výhodách. Jestli stojíme o nějaké „osvobozující slovo“, tohle je právě ono!

O které jiné zemi se dá říct, že její vůdci a instituce byly terčem krutých i povedených žertů, a zároveň kde jinde byl takový klid bez stávek, demonstrací, občanských protestů? Československo představovalo jednu z nejstabilnějších měkkých diktatur svého druhu, jenže postihnout šed', pokrytectví, malost a bezpáteřnost je o něco těžší než ukázat zmlácenou omladinu na nějakém koncertě.

Tyhle filmy bude generace, která dobu nezažila, považovat za víceméně pravdivou výpověď, i když je málo filmů, které bych označil za víc zavádějící.

* * *

A lidi se smějí, smějí, až se uchechtají k smrti. Svoji identitu vybudují kodetovským švihem holí a jeho výkřikem z okna. Na celonárodní kolaboraci málokdo vzpomene, protože by se musel stydět.

Pozitivní je, že je to takové mazlivé – nebo spíš mazlavé? Historii nereflktujeme, ale přepíšme do podoby vycházející vstříc lidovému vkusu a falešným představám o české identitě, se kterými se zřejmě většina Čechů ztotožňuje. Dejme té většině umělecký zážitek, který si svým dlouholetým utrpením zasloužila!

Tvůrci zde vytvořili historii, která nikdy neexistovala, opravdové konflikty z ní odsunuli pryč a zůstalo jen hladivé a kýčovité sebedojímání.

** * **

Nerad bych zamlčel, že jen něco z těchto úvah mám na svědomí přímo já. A těm, jejichž myšlenky jsem tu převyprávěl, budme vděční... na jak dlouho budeme? Časem je pohltí Paměť národa a udělá z nás ze všech jiné lidi a jiné životy a jiné zkušenosti.

Budeme spolehlivě mrtví.

XXII.

Z magického světa šachu, tolerance i lásky

Holandský šachový velmistr Sosonko, původem Rus, jel s maminkou jiného ruského velmistra, který i se ženou rovněž přesídlil do Amsterdamu – a maminka, kultivovaná a vzdělaná dáma, si, jak to maminky dělávají, stěžovala na snachu, na syna, na Holandsko, na všechno. Nakonec se, trochu už znavená, zeptala: „Je pravda, že Timmanova žena je černoška?“

Timman je ikona holandského šachu, hned po bývalém mistru světa Euwem.

„Ano,“ odpověděl Sosonko.

„Propána, jak je tohle možné?“

A Sosonko se, zřejmě pod vlivem přestálého utrpení, okamžitě chopil příležitosti: „Vidíte. Snaše nemůžete přijít na jméno, a kdyby si váš syn taky přivedl domů černošku?“

„Infarkt,“ pravila maminka. „Trefil by mě infarkt.“

To byla odpověď uspokojivá, jenže Sosonko mířil výš.

„Hm. A kdyby měl přítele?“

„On přeci má přátele,“ nechápala máti.

„Vy mi nerozumíte. Kdyby nepřivedl domů ženu, ale přítele?“

Maminka jen otvírala a zavírala pusou, neschopna slova. Sosonko si pro další kolo připravil „černého přítele“, ale tak silné karty nebylo nakonec zapotřebí.

„Smrt,“ řekla maminka prostě. „Smrt.“

„Jak – smrt?“

„Jednoduše: nepřežili bychom takovou ostudu. Skočili bychom s tátou pod vlak...“

* * *

Co bychom udělali my, kdyby si Ondráš přivedl domů přítele?

Vyloženě nadšený bych nebyl, to snad nemusím zdůrazňovat. Kvůli vnoučatům hlavně. Ale jinak se, aspoň doufám, moje pojetí víc blíží tomu holandskému: hlavně když jsou oba šťastní...

Tento pereskaz měl po uveřejnění dohru,

velikou, dokonce u soudu i v televizi; český rasismus a xenofobie na úrovni internetové debaty. A nadávky, jimiž jsem vstoupil do dějin: první odsouzený blogger! Do dějin vstoupit jsem si vždycky přál.

Představoval jsem si to ovšem jinak. Celá aféra text jako by poplivala; ale dostal se skrze ni i k lidem, kteří by o něj jinak nezavádili. Když má text po uveřejnění dohru, co se dá?

Zkrátka si žije vlastním životem. – V Sekyře přinese mladý Vaculík domů nacistický plakátek s obrázkem TGM a popiskem: Er kann seine jiddische Abstammung nicht verleugnen. Vaculíkova maminka říká: „Nemože, protože je mrtvý...“ Nebo Rudolf Pellar: tomu přiřkli jiddische Abstammung jeho paní, tentokrát komunisti, a on píše, jak se mu paní Ljuba směje „Schytal jsi to za mě.“

Takto decentně obviněné vyvlékáme z nařčení... nechápeme, že rasismus a xenofobie přesně takovými kecy tloustnou? Ještě tohle: „Rasismus je děsný svinstvo. Co má slušnej indián společnýho se smradlavým židákem, černou hubou nebo všivým Portorikáncem?“ Říká Hellerův náčelník Bílý Polozub.

Je to těžké téma, dnes o něm psávám z obojího pohledu. Nebránil bych se ale, kdyby mně přiřkli Abstammung, naopak řekl bych: „Ve společnosti rasistických kreténů já budu ochotně čímkoli, jen když je to dost nasere.“

Hořící Mississippi

Ty tři kluky zabili prostě tak. Mysleli si, že můžou. Že je žádný místně příslušný soud neodsoudí; ostatně, v tom se nemýlili. Jižanská letora: černochovi patří ke hnoji, jeho jídlo do žlabu a tu kouli, co černochovi donedávna visela na noze, do harampádí neodklízejme. Třeba se ještě bude hodit.

Film běží dál. Přijedou federálové a narážejí na zeď; nikdo nám nebude vykládat, jak máme zacházet s našimi černochoy. My tady s nimi žijeme! – Už jen ta dikce: našimi černochoy. Česká varianta: co se těm našim cikánům pořád nelíbí?

Mám ten film rád. Hrají v něm Hackman a Dafoe, to je dost doporučení pro každý film. Dafoe je takový ouřada: vše podle zákona. Dodržovat pravidla, i když druzí pravidla nedodržují. Zpočátku federálové prohrávají, filmem se šíří smrad spáleného dobytka. Přehodit provaz až přes tamtu větev, aby visel dost vysoko.

Pak federálům dojde trpělivost, pohádají se mezi sebou, dokonce se poperou, nakonec si řeknou: „Vyhrát. Tady je důležitý vyhrát, a je už jedno, jak.“ Kdo z nás nikdy nepocítil bezmoc nad prokazatelným, ale zákonnými prostředky nepostihnutelným svinstvem? – Přijedou „federální asistenti“; zná se s nimi Hackman, který je mñ ouřada a víc praktik. Asistenti se chovají tak profesionálně, že ouřada Dafoe přeci jen znejistí: „Ale jsou to lidé z úřadu, že?“

„Jsou to specialisti!“ odpoví Hackman. To diváka osloví. Jedna z nejlepších scén filmu.

Mám ten film rád, dává vůli a naději. Napadali ho bílí i černí, dokonce vdova po Martinu Lutheru Kingovi, která by si přála mít příběh postavený jinak. S někým jako Martin Luther. S černým spasi-tem.

Pyšníme se svobodou, nebo spíš tím, co za ni považujeme. Jsme samá práva, i soudy se zabývají především hledáním a prosazením práva – nikoli spravedlnosti. Kdybys měla, kdybys Ty měla k ruce komando k nápravě křivd; kdybys měla v ruce oprat', kterou by se zvůle dala přitáhnout, až by jí udidlo prořízlo koutky... přitáhla bys? Vypustila bys specialisty, aby té zvůli přicvakli prsty do šuplete?

Akční scény. Já vím, je to jen film. Trvá chvíli, a pak skončí.

Akční scény

Někdy se jimi při psaní odměňuju.

Nechám profackovat pořadatele autorského čtení, a jejich Psáče taky: je legrační, jak se kroutí a snaží použít, co pochytil ve fit centrech, když tam šmejdil po námětech pro své prasácké povídky. – Na investigativního novináře ze studentského časopisu plivnu a srazím ho ze židle, když Madlence tyká a navází se do ní. – Madlenčinu češtinářku Káleckou, se sklony k fackování dětí, nechám na opuštěné

silnici přicvaknout Tatrou 148 CAS10 na skálu a do jejího mercedesu napustit obsah senkrovny. Kálecká nemůže otevřít dveře, zůstává ve voze...

Kálecká, buďme upřímní, snímá hříchy všech pedagožek, co mě kdy učily, tahaly za vlasy, stály přede mnou jen v tričku a nechaly mě skloňovat prsník. Obětoval jsem na to Káleckých mercedes. Jestli chceš říct, že to není spravedlivé, tak není. Jestli chceš říct, že je to hnusné, tak je. Ať řekneš cokoli, budu se Ti dívat do očí, neústupně.

Ne každý na akční scény má. Kdysi dávno jsem byl na Collinsově Long Day's Dying, tři řady za mnou seděla obveselená společnost, její veselí se k filmu moc nehodilo... přišla scéna, kdy se Hemmings plazí k postřelenému, zřejmě už mrtvému Němci, bere ho za zápěstí, pro sichr vytáhne jehlici, odborně mu probodne srdce, jehlici otře o travu, dá si ji mezi zuby a plazí se dál.

Tady se od obveselené společnosti ozvalo: „Karlíku, nekrkej, nekrkej!“, jenže šlo o příkaz už pozdní. Všechn ten dobrý alkohol posbíral, co bylo při cestě, a vylil se na zem.

* * *

Já nevím. Nechtěl bych budit dojem, že setrvala chřadnu nemravností světa. – Když jsem se v nízkoprahu staral o bezdomovce, nebyl jsem, už jsem o tom psal, plný soucitu; soucit v takovém množství je jako jed. Zase vůbec soucit nemít je taky špatně.

Bylo to (jestli průměr není vhodný, omluvím se) jako při šachové partii, když už je prohraná: zkoušíš, co můžeš, přemýšlíš a staráš se, na vysoké obrátky musí jet Tvůj rozum. Ne emoce.

Až do poslední chvíle.

Zdál se mi sen: jsme na návštěvě v zemi, kde zrovna propukla občanská válka, doprovází nás voják a rozhlíží se, když vidí jiné vojáky, běží za nimi a na nás se s omluvným úsměvem vykašle.

Je to takové vizuální, s nevyslovenou, ale zřetelnou hrozbou, po ulici běží osamělý pes, i to vypadá divně, do vily nám najednou začínají lézt děcka, nevíme, proč sem lezou a odkud, ale se přemýšlivě utáhneme stranou a vybíráme, které z nich bychom si třeba nechali za své.

Chyba, chlapíku. Naši pomoc potřebují všechny.

Tohle by mohl být příběh o lásce přizpůsobené okolnostem. Byli tři, chodila s tím větším, miloval ji ten menší, a ona... zkrátka jí vyhovovalo, jak to bylo. Ten menší za nimi vlál jako cancour. Taký jsme je ve větší partě viděli podávat si jointa: menšího vynechali, aby nad někým měli převahu, ranilo ho to a on o tom pak s námi na setkání mluvil.

„A její srdce vzkvétalo vždy dvěma květy,“ řekla, když jsme je zase spolu viděli, a já: „Co to proboha meleš?“

Začervenala se. „To je taková... stoletá královina.“

* * *

Větší jí občas jednu přišil, menší ji zkoušel bránit, ale pokaždé dostal víc naloženo než ona. „Nemůžu ho opustit,“ říkala, myslela toho většího, a ten menší to pak řekl nám: „Povídal, že se zabije, jestli ho ona nechá.“

Ano, klienti můžou na takovou strunu hrát. Ze zkušeností vím, že třeba předávkování lze minit jako citové vydírání: aby se mnou zůstala, protože koneckonců za všechno může ona, a taky abych všude vypadal jako oběť.

Svoje dávkování mají odzkoušené, nebezpečné to není ani trochu... leda že tak dlouho se chodí s uchem pro vodu, až ti místo něj naroste džbán! – Nebezpečný je tenhle sport pro holky, které si vyjedou do Itálie na brigádu a končí v tamních bordelech s heroinovou závislostí omotanou kolem hlavy.

* * *

Jako kdyby všude po světě panoval a bičem pošvihával potvora Osud, chtěl pro nás jen to nejhorší a my proti němu neměli žádnou obranu, žádnou! „To už je vrch lidské pitomosti!“ říká prý Shakespeare. „Jako bychom byli padouchy z nezbytí, blázny z nebeského ponouknutí, lumpy, zloději, a zrádci pro nějakou siderickou konstelaci, ochlasty, lháři a cizoložníky ze samé poslušnosti vlivu planet. Zkrátka všechno, co jsme nejhoršího, jsme z cizího přistrčení. Skvělá výmluva, jen co je pravda, pro pana kurevníka člověka, takhle připsat svou kozlí náuru na vrub nějaké hvězdy...“ – Ale se do toho pustil, alžbětinec!

Nakonec se pokaždé zhmotní nějaká církev nebo Ambasáda Boží, která si z ničeho nedělá hlavu, slogany má dávno nachystané. Ambasadorka míří rovnou na komoru: řízla se, v nemocnici doktor, že to zašije, zašil, rána krvácela, tak doktor, že to zaváže, jenomže krvácela i přes ten obvaz, tak se ambasadorka pomodlila k Pánu Ježíši, a víte, co se stalo? Přestala krvácet!

Veliké, veliké dojetí kolkolem. „Doktore Ježíši! Doktore Ježíši!“ Na stěně plakát: „BOŽÍ LÁSKA NENÍ ŽÁDNÁ LOTERIE.“

* * *

Přivedou šašoura, který vykládá, že jak ho vymítali, vyblil modrého čertíka, který vypadal jako Tat'ka Šmoula, Patres to zneškodnili nějakým fosfátem... a od té doby nic! Žádné krimi, žádné nutkání, žádná povzbuzovadla. – Sedí tam kolik lidí, a všichni znovu: „Doktore Ježíši! Doktore Ježíši!“ Samozřejmě se chechtáš, co s tím jiného? Chechtáš se ale z bezmoci; kolikrát jsi už slyšela, jak říkají: „Musím si to nechat srovnat v hlavě.“

Ne srovnat. Ale nechat srovnat!

Jako by v hlavě měli rozházené dětské kostky a nevěděli. Jako by čekali na někoho, kdo je srovná a zaručí, aby veškeré jejich další chování bylo vzorné. Dokud pro ně tohle někdo neudělá, konstruktivní návrhy – něco se nauč, nech se nabrat na školení – se dočkají jedné a té samé odpovědi: „Udělám to. Jen co se mi všechno srovná v hlavě.“

* * *

Já teď budu na vteřinu básník, ano? A řeknu, že dveře k sobě samému se otvírají dovnitř, ne ven...

XXIII.

A jak že to bylo s tím autorským čtením?

No, to je taková veselá kapitola zase z rodu těch, které jsem napsal v mírném rozčilení a které mám prostě rád; aniž bych si o nich myslil bůhvíco. – Je fakt svěží a radši ji jen ve zkratce převyprávím: militantní čtenář prudí na besedě s veleúspěšným autorem naprosto děsivě, nevyhýbá se ani silnějším výrazům... jeho argumenty mají však logickou stavbu i jakési etické ospravedlnění.

Čemu má sloužit, když čtenář zná autorovy názory, vědomosti a libosti gastronomické, dokonce až po cizokrajné názvy pokrmů? Když čtenář ví o autorově potřebě bytového architekta a návrháře? Mistr je milenec života, má si říct čtenář, a má si zřejmě taky říct, že jako jeho milenec Mistr o životě cosi ví. No nekup to!

Takhle se knížkám umetají cestičky: přes rozhovory v magazínech. Chtělo by to zase ten pohotovostní kyblík.

Ale prodává. Hodně prodává. Přeci tolik lidí nejsou samí kreténi...

No jo. – Tahle otázka na čtení zazní a militantní čtenář se rozesměje ošklivým smíchem. Určitě řekne něco o nejnižším společném jmenovateli, dá k lepšímu nějaká přirovnání... poradatelská služba se nakonec rozhodne, že mě vyvede na vzduch, abych přestal být překážkou literárního srozumění. Jenže militantní čtenář si přivedl nenápadnou, ale schopnou ochranku, která poradatelskou službu (budou to nějaký standardní fotíci s páskou na rukávě) rychle vyřadí ze hry, dojde si i pro Mistra a jeho nakladatelského poskoka a jednu nebo dvě jim přišije, aby si uvědomili rozložení sil.

Vrcholná scéna: Mistr (bohatý, voňavý, úspěšný a právě teď kničící) je před svými obdivovatelkami přivlečen k militantnímu čtenáři, který se mu bez okolků vymocím do ksichtu a recituju přitom: „Ego te condemno in nomine patris, filii et spiritu sancti...”

Zase dost hnusné. Ne?

Já vím. – Ale dokud nezačnu akční scény vydávat, může to být každému fuk. A jestli je vydávat začnu, tedy s vědomím, že pro leckoho budu hnusný? To se rozdýchat dá.

Ovšem představme si, že by autor, kterého ve své kapitole počůrá, upadl v reálném světě literárních kšeftů v nemilost; třeba že by ideologicky přituhlo směrem k životům tráveným v placených prostorech, nebo že by se tu úplně změnil režim, to se v Čechách klidně může stát. A tento autor že by se stal symbolem buržoazního úpadku nebo přítelem starých pořádků... tohle říká v Ducháčkově pěkně Vlasta Burian: „že jest dosud předpřevratově orientován“.

A někdo by si vzpomněl, že já jsem už dávno... prostě by za mnou přišli s velkorysou nabídkou, já bych jim, takový darebák bych byl, kapitolu odprodal, a oni by ji natočili. Kdo by toho veleúspěšného cimprlína hrál? – Podmínkou odprodeje by bylo, že scéna bude pojata navýsost realisticky; těžko by to kdo rozporoval, protože herec je kašpárek a za peníze vám „ztvární“ cokoli.

Což není původní.

Není. Myslím v Souostroví Gulag je zmínka o chlapíkovi, který vydržel všechno: rány, mučení, výhrůžky. Ale když se mu vymočili do obličejů, zlomil se... těžko se úplně vyvlíknou z podezření, že prostě Mistry nemám rád: závist, kompenzace komplexu méněcennosti.

To podezření je asi veliké.

Taky se z něj vyvlíkat nechci.

Mám rád knížky, ne spisovatele. Mám rád filmy, a ne filmaře. Nechodím na koncerty, abych svým jekem a poskakováním oslavil muzikantské hvězdy, ale muziku miluju a poslouchám si ji doma. – Ano, na ty Zeppeliny bych byl šel, jenže to je ojedinělý poklesek. A bylo mi tenkrát sedmnáct nebo kolik.

Znáš jméno pianisty Bruce Hornsbyho? Jeho album bylo bezmála půl roku v Top Ten, a přeci: když dávala ČT záznam z koncertu Bonnie Raitt, viděli jsme ho, jak sympaticky a skromně jí tam dělá křoví. – Dovedeš si představit Velkého Slavičího Zombie, který v Top Ten neměl nikdy nic a mít ani nebude, že na koncertě nějaké jiné domácí „hvězdy“ stojí pěkně stranou ve stínu, pidlíká tam svoje doprovody na akordeon a jen jednou za večer vstoupí do kužele světla, aby si zazpíval a zahrál sólo?

Křoví tam Bonnie dělal i Bryan Adams; zase takové megajméno, které se popularitou i kvalitou od Mistra liší v řádu desetimiliónů. Když má Adams koncert v New Yorku, stane se, že na něj jede metrem a lidé ho poznávají, ale říkají si: „To přeci není on!“ a považují ho za Adamsova dvojníka.

Kdo z nás si umí představit Mistra v metru?

Nejspíš mi nějaká odkvétající dáma odpoví, že Mistr do metra nepatří. Jenže on nepatřil ani na ten balkón v Melantrichu, milostivá! – Byly to emoce, gesto pro lidi, ano. A přeci lituju, že tam Kryl neřekl: „Můžete mít jen jednoho Karla! Kterého chcete?“

Vždyť já vím, že by lidi chtěli slavíka...

Popelit se, kdykoli a za každou cenu se veřejně popelit. Klidně i na hřadě svobody; proč ne? Hřad jako hřad. Když už jsme ten převrat zase nakousli; vážně nevím, co jsem čekal. Nějak jsem si neuměl představit restart: skokem se vrátíme o jedenadvacet let a povinně si zvolíme presidentem někoho, kdo před těmi lety nenasadil život, když měl, když přeci musel... jedině, co dokázal, bylo, že se rozbřečel.

Na tom balkóně Dubček zazpíval jedinou věc, co stála za to: jak jsme se srpnovým vpádem cítili uraženi. Ano, jsem naivní, na rozdíl od spousty lidí, kteří dnes prohlašují, jak nikdy nebyli naivní a jak jim bylo všechno od začátku jasné; já jsem prostě naivní, někdy vyloženě blbý a sám před sebou to neskrývám.

Kdysi jsem byl na konkursu do vědomostní televizní soutěže. Třicet otázek, patnáct musíš zodpovědět správně. Jedna otázka byla, kolik je států americké unie od M... víš to? Nechal jsem si ji až úplně nakonec (možnosti 2, 4, 6, 8). Vybavovaly se mi státy čtyři, už nevím, které; legrační ovšem je, že se mi do nich pořád pletla Manitoba a já si musel připomínat, že nejde o stát unie, nýbrž o kanadskou provin-

cii. Když začínali vyplněné testy odevzdávat, vzpomněl jsem si na pátý, a když jsme dostali povel skončit, na šestý. Co teď? Uvěřit, že můj skvělý duch zapracoval, jak měl, nebo se naopak spolehnout, že jsem blbý a že jsem určitě na dva státy zapomněl?

Já jsem se rozhodl, že musím být blbý, a měl jsem pravdu. Je jich osm: Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Mississippi, Missouri, Montana. – Když jsem konkursní zadání odevzdal, ukázalo se, že v té chvíli rozhodnutí jsem měl poměr správných a nesprávných odpovědí 14:15; sázka na předpoklad, že jsi blbec, se občas vyplatí. Do soutěže jsem se kvalifikoval a ještě dnes mě občas někdo pozná v metru...

Jako toho Adamse.

Jsi ctižádostivý?

Já nevím. Nejsem. Byl jsem? – Hodně mě kdysi vzal Zábranův Celý život, s tou zduřelou nenaplněnou ctižádostí. „Totální nasranost na všechny a na všechno.“ A jak jsem tu knížku četl dál a dál...

Umělec slova bezpochyby. Ale. Obsedantní výčty, kdo všechno ho vykrádá a on se přitom nemůže bránit; když jde do divadla, nejde na něčí hru, ale na „svůj překlad“. Moc jsme se o něm hádali, kvůli padesátým létům, během nichž on objížděl kriminály, kam režim zavřel jeho rodiče. – Padesátá léta, synu kariéristů!

On to ale opravdu neměl lehké.

Já vím. Obracím ze strany na stranu a říkám si Quo usque tandem? – Ne, vyloženě zapomenout ne; ale držet se při životě, jak to jen jde, a pokud je možnost, aspoň smrdět. Vyhodili mě ze školy, dusili u výslechů, celý život jsem dělal něco jiného, než jsem původně chtěl. Nakonec je snad normální, když člověka utrpení přestane bavit. Jako Jolanu i mě přestala bavit má nadbytečnost.

Ctižádostivý. – A jestli ctižádost nebyla do mrtvě naplněná, jestli očekávané a zasloužené laury mají čím dál větší zpoždění a hrozí, že

do našeho života nedorazí vůbec? Samozřejmě je tu i ctižádost čistě pracovní, která se obrací dovnitř, touha po vnějšíkové okázalosti je jí cizí; zdá se mi zcela v řádu věcí, když časem zjistíš, že krom té poslední jsou Ti všechny ostatní ctižádosti už fuk.

Napíšeš si třeba, jak na autorském čtení... každý je na sebe hodný jinak.

Co až tebe někdo počurá při autorském čtení?

Mohl bych se divit? – Budu prostě pochcaný.

Dokud měla naše firma pronajaté prostory v Růžové ulici, v domě, kde bydlel pan Sidon (dřív spisovatel, pak zemský rabín), stávalo se, že jsem ho tam potkal, a velice mě svrbělo zastavit ho, představit se slušně, hned se omluvit a zeptat, jaká vlastně je a odkud se bere síla, která přinutí člověka nechat literaturu literaturou (když už se jednou zavedl na její provoz) a hledat si uplatnění ve službě náboženské obci... vážně, jak si vysvětlit, že kapříci, co v rybníčku nejsou, se, jako kdysi já, vehementně tlačí právě do rybníčka, a ti, co v něm jsou, by třeba zas rádi vypadli? Nikdy jsem ho nezastavil, nikdy jsem se ho nezeptal.

Asi by mi ani nerozuměl.

To si opravdu myslíš?

Ne, kecám.

Zastavil jsem ho a zeptal se; na hlavě měl veselou jarmulku, do hovoru se mu nechtělo. – Jaká že je to síla, která člověka od literatury odežene? Je to prý ta samá síla, která ho původně do literatury namočila. Služba náboženské obci je jen jiný prostředek téhož.

Zeptal jsem se ještě, zda v jeho odchodu nehrálo roli taky prostředí, měl jsem na mysli literátské... to víte, že hrálo. Tady jde jedno s druhým, pravil a toužebně hleděl na kliku u dveří.

Takže. „We have to get in to get out.“ – Zpívali Genesis, ale jestli oni to mysleli přesně takhle.

Někam vlézt, aby se odtamtud dalo vypadnout.

Je to postoj. Nebo ne postoj; je to plán B. Když ti věci docházejí dostatečně rychle, třeba i plán A.

Beru to tak, jak to je, s nikým se o tom nechci přít, žiju si v knížkách. Za sociálismu jsme osrávali pracovní dobu a vůbec práci šidili. Jak se to či ono z ideologických důvodů muselo. – Ale já ani dnes nemůžu dělat, co umím, potřeba product placementu úspěšně nahrazuje ideologické důvody. Kde by se vzal forman Šulc, který prostě smekne, když slyší hudbu jako připomínku jiných světů.

Nechodím už do práce. – Dalo by se říct, že jsem v práci pořád, takže se nemusí nikam chodit. Možná bych se dal umluvit do hypermoderní, světle šedé a hodně prosklené budovy v mírném zatravněném kopci, s recepcí, spoustou elektroniky a šéfovou v modrých šatech, ironickou a velmi schopnou manažerkou lidských zdrojů.

XXIV.

„Ten chlap je blbec!“

„U tebe je kdekdo blbec. Hádáš se s každým! V našem městě máš tu nejhorší pověst. Nikdo – tě – nevezme.“

„Říkáš, že mě nikdo nevezme?“

„Já ti nemůžu sehnat ani reklamu. Hrálš půl minuty rajče a oni přetáhli o půl dne frekvenci, protože sis nechtěl sednout.“

„Ano. Bylo to proti logice.“

„Vždyť jsi dělal rajče. Rajče žádnou logiku nemá! A ty sis nechtěl sednout!!“

Film asi znáš: Michael Dorsey je newyorský herec, obtížně hledá práci. Trochu maximalista; když hraje, hraje jako o život. Nikdo mu o to moc nestojí. – Svět potřebuje něco jiného... i to už jsme tady probírali. Ovšem jíst a platit složenky se musí, a tak se Michael přestrojí za ženu, jako ženu ho vezmou do televizního seriálu, kde okouzlí všechny. Protože jako chlap dodává ženské postavě vlastnosti, které by si mnohé ženy přály mít.

Michaeli, Michaeli. Ano, máš práci. Hraješ, máš úspěch, vyděláš. Co na tom, že nejsi sama sebou? Jenže se ti stane, co se může stát každému: zabouchneš se. Do ženy, jak jinak; té hrůzy! Ráda bys ženou být přestala, ale to bys pak zas musel shánět práci. – Přál bych si být ženou? Dovedl bych to? Co to ve skutečnosti znamená?

Neumím, nebudu umět pojmenovat něco takového. Šiktanc:

„Jsi z laskavce! Jsi z tmy kol svíc!

Jsi svatá Lež! Jsi Msta! Jsi víc!“

Byly jsme tam taky

a nikdo o tom zatím nenapsal, což je škoda; chceme být a rády jsme tak trochu veřejné. Třeba by se dalo říct i mezinárodní. Proč

taky ne: hranice padly, prostor se doširoka otevřel a nás česká malost ubíjí. – Jsme chytré jako oni, jsme pracovitější než oni a v zrcadle určitě vypadáme líp. Určitě nejsme žádné, jak se říká, *girls from next door* (upřímně řečeno, ani slogan *girl like you* se mi nelíbí).

Jely jsme pochopitelně vozem. Hned ráno jsem úmysl oznámila, aby můj současný partner stačil opatřit benzín; však k čemu ho mám? On se nesměle nabídl, že nás odveze, a já spustila křik; nebudu donekonečna snášet, když mi dává najevo, co si myslí o mně jako o řidičce. I o akcích, na kterých chci být viděna. Kam patřím.

To spojení čistého srdce, kvalitní kultury a atmosféry všeobecného sdílení! A ty peníze, co se vyberou. Dramaturgie večera originální, spontánní, a že Lucie ani Karel nepřišli, to jsme pominuli velkomyslně. Jen ten nýmand v předloňských hadrech vrčel: „Dejte děčkám něco jinýho než prachy od kašpárků!“ – Blbec. Však dostal, co mu patřilo. Takový bude vykládat, co potřebuje dítě?!

S mým současným partnerem to čas od času probíráme, ale když se uváží ne nadprůměrná a v úhrnu dost nespolehlivá jakost dostupného mužského materiálu, můžeme se divit mému vlažnému postoji k mateřství? Já si vůbec myslím, že důležitost produkce potomstva je přeceňovaná... na úkor skutečně zodpovědného hledání muže, který mne bude smět při životní pouti doprovázet.

Což by se mužskému materiálu mělo průběžně sdělovat.

Ono se totiž mému současnému partnerovi taky může stát, že o dítě počaté s ním (a o mě, pochopitelně) se bude starat můj partner budoucí, pokud by nás dovedl lépe zajistit, zatímco můj současný partner, v tu chvíli už bývalý, by se svou budoucí partnerkou leda tak opět řešil, zda mít či nemít dítě. – Co vědí o životě lidé bez peněz? Dovedou se jen rozčilovat nad trochu ťuknutým blatníkem.

Ééé, a bylo to báječnééé! Viděla jsem tam X. A hned si nechala podepsat tu její hustě vymazlenou knížku, ve které na pěti stech stranách píše, jak je svět nelítostný, v čemž má rozhodně pravdu. Obdivuhodná žena. Vytríská peníze úplně ze všeho. – Je to nejen těžká intelektuálka, ale taky trendsetterka, které leží u nohou pražská zlatá mládež. Ta mládež, která jinak dává přednost trapným nápodobám: padělané hnusné kabelky od Vuittona, do kterých se u nás v Buranově nedává už ani ztvrdlý chleba pro králíky...

Not least: přišel taky Y.! Moc jsem chtěla, aby si mě všiml, a jednou už jsme ho viděly přes ulici vystupovat z auta, takže jsem bez rozpaků řekla: „My se přeci známe, ne?“ – On patří mezi druhých třistapadesát nejnej lidí mezi Libercem a Jabloncem... my tři kámošky tuhle ligu zatím nehrajeme, ale bylo to lahodné pokračování večera, během kterého při nejlepším pečeném bramboru v mém životě (napřed perforovat, aby vytekl škrob, a péct hooooóódně pomalu) vyprávěl, s kým vším si tyká, komu by nás mohl doporučit a kde všude zpíval.

Ano. Říká se o něm, že je a vždycky byl bonzák... ale jak krásně se dovede usmívat a vonět!

Předchozí text měl po uveřejnění dohru.

Ale s tím se muselo počítat.

Smáli se i zlobili ti správní lidé, a spousta pitomečků text zkoušela nějak rozklíčovávat ke konkrétním jménům; marně. – Napsané jsem to měl snad za čtvrt hodiny. Někde uvnitř bylo cosi a chtělo to na vzduch, a být u mě někdo blízký starostlivý, třeba by taky volal: „Nekrkej, nekřej!“

Byli i čtenáři, jejichž reakce rozzářily duši.

„Tentokrát Vám dávám plně za pravdu, ale to není podstatné. Podstatné je, že mi dělá starost vaše posedlost ženami. Vy je nemáte rád! Dokonce jsem na vás při práci myslel. Byl to komiks, měl jste tam okolo krku ubrousek, v ruce nůž a vidličku, a u pusy bublinu se slovy: Žena, to je přeci pošušňání!“

Lyrický příspěvek ke genderovým záležitostem

Zase bylo takové horko, že se nedalo jen ležet na trávě, střídavě učítat a chodit se namáčet; bylo třeba doplavat na jez a tam se obracet ve vodě ze strany na stranu.

Na jezu bylo nač koukat: dívka vypadala pěkně, měla odvážné plavky – nebo to ani plavky nebyly? Pořád se jaksí nemohla uvele-

bit, důvěrně hovořila s přítelkou, klečíc mezi jejími roztaženými koleny, dokonce se účastnila jejího telefonického hovoru. U vody je prostě fajn.

Pak na jez připlul nafukovací člun. Byli v něm čtyři, dva a dvě. Vyložili z člunu veškerý svůj herberk, poněvadž potřebovali vylít vodu; člun byl tak těžký, že jej nedokázali ani poponést. – Byli to okouzlující mladí lidé, jen mužský element vyzařoval jakousi lehkou otupělost; zřejmě z dějů a z řečí, které předcházely připlutí. Tváře bez úsměvu, skelný pohled... zato dívky vypadaly svěže a svůdně, takže se nestranný pozorovatel začne ptát: co se děje? Do výletu přeci mužský element musel vložit nemalou investici: přemluvit dcery, aby přemluvily rodiče, každopádně se zaručit a ledacos přislíbit. Ted' je s nimi u nás na jezu, další dívky jej se zájmem pozorují, zároveň se vystavují jeho pohledu...

A on má přes oči to sklo a žádná radost není vidět.

Vodu vylili a herberk naskládali zpátky; člun hoši přenesli přes jez a dívky jim radily. Nejspíš dobře. A pak se to stalo: jeden jednu popadl, hodil si ji přes rameno jako Bivoj kance a nesl ji mělkým řečištěm. Jestli jí něco říkal nebo co ona ječela, nebylo pro šum vody slyšet. – Ohlédl jsem se doprava: na jezu povstávali a zacláněli si oči, aby viděli. Ohlédl jsem se doleva a dva kroky ode mě i kachny natahovaly krky...

Svět okolo nás bere na sebe nové podoby. Ženy se silněji než dříve dovolávají práva vypadat pěkně, stát okolo a do všeho mluvit. Myslí, že mají i ambice převzít velení. Muži naopak ublíženě hledají respekt pro svou přirozenou citovost.

Napadlo mě, jak jsem tam seděl, že mít rád řeku je to samé jako mít rád ženu; taky bychom, když se má k ženě dostavit její týden a my víme, že bude celý večer protivná, mohli raději zabočit do restaurace za přáteli. Ale být se ženou jen tehdy, když je zrovna dobře naložená, vymydlená, pěkně nastrojená a načesaná, to se o ní nedozvíte nic. Ani ona v tu chvíli naši lásku tolik nepotřebuje.

A právě tak s řekou: kdo k ní zajde jen v parném létě, při modré obloze etc. etc., ve skutečnosti nemá rád řeku, nýbrž jen sám sebe. Ptali se mě, co na jezu při tom svém osamělém posedávání (i v dešti) dělám, a já odpověděl, že si s řekou šeptám.

A jestli prý bych mohl prozradit, co si s ní šeptám? Tady už jsem pochopitelně zavrtěl hlavou, ale Tobě tajemství prozradím: šeptám jí, co bych nešeptal nikomu jinému.

Naopak tenhle text...

měl ohlas chápavý: „No jo, každej zestárne a zblbne, možná je to poetické, ale přijde mi to dost zmatené – jako kdákání poloimpotentního děducha nad ztraceným mládím. Kouká a doufá, že aspoň teď rozumí, že by dnes dovedl lépe...“ Nedovedl, milý čtenáři.

Byl jsem na jezu a najednou připlavala bakelitová hračka. Zkoumal jsem ji, bylo to zvířátko se samolepkou, na které stálo ohne mechanismus. A skutečně, tchoř byl lehký, prázdný, crčela z něj voda, dokonce ani nesmrděl; byl, pravda, trochu od bahna.

Pustil jsem ho po vodě dál. Když se u nás na jezu díváš po vodě, díváš se proti sluníčku: vlnky vyskakují, lesknou se, dovádějí. Mezi nimi tchoří hlavička na cestě do Popíčí... vlastně do Poříčí, pardon. Takový žert: smaže se háček nad r a jeho vykročená nožička se taky smaže. POPÍČÍ.

* * *

Nad vlnkami se klene most a každou půlhodinu po něm přejede vlak na Prahu nebo na Benešov. Někteří cestující stojí u oken a dívají se, myslím trochu závidí, a já jim tu a tam vlídně zamávám. Benešov ani Praha mě nelákají. Taky jsem ten most dřív přejížděl ve vlaku, tam i zpět, a od té doby vím, kde je moje místo.

K doplnění ještě ženský ohlas: „Ženy se silněji než dříve dovolávají práva do všeho mluvit... a ono se vám to jako nelíbí? Měly bychom radši mlčet?“ Ne, určitě ne.

Taky mě text seznámil s Editou. Asi se jí líbilo, že mít rád řeku je jako mít rád ženu. – Nebo možná řeku, nějakou svou řeku sama miluje a ráda do ní vleze, když může. Nemusí to přeci být zrovna Sáza-va... zjistilo se, časem, že jí šlo o jinou větu.

Ale nebudu ji denuncovat. Mám docela rád se ženami malá nevinná tajemství.

Každý zestárne a zblbne,

*milý tchoři. – Stalo se mi před Hlavním nádražím, že mě znena-
dání oslovila paní starší než já, nebo možná jen víc sešlá; zubů jsem
měl stoprocentně víc než ona. A řekla mi, poslouvej, co mi řekla:
„Mladý pane, nechtěl byste fi zafukat?“*

*Myslil jsem v tu chvíli na tisíc jiných věcí; spustil se ve mně něja-
ký automat a já, aniž bych si uvědomoval, co říkám, odpověděl: „Ne,
děkuju vám. Ale jste hodná.“*

Izaiáš se narodil, kdy neměl,

a maminka ho odložila do smetí. Když má mimino štěstí, ve smetí dlouho nezůstane; najdou ho a hledají pro něj budoucnost. Izaiáš byl miminko černé, mezi černými právě žádná budoucnost k mání nebyla, tak dali Izaiáše k bílým, kteří si už před časem jedno dítě osvojili a rádi by měli druhé.

Po čase pominuly důvody, pro které maminky odkládají miminka do smetí, a Izaiášova pokrevní (Hale Berry) chce miminko zpátky. Není to, pravda, už miminko, ani batole to není – je to mladý předškolní muž, někdy trochu umíněný, který rád staví z kostek. Odlišnou barvu kůže všech okolo nevnímá, ani ostatní ji nevnímají, protože svět u nich přeci stojí na jiných věcech než na barvě kůže.

Ale tudy právě vede žaloba Izaiášovy pokrevní. Dítě má vyrůst tam, kam patří: černé u černých, bílé u bílých, a na slovo „černý“ si dejme setsakra pozor! Izaiáš v tomhle výkladu světa není černý; je to Afroameričan.

Takže soud. Soudkyně nechce být napadána, že nedovolí čer... Afroameričanům být s Afroameričany. Kulturní identita a tak. Co vedle světodějných problémů, jako kulturní identita je, znamená vzájemná láska? Právě v Izaiášovi je myslím místo, kde lev i beránek a malé pachole... ale nevím. Už jsem takového „rasového sebeuvědomění“ viděl příliš.

* * *

Čtu Písmo svaté jako příběhy, nebifluju ho jako soubor návodů. Láska je mi konkrétní blízkostí, nikoli vznešenou zásadou. Rozumíš, Svátý otče? Nechceš konečně zrušit váš posraný celibát? Jsou z toho v podstatě jen maléry, uznej. – Pomodlím se, když to uděláš.

Bílou maminku hraje Jessica Lange. Ta z Tootsie.

Vzpomínám, kolik podob měla její tvář, když byla mladá. Ta tvář je dnes jiná, neohlédnete se dvakrát. Nepřitahuje pozornost, nýbrž vyzařuje lásku. Normální potřebu někomu někým být.

Láska pozemská

Přišla. Odešla. Zase přišla. Zase odešla.

Zkrátka chodila. Do všeho strkala nos. Nos měla veliký, zuby taky veliké. I obavy měla veliké. Dávala obavy najevo. Radila. Zkoušela přikazovat. Zkoušela strašit.

Měla silný parfém. Všude trochu smrděla, dá se říct. Byla psycholožkou.

Oni byli dva. Tři. Pět jich bylo. Dva psi, malý a velký, jedno lidské štěňátko a oni dva. Štěňátko si nepřinesli z porodnice, ale z ústavu. Těšili se na ně pět let. Za tu dobu psycholožka třikrát změnila parfém. Pokaždé byl hrozný.

Psycholožka se podruhé rozváděla. Ostré rysy, dobré rady. Naléhavá upozornění. Občas přišla v černých brýlích, kvůli cinku na oku. Malý pes přizvedl nohu u jejích lodiček. Obořila se na něj. Velký pes štěkl. Psycholožka vyhrožovala, velký pes zavrčel.

Tohle nemohla nikdy vyhrát, takže se obula a vypadla.

„Všiml sis, jak byla cítit?“

„Aby nebyla, když ji Pajda vykropil.“

„Ale ne. Já myslím prve, když přišla. Nejpozději hodinu předtím ji někdo přefíkl.“

Rozesmál se. Ta představa byla docela odpudivá a použité slovo se k ní hodilo. – „Rozezná se po čuchu, kdo?“

Vrtěla nad ním hlavou, chtěla něco brát do ruky a převracet, tisknout... do něčeho mlátit. Nebo na někoho plivnout. „Tobě nevadí, jak tu šmejdí?“

„Dělá svou práci,“ řekl.

„Tak ať ji dělá jinde,“ řekla.

„Jinam se nevejde, má všechno moc velký,“ řekl. „Nos, zuby...“

„Kozy taky,“ řekla. Trochu se začervenala, z dětského pokoje se ozvalo zavrnění. Pak silnější. „Musíš jí na ně pořád čumět?“

„To nedělám já. To je ten mužskej běs, tam uvnitř.“

„Jsi idiot,“ pravila s láskou.

Položila ruku na kliku. Srovnala tvář do zářivého úsměvu. Vstoupila do dětského pokojíčku a řekla nejsladším hláskem: „Ale kdopak se nám tu probudil?“

Měl dohru.

Bouřlivou. Očekávanou.

Ano, text je dost a'la these. „Cajdáček předvídátelej, sladkej... diabetes mellitus.“ – Kašlu na takové řeči.

Jsem sentimentální, jsem, nemusím se jím učit být... pořád se vrací, že umřeme, a vůbec nemluvíme o tom, že se narodíme! Když jsi jednou rodič, tak v tom lítáš a nemáš možnost odstupu; až jako prarodič vidíš, plasticky vidíš, jak to rodičům nad postýlkou sluší, jak bezmocný a malý je človíček v ní... víš už, jak bude růst, učit se, vztekat se, poslouchat Beatles, mít rád maminku a pak ze sebe její lásku strásat jako první peří. Takhle můžeme pokračovat libovolně dlouho... jako když si Hamletovu roli šeptem přeříkáváš v kostýmu Poloniově.

To není moje; to mám z jedné Šotolovy básničky.

* * *

Byli jsme kdysi se ženou na společných psychotestech. Pan doktor si nás posadil, dal nám veliký papír a že máme kreslit: střídat se, každý jednu čáru, a hned zas ten druhý. Nesmíme si přitom povídat. Můžeme malovat cokoli, a až bude jeden z nás mít pocit, že je obraz hotový, řekne Dost. Ale bude muset taky říct, co namalovaný obrázek znamená.

Začali jsme, jak jinak, sluníčkem v pravém rohu nahoře, paprsky, sluníčku jsme udělali oči a rozesmátou pusou, pak Jolana vykouzila první smrček a já namaloval svah, na který naše sluníčko svítí, vůbec mě nenapadalo, co by to mohlo znamenat, Jolana potichu osazovala stráně smrčky a čekala, co vymyslím.

Bylo jasné, že mě v tom nechá samotného.

Trochu jsme se hihňali; byli bychom spolu moc chtěli mluvit, nesměli jsme. Pak jsem konečně dostal nápad: do svahu jsem zasadil chlapička, toho nejobyčejnějšího, ze šesti čar, ruce měl před sebou a tlačil do kopce balvan, veliký balvan větší než on sám. Nadechl jsem se a řekl: Dost.

Pan doktor: co prý obraz představuje, a já mu řekl, že je to ilustrace k antické báji o Sisyfovi...

Určitě byl rád, když za námi zaklaply dveře.

* * *

„Kouzelná chvíle! Vzpomínám si: / okolo mne jsi prošla ty, / jak ztělesnění ryzí krásy, / jak letmý přelud čistoty...“

To je Puškin, není?

Správně. A teď tohle: „Včera jsem s pomocí boží mrdal Annu Michajlovnu.“ – Ten samý autor, o té samé ženské. Co z toho je pravda, a co z toho je literatura?

Já myslím... že obojí je pravda. A obojí taky literatura.

Zase správně. Zapamatuješ si tohle i tamto. Ta věta totiž, to je složitá alchymie. Jednoduchý konzument se spokojí s „mrdal“ – je to výrazné, se slabikotvorným „r“... sofistikovanější ateista se potěší výrazem „s pomocí boží“. A jen staří vlci, kteří už opravdu vědí, která bije, si vychutnají Annu Michajlovnu... Anna Michajlovna!

To se nedá vymyslet!

Narodíme se.

Jsmo maminčina radost a tátova pýcha. Když mi uveřejňovali šachové partie v novinách, táta se chodil do hospody chlubit; když náš Ondra vyhrál taneční soutěž, nosili jsme se jak za tři zelí.

* * *

Na taneční soutěž našeho mladého jsme tenkrát přijeli brzy, stihli i soutěž juniorů a já se bál, že zvlášť v nižších věkových kategoriích uvidíme loutky. Loutky na vodících nitích předepsaných postojů, krokových schémat, rodičovských přání. Viděli jsme něco jiného: úplně malinké i bezmála dospělé lidi stržené radostí z pohybu. Přemáhající trému z přítomnosti blízkých. Rozveselené hudbou a potleskem.

Soutěžil i směšně tlustý chlapeček; není to typ, který bude vyhrávat. Ale až na maturitním plese vyzve k tanci svou třídní, všichni se zastaví, nespustí z nich oči a budou říkat: „Kde se to v něm proboha vzalo?“ – Viděli jsme dvanáctiletého kloučka, který se pro tanec vyloženě narodil a vyhrávat bude, jak partnerce stírá slzičky při vyhla-

šování vítězí... tolik nepříkrášlené něhy jsem viděl jen u naší psice, když žd'uchnutím rozdýchávala čerstvě narozená štěňátka.

* * *

Pomalů jsem se rozpomínal, že kdysi dávno jsem v té samé budově, dokonce ve stejné místnosti hrál šachový turnaj. Docela mi to tehdy šlo, ještě v posledním kole jsem hrál o cenu a o normu mezinárodního mistra... ale každý máme své limity, že, bylo z toho nakonec kulové. Vyprávěl jsem Jolaně o tom turnaji jen chvilku; co předváděl syn, bylo mnohem zajímavější.

Ptali jsme se jeden druhého: „Kam se poděla mátoha, která se doma plouží po bytě a každé slovo se z ní musí páčit; která odmlouvá, nic nedělá, neučí se, s ničím nepomůže, jen se válí před televizí, v každé ruce dálkové ovládání a na břiše mobil?“ – Mátoha si vedla tanečnici, oba byli soustředění i šťastní a zdáli se mi, nám, celému světu dospělých odpovídat: „Ted' se dívej! Ted' poslouchej!“

Za pěkný zážitek jsme se synovi odvděčili krutě: příštího dne večer si od Jolany půjčil mobil, poslal zprávu a vypadl na trénink. Po půlhodině došla odpověď tohoto znění: „Medvídku, hrajou dešťové sólo na plechový okenní parapet a já jsem taková smutná. Poslouchám Nirvánu, tu desku, při které jsme se poprvé milovali...“

Trochu jsme zrudli, trochu zbledli, trochu se opět hihňali... taky jsme vymýšleli, co jako my, rodičové: decentně se držet stranou? Kolikrát život podobnou příležitost nabídne. – Zvažovali jsme důkladně, odpověď jsme nakonec odeslali.

Podepsali jsme ji: „Stará medvědice“.

A protože se tenhle kolotoč nikdy nezastaví,

přišel mezi nás vnouček. Narodil se o měsíc dřív a byl tak drobčák, že jsem bál vzít ho do ruky. Nechal jsem Jolaně udělat fotoknihu, kde tahle vnoučkova podoba je; ona trochu lituje, že fotokniha se nechlubí jen roztomilým prvním rokem mrněte, ale uznává, že sladký kukuč do objektivu nebyl všechno, nač si z toho roku pamatujeme.

Vnouček zpoždění rychle dohnal a už na své úrovni rozpráví. Máme spolu o čem mluvit, mluvíme. Já samozřejmě chápu, že slovo „děda“ je těžké a že se nepovede pokaždé.

** * **

Byli jsme slavit jeho narozeniny, velké rodinné obsazení, dort, svíčky, sfouknout dort se taky nepovede napoprvé, ale pocit po dokonaném díle je opojný. Ondráš si malého Páru natáčel na mobil, pak sfoukávání pustil na počítači... v tu chvíli Páří zanechal hraček, přesunul se tátovi na klín a děj na monitoru pozorně sledoval. Hned se k foukání obětavě přidal; foukali jsme pak na počítač všichni a mohli jsme se potřhat smíchy.

XXVI.

Dospěle bílé střevíčky

Mezi stromy už prosvítal Záliv. Bylo krásně, takový povedený květen. Léto mávalo na pozdrav, už z neveliké dálky, a celá ta školní záležitost mi najednou byla k smíchu.

Veverčina maminka... chci říct paní Burdová, maminka spolužačky mé dcery... ještě jinak: maminka Madlenčiny spolužačky. Tak tedy tato maminka Burdová klopila oči. Měla k bílým střevíčkům blankytně modré šaty, vlasy podvázané bílým šátkem, bílou kabelku. Ve tváři ruměnc, i já; jako rodiče problémových děvčat se rdíme zaslouženě. Děvčata čeká domluva ředitele školy.

Blankytnými šaty co chvíli províval vánek. Neměl bych si toho všímat; obzvlášť teď bych neměl, když se i tak škola chystá domlouvat nám ve věcech mravnosti. Neměl bych taky proto, že Veverčina maminka je vdaná. – Ale jít květnovým krokem po asfaltové cestě, s párem bílých střevíčků, dívat se, jak se nad nimi vlní modrá sukně, a dělit se s pěknou ženou o názor, že si ředitelství školy může domluvy strčit kamsi, něco takového občas člověku schází. Chci říct chybí, tak je to česky správně. Je víc věcí, které člověku chybí.

Není to jednoduché, s našimi maminkami.

* * *

„A pak mi jedna...“ začal jsem, ale včas jsem se zarazil, „pedagožka vyčetla, že bych mluvil jinak, kdyby šlo o můj vlastní dítě...“ Veverčina maminka se zprudka nadechla, až to syкло. Zvedla oči od střevíčků, řasy se jí chvěly a já se zastyděl; proč to říkám? Chci se nechat politovat? Nebo se pochlubit, s jakou záviděníhodnou mužností jsem odsekl té... pedagožce, že na podobnou krávvovinu, jakou právě řekla, bych ji tipoval i jen tak od oka?

„Jindřiška dopředu nic neříkala,“ promluvíly bílé střevíčky. „Ale nakonec...“

„Jasně. Jste věděla všechno. Co jste jí řekla?“

„Něco jsem mektala. – Moc jsem se asi nepředvedla.“

„Hubovala jste?“

„Ne. Byla jsem dost vyvedená z míry. Tak jako dneska.“

Začervenala se. – Stáli jsme na rozcestí. Asfaltová silnička vedla nahoru k bytovkám, kde bydlili Burdovi; široká polní cesta, která má vyasfaltovaný jen začátek, se stáčela k jezeru.

„Nepůjдете se mnou?“ řekl jsem. „Holky jsou určitě u nás.“

Kývla; myslím, že pozvání čekala. Bílé střevíčky následovaly mé sandály a zničehonic mi za zády řekly: „Stejně je to nespravedlivé. – My bychom měli být, kdo si stěžují!“

Otočil jsem se k ní, a ona pokračovala: „Ne, opravdu... přeci my bychom se měli ptát... vymysleli to ti kluci, ne?“

„No bodejt“, pokračoval jsem tímž tónem. „Je to veliká hanebnost. Kam ten svět spěje?“

Otevřela pusu. Asi chtěla dál vysvětlovat... vtom jsme se oba dali do smíchu. Bylo pěkné smát se s dospělou ženou. – Smáli jsme se ještě, když jsme byli na dohled vikýře, z nějž nás zcela jistě pozorují, a paní Burdová zvážněla.

„Budeme dělat... nějaké dusno?“

„To bychom vypadali jako blbové“, namítl jsem. „Já to Madle výslovně dovolil.“

Větrík do mé společnosti foukl o něco víc.

„Co pořád koukáte?“ pravila. Posunula nás mimo dosavadní žánr, což jsem zvládal jen s vypětím sil. Za dva roky člověk odvykne. Není těžké uhodnout, proč na ni koukám, a jestli o tom nahlas začíná, chce mi možná říct... nebo mi koukání chce rovnou zakázat?

Na to však nevypadala. Odpověděl jsem a ona se opět začervenala, léto mávalo a slunce hrálo, mluvil jsem dál. Svou odpověď jsem pojal obšírněji. – Mluvit umím a neříkal jsem nic trestuhodného. Jen to, co se obvykle říká... nebo se ani říkat nemusí; stačí, když i on ve vhodný okamžik sklopí oči k bílým střevíčkům. Nebo když ona se opře o dvevní zárubeň, vítr si u kolen pohrává s jejími šaty a křivky jsou poutavější o skutečnost, že ona má ruce založené za zády.

Nic trestuhodného jsem neříkal, ale jen do větru jsem rovněž nemluvil; s některými věcmi se nežertuje. Vypadalo to asi takhle:

„Doufám, že to neznamená, co si myslím, že to znamená?“

„Záleží na tom, co si myslíte, že si myslíte.“

„Asi si myslím něco, co si myslet nechci.“

„Tak na to nemyslete a rychle si myslíte něco jiného...“

* * *

Nemůžeme donekonečna stát mezi dveřmi, domýšlet si a klopit oči. Ostatně, jehňátka už dupají po schodech a velice je zajímá: „Tak jak jste dopadli?“

„Snad vy jak jste dopadly, ne?“

„Aha. Tak to jste asi moc nedopadli.“

„Čeká vás pohovor, nejspíš,“ řekl jsem. „Vážný.“

„Budeme muset odprosit?“ šklebily se. Všichni ti příliš starostliví dospělí, dokonce i my nevinní jsme jim byli k smíchu.

„Ne. Nebudete. – Ale mysleli jsme, že víte, co děláte.“

„My taky myslely, že víte, co děláme.“

Bílé střevíčky netrpělivě přešláply. „Jsi strašně vtipná, Jindřiško,“ zamračila se paní Burdová, a Veverka sklonila hlavu, aby jí nebylo vidět do obličeje. „Na můj vkus snad až moc. Ani pan Hartl na tvoje řeči není zvědavý.“

Madlenka mne chytla za ruku a mírně postrčila ramenem.

„A na co je pan Hartl zvědavý?“

„Madlo!“ řekl jsem rychle a přísně. „Tak vás nebudeme nikam samotné pouštět.“

„A proč?“

„Proč asi,“ převzala štafetu Veverčina maminka. „Chcete mít další malér? – Zřejmě si neumíte vybrat, s kým se podobné věci dají podnikat.“

Výtka seděla a děvčata na ni neměla co říct. Snad si Madlenka vzpomíná, že přesně tohle byla jediná má obava, když jsem jí povolal účast. Obě si prohlížely obutí paní Burdové i zámkovou dlažbu před vchodem, a až po chvíli Veverka zvedla hlavu.

„Kdo s náma teda půjde, když nebudeme smět samotné?“

„To jediné tě zajímá?! – Prostě nepůjdete nikam!“

Rychle jsem rozmýšlel, jestli mám zákaz stvrdit energickým kývnutím; jenže když střevíčky viděly, jak jejich slova působí, dodaly méně přesvědčivě: „Nebo půjdete s námi.“

„S váma?“ pravily dívky dvojhlasně.

„No! – To bude zábava, že? Těšíte se?“

„Ani dospat nemůžeme,“ řekla potichu Madlenka.

Tady už jsem řekl dost nahlas: „Maruško!“

Madlenka nemá ráda, když jí říkám Maruško. Sevřela rty, pustila se mě. – „My všichni?“ ptala se zvědavě Veverka a její matka odpovíděla: „Pan Hartl je už dospělej. On určitě nepoběží žalovat mamince, co viděl.“

Měla pravdu. Mamince žalovat nepoběžím. Má maminka je už pětatřicet let... jestli je nebe, tak v nebi. Jestli nebe není, tak je moje maminka zkrátka po smrti. Já za svou osobu si myslím, že nebe není.

S maminkami je, říkám to znovu, občas kříž. Nadto já jsem ve věku, kdy už člověk nechodí žalovat mamince, přestože ví, že by mu říkala jen rozumné věci. Maminky vědí, oč jde; každá maminka jednou nosila bílé střevíčky.

* * *

Děvčata se vytratila nahoru, nejspíš aby tu neuvěřitelnost pořádně probrala. Já uvařil Veverčině mamince kávu... vlastně nám ji uvařila ona. Vyzná se, není tu poprvé. – Myslil jsem, jestli nepůjdeme na zahradu, ale kávu jsme si šli vypít do pracovny: zhasnuté obrazovky monitorů popelavě vyčítaly, že se nic nedělá. Že se nebádá. Že se jen řeší školní problémy. A nejen školní. Naše dcery že si dělají legraci ze svých ustaraných rodičů a my ustaraní rodiče že si jen trajdáme venku a občas se červenáme.

A pak spolu potichu srkáme ze šálků.

To všechno jsem si opravdu pomyslel, když jsem se rozhlížel po pracovně, ale velká Veverka měla jiné starosti: sáhla na sklo knihovny, otočila se ke mně a řekla polohlasem: „Můžu?“

Sledoval jsem směr jejího pohledu; bůhví, proč právě tyhle černé desky pokaždé přitáhnou oči a ruku. Známe to: dítě stojí před tisíci-svazkovou knihovnou a v knihovně v jediném svazku jediná stránka s jedním slovem, které by se nám právě teď nechtělo vysvětlovat... dítě s náměsíčnou jistotou vytáhne ten jediný svazek a rozevře ho na té jediné stránce.

Bere snad velká Veverka knížku do ruky poprvé? – Nač se mě teď vlastně ptá? Ujišťuje se, že si navzájem nezakazujeme koukání?

Řekl jsem: „Je to... poněkud dospělé.“ Ale jí ruka neklesla.

„Však já už jsem dospělá,“ pravila. Na nohou měla dospěle bílé střevíčky... pokud má ty střevíčky zout, nemůžu jí knihu nepůjčit. Což je ovšem denunciantské vůči ženám a dívkám, které střevíčky taky měly a zuly. Neboť právě o nich knížka v černých deskách je.

Uvědomuje si Veverčina maminka, že do ní taky... stoupá po schodech? Klepe na dveře, čeká na pozvání? Otázky na tělo, ale já se nezeptal. Pokrčil jsem rameny, vyňal svazek, podal a odešel.

Když jsem se vrátil s fotoaparátem, ona byla usazená ve fotelu a zaníceně četla; opravdu četla, ne že by jen obracela stránky. Nohy měla skrčené pod sebou, blankytné šaty rozhozené přes ně, dospěle bílé střevíčky ležely na zemi, každý jinde, jeden rozpustile povalený na bok. Zamířil jsem na ně aparát, našel vhodný úhel, přiklekl trochu a udělal snímek.

Zvedla hlavu. „Promiňte,“ řekl jsem, „nemáte třeba hlad? Nebo žízeň?“ – A jí zářily oči; tak strašně dospěle jí na dalším snímku září oči a pootevřené rty se chystají říct: „Mám.“

Tahle povídka měla po uveřejnění...

Ne, zase kecám. Neměla.

Jenže co se nestalo: server, na kterém jsem měl Modrou, Madlenčiny věci a s nimi i Dospěle bílé, tak tenhle server ohlásil, že končí, a najednou pětikrát víc návštěv každý den. Slastně jsem se domýšlel: lidé se probrali a rychle stahují, některé věci chtějí mít... třeba pro chvíle, kdy se v srdci stmívá? – Bylo mi líto Modré, ale bez jejího zániku bych téhle slasti neokusil.

Takže. Děkuju, můj osude. I když i to jsem slyšel, že mi návštěvy někdo schválně naklikával, abych měl radost.

Měl jsem a pořád mám ziliony způsobů, jak začít to samé nebo něco úplně jiného. Ale proč ještě. Všechno jednou začíná a jednou končí... řekl bych, že to musíme přijmout. K vyrovnanosti vpravdě až orientální, jakou tu okázale předvádím, jsem se propracoval časem, přes mnohá skřípění zubů. Přes mnohá scházení po schodech nakladatelských domů, kdy jsem si připadal jako zřackovaný.

Někdy se mi chce všechny publikační peripetie, ve kterých jsem hrál nějakou roli, sepsat do Zprávy o vydávání v Čechách, ale pak si řeknu: „Koho to zajímá?“ – No, ono by to někoho i zajímalo, zvlášť když by se to napsalo potměšile až jízlivě; třeba tím chápavým slohem, jakým se vypráví o režiséru Slavinském a Lídě Baarové...

* * *

Zajímalo by to. Určitá, dost přesně vymezená skupina lidí by si připadala, že konečně někdo vyslovil její bol. Druhá, taky dost přesně vymezená skupina by se shovívavě usmívala a říkala si, že tohle přeci dobře zná, tu zapšklou agresivitu neúspěšných. Úplně největší skupinu bych zaujal svou jízlivostí, eventuálně vyzrazením nějakého drbu, ale ničím jiným.

Občas si člověk potřebuje zanádat, to snad chápe každý. Shodit tíhu, kopnout do zdi, rozbít hrnek nebo talíř. Takže: Kamenná Literaturo, ty kurvo nemytá! Bezzubá! Ne, nechtěl byfem fi zafukat! Nechci s tebou mluvit, spát, nic s tebou mít! Seru na tebe!

Zadus se! Pojdi!

|

XXVII.

Sám sobě chápavým nakladatelem.

Nakladatelské domy! – To by ve Zprávě figurovalo hned vepředu, popsalo by to mnoho stránek. Ale kdyby se mnou do Nakladatelského domu chtělo jít Sedm statečných, šel bych.

Ve vzpomínkách na university se neobjevilo, jak jsem jel na nějakou těžší zkoušku, připravený jsem byl dobře (taky jsem zkoušku udělal), vystoupil jsem z autobusu u řeky a čekal na tramvaj. Krásné ráno, Jiráskovo nábřeží, vlnky na řece a slunce všude; dalo se podniknout tolika věcí a já si říkal, proč mám někam chodit a čekat, nervovat se a dávat příležitost pajdagógovi s weljkou enteligenc, aby mi při prvním závanu špatné nálady hodil index pod nohy a řekl: Adios?

Byl bych se radši nechal vyzkoušet z latiny nebo z ruštiny. Na terase nad řekou. Objednal bych oranžádu a mluvil a koukal a ona, jen nevím která, by se usmívala: To přeci nemyslíš vážně?! – Řekl bych: Proč ne? Jste krásná, já nejsem úplně hloupý; chcete slyšet legendu o hříchu žlutých růží. – Ona by neřekla, že chce, aby si nezahladala, a já bych jí nabídl cigaretu.

* * *

Handke má metaforu o žoldnéřích, kteří pronikli do řeči a obsadili každé slovo. Chápu ji tak, že slova jsou především muly táhnoucí náklad... akademický, nakladatelský, autorský a vůbec všechen polosvět je, krom ostatního hnusného, ještě i svět těchhle žoldnéřů.

Je hezké nechat slova žít.

Proč jsem na to musel přijít sám, proč jsem musel k tomu vědomí zestárnout? Co důležitějšího nás měli docenti učit? – Tahleto vzdělávací kohorta by měla pravidelně dostávat gumovou hadici přes prdel, vždycky na Den učitelů.

* * *

A krásná rána si nenechme kazit; nebudou taková vždycky.

Bajka: Jelínek a Hroch

Mám stejně potrefeného kamaráda, a ten se kdysi přihlásil do literární soutěže. Takovou hloupost sama od sebe neuděláš, prostě se stane. – Po čase kamarád přišel, v ruce držel vyrozumění s následujícím obsahem: „Vážená pane, s lítostí oznamujeme, že Vámi zaslané povídky nebyly do finálového kola soutěže Česká povídka. Vaše povídky považujeme zatím spíše za zajímavé, i když pozoruhodná cvičení, ale cosi, co dělá povídku dobrou povídkou, jsou ještě schází. PhDr. Boris Jelínek, editor.“

Sedli jsme tedy a napsali do nakladatelství, že Boris nám připadá jako (zabaveno) a že člověk s jeho jazykovou kulturou by se neměl nechat odvádět od jejího usilovného vylepšování ničím, nejméně pak vlastními pokusy o hodnocení textů cizích. Podepisování těch pokusů akademickým titulem že by měl rovněž pečlivěji uvážit, aspoň do doby, než se podaří uvést titul a pokusy do většího souladu.

Boris odpověděl okamžitě, rozhořčeně, a nasekal do odpovědi další příšernosti... promovaní editoři! Manažeři lidských zdrojů, ředitelky, šéfredaktoři, profesori! Sponzoři! – Do rozhodčí role se sponzoři vždycky jmenují sami; někým se prohlásí a myslí si, že se jím tak doopravdy stali...

Co bylo dál: kamarád vyhověl prosbě připojené k vyhlášení soutěže, poslal texty i na disketě a nyní očekával, že se po „ukončení účasti“ disketa vrátí, zvlášť když pořadatel beztak posílal vyrozumění. Stačilo disketu přiložit.

Rozuměl jsem kamarádovi, ne že ne. Normální psáč trpí při představě, že se taková disketa nekontrolovaně povaluje, někdo ji vezme, opráší, zasune do mechaniky... proč by to dělal? A pokud by to někdo udělal, proč si věc nepředstavit z lepší stránky: jako Hru Prozřetelnosti. Jako Poselství v Láhvi, co doplulo na Místo Určení...

Myslel jsem, že se serveme, když jsem kamarádovi (s pořouchlým úsměvem) kladl tyhle otázky. Sešli jsme se ještě jednou k akci. Já zapnul příposlech a vytočil číslo. Ozval se, jak jinak, Boris.

„U telefon doktor Hroch,“ ohlásil jsem se s přízvukem, o kterém bych si býval chtěl myslet, že je cizokrajný, a jen stěží jsme se udrželi, abychom se nerozesmáli; to děsné jméno jsem vybral nám pro

potěšení a Borisovi jako testovací balónek kontaktu s realitou. „Votlam kvuli tomu... disketu. Pana P.“ – „No ale pane doktore,“ pravil, do sebejistého tónu se musel nutit a doktor v oslovování mi dělal moc dobře, „vám to nepřipadá směšné? Disketa za deset korun...“ – „Souhlasym. Je... vy říkáte malycherny. Ale věčna stranka... narok v poržadku. Vy už disketa nemate, že.“

Bylo slyšet, jak Boris do telefonu polkl.

„To by bylo špatny,“ pravil jsem tiše, s témbrem hlasu si pohrávaly spodní proudy, „to by musela pro disketa přijet. A hledat. Jesli rozumyte, pán Jelynek.“ – Byli jsme červení v obličeji, kuckali jsme a vyvalovali oči... co dodat?

Disketa přišla, obratem. Kamarád má podezřeny, že neny disket, který posylal. K žánru bajky patří ještě ponaučení: musí-li už dojít na výhružky, ať je z nich jelen každý Jelínek.

Aby se nic neztratilo úplně

Tohle je... ano.

Někdy si zkouším jiný svět aspoň vysnít. Svět, ke kterému bych bez námitek patřil... co já bych za takový dal, a jak vstřícný můžu slíbit, že bych byl! Moc! Skvělou svíčkovou bych uvařil a servíroval, pivo donesl, dobrý doutníček sehnal, nabídl, adjustoval i připálil.

Zahrál bych, zazpíval a zatancoval.

* * *

Vysnít. Ale nejde mi to příliš. Vysníš si svět, který by, až se probudíš, bylo možné s rozmyslem budovat? – Mně se to nedaří; ano, možná je opravdu chyba u mě.

Četl jsem o nějakém speciálním zámořském sršni, zavlečeném do Evropy. Živí se včelami; prostě se nakvartýruje k česnu jako k výdejnímu okénku a průběžně svačí. – Bůhví, jak na to včely přišly, ale on snáší o něco nižší teploty než ony, takže ho vždycky obsypou velikým chumlem a žhavým objetím ho v podstatě uvaří... proč jsem si na to vzpomněl právě teď?

Já nevím, opravdu nevím.

Nakonec já jako docent recenzent

Vybral jsem si na serveru sbírku a s chutí se do ní začetl. Docela rád bych popsal, jak jsem k básníkovi hledal cestu a zvažoval různá pojetí – jenže já viděl hned, po pěti, po sedmi číslech (podobných věcí jsem svého času lektoroval celá šuplata), co a jak budu přibližně říkat. Bylo mi ho zároveň i líto; nesetkáte se často s básníkem, který na sebe dobrovolně vezme tvrdou řeholi formy a statečně, i když málo úspěšně se s ní pere.

Knížka se přihlašuje ke konkrétní krajině, s výjimkou zmínek o Bohdanči, i ke konkrétní poetice, a na některé věci bych se autora opravdu rád zeptal – pak by v recenzi nemusely být. Biografický ani bibliografický aparát knížky neexistuje, volat znovu do nakladatelství a přemlouvat, aby mi dali na autora spojení, se mi nechtělo... přestože telefonuju rád.

Přes internet lze vypátrat, odkud autor pochází, a mně se rozsvítilo: byl jsem tam přeci, za kamarádem z vojny... „Ano, znám,“ řekla do telefonu jeho žena, u níž od té návštěvy nejsem dobře zapsaný, „počkej, najdu ti číslo. Co pořád děláš?“ – „Píšu recenzi,“ odpověděl jsem a ona správně odrflkla: „Ty s tím tvým psaním...“

Po chvíli dalšího telefonování se ovšem ukázalo, že zrovna můj autor už léta bydlí jinde, kdesi u Pardubic. Tím by se vysvětlovala Bohdaneč; sháním po příbuzných spojení, vemlouvavě k nim hovořím, vytáčím čísla a už můj autor zvedá telefon, po hodině pátrání jsme u cíle. Představuju se slušně, říkám, oč mi jde...

„Já vím,“ pravil můj autor a hlas měl zvukný možná až přespříliš, „jednu knížku už mi recenzovala ta...“ – „Ano. Byl tam nějaký spor...“ – „Počkejte, člověče! Jaký spor?! Já jsem jí jasně vyvrátil, co napsala špatně!“ – „Totiž... ehm. Vyvrátil?“ – „Vy jste její advokát?“ zeptal se ještě hlasitěji. Asi jsem ho začínal rozčilovat. „To bychom spolu neměli o čem mluvit. Já jsem jí to vyvrátil, a hotovo... víte co? My spolu uděláme takovou gentlemanskou dohodu,“ dodal hlasem dost zvukným, aby jinou dohodu než gentlemanskou prostě nepřipustil, „my se spolu nebudeme bavit o té... dámě.“

Drž hubu, říkalo moje lepší já. Nech ho na pokoji. Tví rodiče už v jeho věku nežili, sám se těch let taky nedožiješ. Nevíš, nebudeš ni-

kdy vědět, co to obnáší. Nemáš právo... Jaké právo? zlobilo se mé horší já. Copak je stáří argument? Nebo bianco omluvenka?

Myslel jsem na všechny ty blafy, kterými mě až dosud kamenná krmila: docenti, editoři, nakladatelé. Šmudlové zprava zleva. A ještě se tu bude vytahovat nadějný autor nad hrobem odněkud z Prdelovic? – Myslel jsem, bojoval, přemlouval se, a nakonec jsem v podmíněné shodě s lepší i horší částí své bytosti pokorně pravil: „Ano, já to přijímám. – Prosím vás: co je to perm?“

Můj autor se rozesmál. „Tak vy ani nevíte, co je perm. No to teda zadali recenzi pěknému...“ odmlčel se výmluvně. „V každé encyklopedii najdete, co je perm.“ – „Já vím,“ řekl jsem. „Když mně ale ten váš verš nedává smysl: *skláněly osu svou permem pozvánu...* teda jako ty úvozy. Vy-prahlé. Já tomu nerozumím.“ – „A čemu se divíte? Když ani nevíte...“ – „Jenže tam máte neúplnou stopu,“ poprvé jsem si dovolil ho přerušit. „Tak se jen ujist’uju...“ – „Žádná slabika nechybí,“ pravil sebejistě. „vy jste nikdy neslyšel, že hlásky r a l... nebo víte co? Napište to. Napište, že tam chybí slabika. A já vám to vyvrátím. As-poň nakladatelství uvidí, jakého má recenzenta.“ – „Já samozřejmě něco napíšu,“ sliboval jsem a tušil už, že slib dodržím, „ale uvažte: souhlásky er i el jsou slabikotvorné tehdy...“ – „O tom se nebudu bavit. Prostě napište, a já to vyvrátím. Vyvrátím všechno, co napíšete. Rozumíte?“

Museli jsme mluvit zvláštní řečí, protože jsem nerozuměl ani trochu a zároveň velmi dobře: on skutečně všechno vyvrátí. Napíše žvást a dál nebude nic číst, v pravdě poznané setrvá. To učil už Mistr Jan. Báł jsem se, že řeknu něco hrozného, a zároveň jsem se na to dost těšil.

„Vyvrátíte taky,“ zeptal jsem se úlisně, „že jste se, co se poetiky týče, nedostal dál než k Vrchlickému?“ – Na okamžik, na velice krátký okamžik zůstal zticha, a pak zařval, až mi zalehlo ucho: „Co já mám společného s Vrchlickým? Copak on psal, co já? Vesnické tragédie?“ – „Jaký sakra tragédie?“ zaječel jsem konečně i já a má duše rozkvetla blahem jako leknín. „Když jdou dvě vyprahlym ouvozem bůhvíkam do permu a místo toho skončej v seně, kde ale von nic netento, páč je zřejmě úplně blbej,“ přeháněl jsem pražskou dikci, „to má bejt podle vás vesnická tragédie?!“

A zasmál jsem se strašlivým smíchem, jako Béla Lugosi v jeho nejslavnější roli.

Tenhle text měl po uveřejnění sakra dohru!

Můj autor se urazil a knížku ze serveru stáhl, což provozovatelé vnímali jako hrozbu: autoři k nám nebudou své knížky dávat, když je tu může potkat tohle, a my budeme ekonomicky tratit. Nehledě na to, říkali, že myšlenkou serveru je vstřícnost a porozumění...

Diskuse ohnivá a veliká. Říkal jsem jim, že si můžou na literaturu hrát nebo ji dělat. Obojí najednou nelze. Tohle já totiž říkám často. – Kde je hranice mezi angažovaným přístupem a prostým nactiutrhačstvím? Nehledě na to, že on si začal.

Samozřejmě jsem měl své zastánce: popravu, jaká se přihodila Bohdanči, si leckterý zlomyslný čtenář nezajímavě vychutná. Zažil jsem to i na jiných fórech, a jsou to laciná vítězství... jediným soupeřem je přeci autorovi vždycky jen on sám.

XXVIII.

Známá anekdota:

Mistr sedí s obdivovatelkou, rozpráví, odkrývá v sobě démony, démoni mluví a obdivovatelka sedí, vlahé oči přikované k Mistrovým ústům, je nějak celá taková vlahá, pokud to smím říct... a Mistr žvaní a žvaní, až nakonec řekne: „Ale milostivá paní, vždyť my celou dobu jen o mně! Mluvme taky o vás!

Tak třeba: jak se vám líbila má poslední kniha?“

* * *

Vždycky si někdo pomyslí, když takhle mluvím, že mám mindrák, závidím a mstím se za křivdy skutečné i jen domnělé. Že nepřeju Mistrům jejich mistrovství. Génium jejich genialitu. Možná nepřeju nikomu nic a jen se škvařím v nenaplněné ctižádosti?

Já nevím. Mistr, génius; jsou dnes výjimečná dovednost či mimořádná schopnost? Spíš asi společenský status. – To se ví, viděl jsem Amadea a uznávám, že Schaefferův Mozart je génius vězněný v těle i duši pubescenta. Ale viděl jsem taky řadu přestárných pubescentů, kteří si nedospělost a dětskou sebestřednost pěstovali jako trademark geniality.

* * *

Kolik géníů bralo a bere vážně svou manželku? Přitom kolika z nich dělala jejich manželka chůvu? Kolik žen pouze vytváří svým mužům zázemí pro vykonávání povolání či funkce, ke které ony samy jsou vybaveny líp a taky by ji líp zastaly? – Vím, že teď dávám ženám do ruky zbraň, které se ony ochotně chopí. Kdybych nosil sukně, nebyl bych feministka par excellence?

* * *

Ale na majáku je všechno mňh palčivé. Světlo obíhá kružnici, obdivovatelky jsou dostatečně vzdáleny; mohou si jen představovat, jak chodím po výspách a lucerna se mi houpá v ruce.

Ono vůbec. Mistři! Géniové!

Jsou kolem nás. Vidí věci, které nevidíme, slyší věci, které neslyšíme, leckdy jsou to věci ze své podstaty málo užitečné; mám teď na mysli mistry třeba šachové. – Jsou to lidé svého světa, i své okolí podřizují tomu světu, což je pro jejich okolí obtížné, ale pro ně nezbytné a navenek patriarchálně přitažlivé... dokonce tak přitažlivé, že ti z nás, kteří mají k mistrovství, natož ke genialitě daleko, si podobný model chování ochotně osvojují.

Šachoví mistři mají koneckonců hmatatelné výsledky: vyhrané turnaje, rating, splněné normy. Géniové umělečtí to mají složitější i jednodušší zároveň; kasovní úspěch nebo umělecký věhlas, které nutně nejdou ruku v ruce s genialitou a jsou jen za ni z různých důvodů zaměňovány, masa příživnických pochlebovačů, pro které je domnělá cizí genialita prostředkem k tomu, aby se oni sami měli dobře. A pak je tu, když tohle všechno selže, ještě naděje, že génia „pochopí až budoucnost“; což by však, říká vlastními větry ošlehaný genius in spe, nemělo být překážkou, abychom se k němu jako ke géniovi chovali už teď.

Měl jsem k této příležitosti i jiné důrazné odstavce a škrtl jsem je, řeknu proč: všechno, co jsem do nich napsal, je pravda, ale někdy je i pravdy až příliš.

Magnesia Magna

Jolana zahlédla v telce, někde mezi seriály, kousek profilů nominovaných a zahrála mi na bručku: „Ta tvoje Boušková se... a Kamil Bouška?“ – „Karel Boušek,“ opravil jsem ji, a ještě jsem za ní volal: „Prosím tě, ten je dávno...“ Nicméně zvedl jsem zadek, v televizi si potměšile prohlédl kolegu B...ku, spoluzakladatele literární skupiny F...sia, a rozesmál jsem se, nakonec. Ne, to prostě nešlo.

Básník i nominant každým coulem. Byl bych rád směrem k televizi pouštěl ty větry, jenže jsem zrovna neměl z čeho. Takže jsem se vrátil k počítači, sedl, vyplazoval jazyk a psal: „Jsouc ztělesněním názoru toliko efemerního, názoru ne nutně esthetického, má tato cena váhu

právě jen efemerní; pakliže hlavní smysl jejího udílení netkví v jejím neudělení komusi jinému, jak bylo lze v kuloárech ředitelů úspěchu rovněž zaslechnouti. – Ředitelé úspěchu, připomeňme, jsou takoví, kteří rozpoznali včas, že výhodnější než ceny dostávají bývá udělovati je. Jest to sinekura jistější, lépe honorovaná a stálá...“

Někdo jiný by třeba na mém místě vyskočil v botách na postel, houpal se na drátěnce a dělal opici. Někdo by třeba nafoukl tváře, nebezpečně zrudl a šilhal... tak znova: přišla za mnou moje žena a způsobila vzpomínku. Na tatínka Aluš. Začal si s katolickými básníky, v padesátých letech zažil těžké roky a vyvodil ponaučení: Koho chleba jídáváš, toho píseň zpívávej. Dilia. Odeon. Ředitel úspěchu. Byl by mi prosadil verše, jenže bych nesměl napsat ty o Národě.

Celý život Bouškovi ušetřil pár šřouchanců, myslím oprávněných, ale co dělali, když pak směli, Zábranovi soupeřníci? Slyšeli jsme i Šiktance, našeho milovaného Šiktance...

Jsi Vánoční! Jsi louč! Jsi sních!
Jsi hrad můj Líto! Hrad můj Hřích!
Jsi krajka bělostná na všech těch vezdejších
Veselkách pro peníze!

Tohohle Šiktance. Po převratě, jak v čerstvě získané roli ředitele úspěchu řval: „Ted' MY máme právo vydávat!“ Jeden jako druhý, magnesiální magnesiáti.

„Odejít, ach odejít, vyproštěn z papírů počmáraných.“

Napsal Valja. Pak se zabil.

Odejít ano, ale kam? Vždycky jsem na to trochu myslel, nikdy jsem na to nepomyslel úplně. – Spíš se stane, že Tě odněkud vyhodí: ze školy, z práce... pokaždé pak člověka, když stojí venku, zamrzí, že neodešel sám, nepráskl u toho dveřmi a jen směšně málo smrděl. Taková je doba vždycky: na prásknutí dveřmi vhodná, ať je zrovna jakákoliv.

Seděl jsem potom u počítače se vzpomínkami... a vlezl do Bouškovy, myslím Karla Bouška bibliografie: v roce 1995 vydal u Strože, to jsem nevěděl, Slzy svatého Vavřince. Takže kruh obešel celou lidskou zkušenost a uzavřel se. Katolík se vrátil do lůna, opět haleluja!

Magnesiální magnesiáti. To radši ať jsem první odsouzený blogger. V Rainmakerovi říká Damon o právnících: „Nenáviděl jsem je, protože mě mezi sebe nechtěli. Dnes je nenávídím za to, kým jsou.“

Hypoteticky: kdyby byla patronem Magnesie Litery banka, laureát by v reklamním spotu spokojeně mružel nad jejím novým produktem. Kdyby automobilka, rozzářeně by nastupoval do nového vozu. Kdyby nevěstinec... by slibovalo mnohé, ale tak daleko ještě nejsme.

A protože jsou to bublinky, tak si teď všichni s ulehčením krkněme. – Krkněme si pořádně! To musí znít!

Ano, myslím na ten slavný chybný výkon:

v Úvodu do psychoanalysy božský Sigmund vypráví, jak na jakýchsi veledůležitých firemních narozeninách odpovědného podržtašku zradilo podvědomí a on slavnostně vyzval všechny přítomné, aby si na zdraví milovaného šéfa nebo snad majitele krkli.

Češtině se konkrétně tenhle malér nestane, ale němčina má blízko sebe anzustossen, což znamená připít, a aufzustossen, což znamená krknout. Přemýšlím někdy o tom, jakou asi budoucnost měl ještě v té firmě příslušný podržtaška... a jakou bych v ní měl já, kdybych byl u toho? Protože mě by to úplně odrovnalo. Smál bych se, nemusíš mi věřit, i kdybych tím šéfem nebo majitelem byl já sám... ačkoliv člověk, který se bei dieser Gelegenheit nevhodně a srdečně směje, nejspíš nemůže být šéfem ani majitelem čehokoli.

* * *

Byly u nás povodně. Nikoho nezabily a na mráz taky nikoho nevyhnaly, ale na plovárně u řeky za sebou zanechaly těžkou spoušť. Sedal jsem ve vyklizené skříňce a hleděl na tu spoušť a slýchal, že se majitel pozemku dost rozmýšlí, co s plovárnou dál. Už dříve se objevily takové náznaky, lépe řečeno reminiscence: za první republiky byla dotyčná plovárna cosi jako placený prostor pro zvané. Jezdili sem všelijací pracháči a laureáti, lehce popíjeli, trochu lezli do vody a především pěstovali srozumění.

A teď že by se to jako obnovilo.

Herci, kteří sem jezdili za první republiky, nepřijedou, o to však žádná starost; nějaký kašpárek se sežene vždycky. Je třeba chápat, že pracháči se potřebují s laureáty setkávat. Nejen kvůli prachům, laurům a intrikám ohledně prachů a laurů, ale též kvůli vylévání srdce. Protože nikdo je nepochopí v tom nejzákladnějším: jak osamělí ve skutečnosti jsou, jak každý závidí a jak málo ochotně veřejnost připouští, že pracháči a laureáti jsou to nejcennější, co země na svých bedrech nosí. Přestože je ten fakt mimo jakoukoli diskusi; ve své branži cosi dokázali a mají čím to doložit.

Prostě prachy! K čemu pochvaly v médiích, rády... víme, komu se udělují a za co! A jakou mají cenu. Kdybychom o ně stáli, koupíme si je. – Nám stačí občas nějaké Hú je Hú od námezdného společenského zpravodaje.

Ovšem to si můžeme říkat jen mezi sebou. Mezi pracháči a laureáty. Veřejnost by i tuto pravdu pochopila špatně. Veřejnost je v každém ohledu laická; kolikrát ani nechápe, že jediné důležité názory na cokoli jsou ty naše, zatímco názory údajných odborníků mají jen takovou cenu, jakou jsme my pracháči ochotni za ně zaplatit. My se prostě potřebujeme mít kde scházet, postěžovat si jeden druhému, emocionálně se uvolnit! Chceme svou vlastní řeku!

Abychom mohli dál vzdorovat zlobě světa, v němž by chtěl kdekdo nahlas mluvit, ale jen málokdo na to v peněžence má.

Dost už té zloby!

Padla tu zmínka o americké zpěvačce Bonnie Raitt. Je stará přibližně jako já, na svůj věk vypadá; krásná zralá žena. Pro dnes tak přemnožené uctíváče vzhledu by ona byla „vylítaná dakota“.

Jak vypadáme, může o nás povědět jen něco, zvláště když se pořád snažíme vypadat jinak. Mám k tomu filmovou reminiscenci, slavnou: „Není nic tragického na tom, že je ti padesát, pokud si strašně nepřeješ, aby ti bylo pětadvacet.“ Tohle když řeknu a odcházím, musím přeci nějak počítat s kulkou do zad a pádem do bazénu...

Bonnie je vzdělaná, jemná žena z rodiny s dlouholetou hudební tradicí. A výborná pedagožka prý. Škoda, že nikdy neučila mě...

Ale tohle nikdy nevíš s jistotou. Jednou jsem stál na balkoně s čubou, oba jsme koukali do krajiny a těšili se ven, jen co přestane pršet, když vtom Bonnie začala z rádia zpívat: „Isn't it love what keeps us breathing?“

XXIX.

Úplně na konci tohoto opusu padne otázka,

jaký já, jako autor, mám vlastně poměr k „lidstvu“; když ženy hlavně fotím a napouštím jim hovna do mercedesů, a o mužích radši vůbec nemluvím. – Ne, neohrnuju nad muži nos, v žádném případě. Určitě chci o nich říct taky něco pěkného, a já to udělám, udělám!

* * *

Tam v podhůří, kde jsme s bráchou zdědili barák, se kdysi, když ještě nebyly dvoudenní víkendy, v sobotu někdy před půlnocí dva vsadili, že jeden zítra do oběda vykope pařez pod návsí. Ten pařez celou vesnici léta dráždil, ale až dosud myšlenka na konečné zúčtování nikoho nenapadla o půl dvanácté večer v hospodě, kde jakákoli řeč je jaksi závažnější.

Ráno vstali, jeden kopal a druhý se mu chvíli posmíval, pak radil, a když viděl, že sázku vyhrál, pochopil, že na sázce záleželo právě jen v té hospodě, a přinesl si vlastní krumpáč, pak se přidal třetí, šestý, půl vesnice kopalo a pařez pořád odolával, bylo už nedělní odpoledne, obědy se sušily v troubě, ženské lomily rukama nad zkaženou nedělí, ale chlapi si užívali mohutně, k večeru přijel traktor s řetězy, pařez se vyvalil a mohlo se jít zase na pivo...

* * *

Já to čistě mužské, jak se o něm rádo mluvívá, vyloženě nemusím, ale tohle vyprávím rád. – Vyloženě nemusím ani to čistě ženské.

„Zamilovala jsem se do muže, který si mne nezaslouží. Přesto si ho chci vzít, on mne však nechce. Co mám dělat?“ – „Muž, který vás nechce a kterého si chcete vzít, přestože si vás nezaslouží, si rozhodně zaslouží, abyste si ho vzala.“ Horníček.

V Thelmě a Louise zastaví hrdinky policajt a je mužský až krystalicky: pán situace, komisní, hnusný až do chvíle, kdy mu Thelma strčí před nos pistoli, vytáhne ho z vozu, Louise jeho vlastní zbraní zastřeší služební radio a otevrou mu kufr, aby si do něj vlezl.

Tady policeman a jeho mužská glazura začnou dost ponižujícím způsobem praskat. – Scéna je legrační, má taková být; jak se mu ony v jednom kuse omlouvají, jak jemu se tvář dětsky křabatí. Dětsky, ne čistě mužsky.

Co chci vlastně psát? A proč?

Přemýšlím o tom. Přemýšlím usilovně, někdy i slastně.

Napovím, co nenapíšu; nebo co třeba i napíšu, ale nakonec musím škrtnout. V Jednom dni ze života dobrovolníka byla původně pasáž:

... a teď vidím, že na mě ukazují prstem. Přichází hezká, životem trochu poničená paní s hlubokýma očima; okolo hospiců se pohybují lidé, kteří mají v očích vepsáno ledacos. – Jsem ten Matoušek, co má na Respektu blog? – Ano, odpovídám.

Bude další zlý kukuč? Sáhnu na kapsu, klíče jsou na místě... nebudu je ale k této dámě potřebovat. „Váš článek mi sednul jako prdel na hrnec,“ říká a bez ohlédnutí odchází, koukám za ní s otevřenou pusou. – Ani se nestihnu zeptat, který článek...

Takovou věc napsat, když se jednou stala; kdo by odolal? Neškrtnout se však nedá... takovýhle já jsem cimpřlich. – Ale i pěkný podvodník: všimla sis, jak jsem ten kousek pod záminkou škrtnutí přeci jen uveřejnil?

Všichni jsme stejní. Náfukové, zloději a žebráci.

* * *

Spisovatelé mezi bloggery. My to pořád ještě nedořešili! Proč bloggeři škrtnou prdel na hrnci, a spisovatelé ji pak sbírají ze země?

Láska ke psaní, říkám já, je osud, a taky životní styl. Láska ke psaní je láska každodenní, vše prostupující; nejen pro ty nečetné chvíle, kdy zrovna není nic přitažlivějšího na práci. Bolívá z ní hlava, srdce, celé tělo. Rozzuří i rozbřečí. Dokáže přivést na samé vrcholy štěstí. Můžeš na ni i umřít – věděla jsi to? Drastická záležitost.

Ona i soulož dovede být někdy pěkně drastická, bez ničeho zavinění. Natož porod dítěte – ale napadlo někoho, že to nechce dělat, že tím nebude utrácet čas, poněvadž se přitom zadýchá, unaví a velmi pravděpodobně i zaprasí?

Pokud psaní miluješ, tyhle věci neřešíš.

Větší vůl

Ne, to nemluvím o sobě. I když.

Větší vůl je zase takový svým způsobem outsider, který ale nechce nebo zrovna nemůže být out. Větší vůl je termín, přeložený svévolně a vůbec divně; z takové moderní společenské teorie; myslím, že té teorii ani pořádně nerozumím. – Větší vůl, v originále greater fool, je někdo, kdo...

„Větší vůl je původem ekonomický termín. Abychom my ostatní vydělávali, potřebujeme většího vola, který nakoupí draho a prodá lacino. Většina lidí tráví život tím, že se snaží nebyt větším volem... větší vůl musí mít přesně namíchanou kombinaci sebeklamu a ega: aby si mohl myslet, že může uspět tam, kde ostatní ne, a že zrovna teď to dává nějaký hlubší smysl.“

Netoužím potkávat se s dalšími génii; většího vola bych potkal rád. Pamatuješ, jak jsem tenkrát při konkursu do televizní soutěže sázel na to, jestli jsem blbý nebo nejsem?

Vsadit si, že člověk blbý je, málokdy zklame, a já se z toho zjištění poučil a vydal si knížku jen tak nanečisto, patnáct výtisků; ani jsem ji nepodepsal, abych se nepodezříval, že jsem knížku vydal právě jen kvůli jménu vytištěnému na hřbetu.

Chtěl jsem se zkrátka dozvědět, jak se knížka dělá; aspoň trochu. Tužil jsem, že udělám spoustu chyb, taky jsem je udělal. I v jiných příbězích se občas najde dědic firmy s dvěma vystudovanými vysokými, který nastoupí sám k sobě jako roznašeč pošty.

Od píky, chápeš?

No, dozvěděl jsem se. Až mě hlava brněla.

Ale se tímhle postupem zjistily veledůležité věci: že třeba nemusím sám sebe v jednom kuse někomu nabízet a čekat na ortel; být jim za obtížný hmyz, vděčný, že po něm nepláclí plácačkou. – Zase jsou tu ti oni, vetrou se všude!

* * *

Knížka končila citací z filmu, kde se čistě mužské a čistě ženské potkává a ohlíží zpátky. Použít citaci, místo abych si napsal konec sám, je takové... mírně srabácké a já si to uvědomoval. Ale zdálo se, že přesně takhle to po mně text žádá.

„Mám strach.“

„Mám strach, že náš čas už skončil.“

„Mám strach, že se nevyznám v novejších poměrech.“

„Mám strach, že to, co vím, není už k ničemu.“

„Všecko je jinak. Kde jsou ty lidi, co byli dřív?“

A ona odpovídá té skrývané hořkosti, odpovídá hebkým vemlouvavým hlasem:.

„Já strach nemám.“

„Jsem hrdá, hrdá na tebe. Na všecko, co jsme spolu.“

„A jestli je k ničemu, co víme, není to naše chyba, ale jejich.“

„To bude dobrý.“

„Až ti pološím prst na rty, znamená to, že máš přestat mluvit...“

* * *

Dospěle bílé střevíčky o holkách v Medvědí. Veverčina maminka listuje v knížce, čte si, trochu se červená, trochu hryže rty. Každopádně ji to, co je v knížce, zajímá; možná hledá, nebo i nehledajíc nalézá odpovědi na nějaké otázky. Možná se jí jen hezky sedí s nohama skrčenýma pod sebou a šaty rozprostřené, aby nohy nebylo vidět. Kafe po ruce, a já ještě neustanovil, jak horké ona pije; úplně vařící, jako já, nebo jen usrkává a nechá je při čtení pomalu vychladat?

Prst na rty, abych přestal mluvit, mi nepoloží.

Třeba by chtěla slyšet nebo číst něco jiného než výklady o větším volovi, ale možná jí stačí lidský hlas. V místnosti, kde jsme sami. Ten zvuk. Asi jsem něco podobného psal víckrát: místnosti nebo krajiny, žádné doteky, ani ty nejnevinnější.

I větší vůl je jenom člověk a pokušení je veliké, převeliké.

Větší vůl

Je pravda, že hranice mezi větším volem a naprostým blbem je místy málo rozpoznatelná. („Budeš ze mě do smrti dělat vola?“) Ale nakonec přijde chvíle, kdy rozdíl přestaneš zkoumat; pochyby zmizí, nebo zkrátka už nejsou důležité; jistě, může to být jen autosugesce.

* * *

Je taký film, partyzánsky; on, o ktorom ozaj nechodia hrdinské chýry, by chcel na seba zobrať vinu celej dediny; ale fašisti neveria, aj sa doňho smejú: čo ty? Veď si len, všetci vieme, zbabelý šašo... on v zúfalstve schmatne hrnček, hodí ho do obrazu Vodcu na stene a reve: „Ja vam seriem na vášho Hitlera. Seriem!“

Dá se tomuhle říkat větší vůl? Podle mě naprosto spolehlivě.

* * *

Radši jsem škrtl pasáž, která se dala číst jako autorizovaný návod k literární opravdovosti. Našinec je, buďme upřímní, leckdy ohrožen potřebou vysochat sám sobě statui a pak se jí bez rozpaků klanět. Někdy dostane rozum včas, někdy ne, a někdy mu stojí v cestě etická dilemata, všelijaká, čistě mužská a čistě ženská; o čistě ženských vím leccos, ale neprožil jsem je. – Čistě mužské etické dilema je třeba: vydat nebo nevydat, jak jsem šoustal autorku, která už to, jak jsem ji šoustal, vydala? (A jak ji potajmu šoustal někdo jiný a jak já, když se to provalilo, trpím.)

Trochu bych ji, abych jaksi učinil zadost, přejmenoval: změnil bych jí písmeno ve jméně. Trochu bych ji popsal ve sprše, jak jí stéká voda z chlupů... je toho dost, co bych mohl. Čistě mužsky. Sakra, já bych se vyřádil! – Co by udělal větší vůl?

Fakt nemusím vysloveně statui. Ale že se k některým věcem nepropůjčím, byl bych rád, aby se vědělo. Aby se to oceňovalo. – Raz, dva, tři: oceňujte! Ted'!

Nechce se vám? Mám vám pomoci?!

Rozvíjení zloby

Hartl pořád ještě zvonil, když se za dveřmi ozvaly ty kroky. Byl by si přál, aby mu otevřely děti, ale už věděl, že se mu přání těžko splní...

Paní Uchytilová má ve zvyku bedlivě si Hartla prohlížet; bezpochyby aby si připamatovala, jak vlastně vypadá takový mužský, kterého zatím z domova nevykopli jen proto, že nebylo kam. Co kdyby také jednou potřebovala někoho vykopnout? Rozhodně není od věci mít představu, jak se zvířátka tohoto druhu chovají: co třeba žerou. Vydávají-li jaký pach, a pokud ano, zda libý. Jestli jsou hezky čistotná a poslušná.

Paní Uchytilová si buduje podobné představy nepřetržitě, s péčí hodnou lepší věci. Dobrý důvod nelézt jí na oči, jak je rok dlouhý. Jenže čas od času se tam, marná sláva, zajít musí. Helena si s jejími dětmi hrává, když jiné zrovna nejsou k mání, a co potom chudák rodič, když se setmí? Ani Andrea tam nechodí ráda, neboť Uchytilová si i ji pozorně prohlíží: jak vlastně vypadá taková ženská, která svého mužského dosud nevykopla jen proto...

„Co jste dělaly?“ zeptal se Hartl, když stoupali do schodů.

„Byly jsme nakupovat. V krámě.“

„Fakticky? Paní Uchytilová vás poslala?“ vyzvídal Hartl se záští v hlase. Posílá někam on jejich haranty?

„No. Tati, byla tam zlodějka! a chytli ji!“

„Fakticky?“ řekl zase Hartl, jako by nic jiného neuměl.

„No. Pak jsme si hrály. Sandra byla prodavačka a já vedoucí...“

Dalo mu velikou práci, aby se nerozesmál; tak jeho dcerka už je vedoucí v samoobsluze? – Nakonec nevydržel a musel se chechtat, chechtat jako blázen, dokonce zastavil a ohýbal se a Helena si Hartla měřila nemilostivýma očima. To musely být hry!

Helena zdolávala poslední schody a nahoře vzdychla, jako opravdovská frustrovaná vedoucí samoobsluhy: „Jo na západě – tam se nakupuje jinak...“

Hartl odemkl, vzal ji do náruče a přenesl přes práh. Tam ji zase postavil. Je už pěkně těžká, potvora.

„Tak pojedem někdy na západ, aby sis pořádně nakoupila?“

„S tátou určitě,“ řekla vědoucně Andrea, která jim vyšla v ústrety. Přivinula Helenu k sobě a dodala: „Nezlobilas? Táto, nezlobila?“ – Tvářila se přívětivě, dokonce na Hartla mrkla; proč, hrome? Co se tu od něj ještě chce?

„Tati, že jsem nezlobila?“

„Paní Uchytilová se nezmiňovala,“ přisvědčil a dcera se hrdě po-dívala po mamince: „Vidíš.“

„Vždyť já vím, že jsi moje hodná holka.“

Hartl se prudce otočil a zavadil o polici s botami: spadla. Tlume-ně zaklel, nijak sprostě; Andrea vyprskla a Helena, povzbuzená po-chvalou, pokračovala: „Paní Uchytilová pokaždý tak kouká...“

„Na tátu, že jo?“

„Jako by ho chtěla sníst...“

„Táto, nemrač se,“ řekla Andrea.

„Táta nic jinýho neumí,“ zopakovala Helena, co často slýchá. Hra ji očividně bavila. „Táto,“ pokračovala Andrea, „když budeš na sou-sedy ošklivý, tak nás nebudou mít rádi.“

Ani toto však Hartla nepřimělo promluvit. Helena chvilí studova-la mámin obličej, pak tátův; všechno bylo tak zajímavé, na hranici mezi zakázaným a dovoleným, pro ni samotnou zcela bez nebezpečí.

Vymanila se z Andreiny péče, přihopkala k Hartlovi, a jak tam Hartl klečel a dával polici do pořádku, pošeptala mu do ucha: „Tys byl na někoho vošklivej?“

„Táta se zlobil, že je za dveřmi moc bot,“ řekla Andrea, aby táta konečně zabral. Hartl zvedl hlavu a hned se potkal s jejíma očima, kvůli kterým, ale nejenom kvůli kterým jí ještě dnes občas říká Stu-dánko.

„Co tak koukáš?“ pravila Andrea polohlasně.

„Já?“

„Koukáš, tati,“ dosvědčila Helenka. „A máma taky kouká.“

„Máma nekouká,“ řekla máma.

„Nepřipadáte si jako raplové?“ pravil Hartl zle. „Všichni snad koukají. Ty ne, Heleno?“

„Jenže ty koukáš jinak, tati. Jako paní Uchytilová.”

„Jako by mě chtěl sníst, že jo?” řekla Andrea. Hartl zakroutil hlavou. „Nejsi praštěná?”

Stále se dívali jeden druhému do očí.

„Tati, to se neříká,” napomínala Helena. „Mami, že se neříká...”

„Neříká, miláčku.”

„A proč to táta říká, když se to neříká?”

„Nevím, kočko. Musíš se tatínka zeptat sama.”

Toto děti zvládají znamenitě: ve chvíli, kdy atmosféra houstne, dokážou na sebe umíněněji než jindy strhávat pozornost.

„Tati...”

Hartl se připravoval na nevyhnutelné. Bude musit říct, proč říká, co se neříká... co on jí o tom řekne? „Ano?”

„Že se s maminkou nikdy nerozvedete?”

Ještě pořád, pořád ještě se s Andreou na sebe dívali. Slušelo jí to, byla celá bílá... jen zelená lemování a na tričku vepředu se jí skvěl zelený emblém. – Vždycky věděla, co na sebe obléct. A jak odpovět dítěti také vždycky věděla.

„Proč bychom se měli s tátou rozvádět?” ptala se, přisedla na bobek a důvěrně se Hartlovi loktem opřela o koleno.

„Protože se pořád hádáte.”

„A kvůli tomu bychom se snad měli rozvádět?” vrtěl Hartl hlavou a připadal si hrozně.

„Bereniky táta s mámou se taky strašně hádali. A pak se rozvedli a její táta šel bydlet někam úplně jinam.”

„Ano,” přikývla Andrea. „Není to správné, ale stává se to. Jenže táta nás má rád a nikam by od nás neodešel.”

„Fakt?” obrátila se Helena k Hartlovi.

„Fakt.”

„Tak si dejte s maminkou pusu.”

V takové chvíli žádné vytáčky ani tatínkovi, ani mamince nepomohou. Naklonili se k sobě, políbili – dřímající bestie způsobila tatínkovi erekci. Čehož si maminka nemohla nevšimnout a zrudla trochu; rozvíjení zloby je disciplína kynologická, u lidí může končit všelijak. No a co?

Nehledejme odpovědi tam, kde nejsou žádné otázky.

Vše je tak prosté: dětem se vyhovět musí. Andrea k Hartlovi přisedla pohodlněji a líbala manifestačně dál, Helena vzala oba kolem krku... patří toto vůbec před dětské oči? „Všechno nejlepší k narozeninám,” pošeptala Hartlovi jeho dcera, přestože ji učili, že přát se má až s dárkem v ruce nebo u dortu. Nebo že by Andrea byla Helenin dárek?

Do smíchu Hartlovi nebylo, ale zasmál se.

Konečně se taky jednou zasmál. Helena si nemohla vybrat vhodnější chvíli. – Není to nakonec roztomile dojemný výjev, když jinak rodiče Helenkám tohoto světa bez sebemenšího uzardění lžou a lhát pořád dál se zjevně chystají?

Ono jim často nic jiného nezbývá.

Rozvíjení zloby

v osmadvadesátém otiskly (po jistých peripetiích) Literárky, společně s vypravováním o dosavadních pokusech uveřejnit je. – Snad už dnes dokážu tehdejšímu redaktorovi přiznat, že se přijetím obou textů dopustil něčeho, co je čím dál vzácnější a s čím jsem se pak už na redaktorské úrovni nesetkával: čirého zájmu, bez ohledu na to, kdo je autorem textu a kdo se za něj přimlouvá či nepřimlouvá. Takže se dodatečně omlouvám; za to, co jsem mu řekl, i za to, co jsem si jen myslil

Byl to Ondřej Vaculík, ten redaktor. Nad Rozvíjením mluvil taky o „hovadnosti“; myslím ho rozzlobila ta erekce. Není vyloučeno, že redaktorům se nic podobného nestává: ke dnu tlačena postmanželská erotika, komunikační svěhlavost maminčina i tatínkova, bezmoc. Bezmoc dvou lidí, kteří oba mají svou pravdu, dokonce nejen pravdu; oba mají dobrou vůli... je kolikrát na nic, naše dobrá vůle. Všední den bez veršů, a já nebudu říkat, co se mi nad slovem „hovadnost“, když je použije Ondřej Vaculík, vybaví.

Co ještě dodat? Půjdeme na to cynicky; v jednom díle M.A.S.H. řekne major Burns, když se hovor stočí na lásku: „Já jsem přesvědčen, že mezi mužem a ženou je víc než jen sex!“

A Hawkeye odpoví: „Jistě. Ta cigareta potom.“

Všední den

je pro mě něco jako slogan; slogan opakující se vždy, kdy poezie nebo psaní vůbec začnou nakrucovat boky před zrcadlem a zhlížejí se v sobě, pomalu se šroubují se do nebeských výšin a v šerosvitné mlze chtějí jen budit dojem, že něco říkají. – Prostě jim to tak stačí.

V tu chvíli se na jeviště vyhrnou bardi a chtějí skutečný život, ne nějakou vesmírnou ambaláž; chtějí skutečné ženy a ne jejich pomysl na výsostech; chtějí lásku nebeskou, ale pro normální pozemšťany hodné toho slova.

Bubáci pro všední den. Jmenovitě Plivník, Vikýřník, Mrtvá kočka. Bubáci jsou snad jediná česká kniha, kterou bych si přál napsat sám. O lásce je v nich velice málo, není to divné? Když se zeptám, jakou knížku od někoho jiného bys chtěla napsat Ty, neodpovíš... ne, kecám, chtěla bys napsat Carverovy povídky.

* * *

Víckrát mě na Respektu vyzývali, abych se „zamyslel nad dosavadní žní“ nebo třeba „shrnul a pojmenoval hodnoty“; krom zvědavosti a zlomyslnosti je určitě vedla i touha navázat se do mě kvůli jednotlivým položkám. Hezky anonymně a drze.

Nechtělo se mi. Můj obdiv a radost se přelévají ze strany na stranu, někdy i jen vlivem ročního období. Neumím to dobře říct, takže když to přeci jen říct zkusím, poslouchá se to jako výmluvy. Ale Bubáky čtu rád, v zimě i v létě.

* * *

Mrtvá kočka mluví.

Kecá do všeho tolik, že pro ni hledají a najít nemůžou vhodné působíště... podotýkám, že děj Mrtvé kočky se odehrává v hlubokém sociálistu. Zanesou ji na faru a důstojný pán je napřed uražený, potom vyděšený...

„Pardon, jaký má to zvíře vlastně poměr k současnému zřízení?“

„Žádný,“ odpověděla kočka o své újmě. „Jsi mrtvá. Nemůžeš mít žádný poměr.“

„To je chvályhodné,“ usmál se sladce popletený duchovní, který pozapomněl, že není ve zpovědnici. Pak se ovšem zarazil.

„Totiž,“ opravil se, „jak si to mám vykládat?“

„Nemáš zájem,“ řekla kočka. „Nemáš zájem o nic, a tudíž nemáš zájem ani o současné zřízení...“

* * *

Opravit jsem čárku před a tudíž. – Když se Tě zeptám, zda máš zájem o současné zřízení, vím, co uslyším.

A když se zeptáš Ty mě, taky budeš dopředu vědět.

Všední den, v různých velikostech

Moje paní má ráda příběhy podle skutečnosti: vždycky je tam nějaká maštal s ušlechtilými grošáky nebo plachetnice, dům na dohled jezera nebo moře, plné sklepy, různí muži, charakterní, bezcharakterní, ale vždy umytí a v čisté košili, bývá tam matka jako opora nebo jako nositelka rodinné tradice, taky však někdy jako stěna, kterou hrdinka musí přelézt, aby konečně mohla být sama sebou a dát srdce tomu, kdo si ho opravdu zaslouží, protože nemyslí si!

Ani ta nejčistší košile nezaručuje nic.

Moře či jezero bývají modré, jsou-li apoteózou volnosti; trochu se chmuří, když tok příběhu právě vyvolává obavy. Milostné scény jsou dietní, on ji maximálně vezme za ramena nebo kolem ramen, ona mu opře hlavu o prsa.

Peníze tu nebývají problém, tedy až na nějaké miliony, které je zapotřebí sehnat, aby celý kraj nemusel přestat chodit do své oblíbené továrny. Ani ty velké domy, v nichž se u jezera bydlí, nejsou problém; pořád vzorně uklizené, přestože nikdy nevidíme nikoho, kdo by je uklízel.

Do práce se v příbězích podle skutečnosti moc nechodí, leda že si na chvíli sedneš k počítači vyřídit maily, nebo, pokud jsi doktorka, ovážeš jednou za čas rozbité dětské koleno a pofoukáš ho. Peníze za výkon pochopitelně odmítneš, protože být lékařkou není zaměstnání, nýbrž poslání.

Nikdy jsi nemusela pracovat kvůli tomu, aby ses uživila, což mou paní inspiruje nejvíc; žádný zasraný vykořisťovatel, a když už se někdo takový na horizontu příběhu objeví, jistě vyjde najevo, že bohatství získal podvodem... při vyjíždě na moři už mu příroda ukáže, jaká je spravedlivá: ráhnem do hlavy, žbluňk! a jeho plachetnice se osaměle plaví dál. Nebo přijede chrysler s detektivem, místně příslušným nadstrážmistrem policie a taky se hbitým právníkem podvedených, spadla klec, možná zloduch zkouší uprchnout, ale právo i spravedlnost jsou připraveny, obstoupí ho a zamyky zamyky!

Prostě, co si budeme povídat: přesně tak, jak to všichni ze skutečnosti známe. No, a nakonec by mohl přijít nějaký ten východ nebo západ slunce a nějaké dítě, které příběhne ukázat, jaký už má na koleni hezký stroupek.

* * *

Bylo zapotřebí Johna Updika (jiní lidé vysloví jiná jména), aby přišel a řekl Všední den je ale i večer a noc, setmí se, děti se navečeří, vyčistí a usnou, na stole džbán s martini, ona ji má, on ho má a variant vývoje k tomu existuje nepočítaně: „Obskoč mě, koni. Jsem klisna, zorej mě.“

Mohlo by to být podle skutečnosti... ovšem jiné, než je skutečnost v příbězích podle skutečnosti. Mě nepohorší, když někdo cítí potřebu vyprávět zrovna o obskakování, jen moje postavy tak nemluví, ani při milostných scénách ne. Však uslyšíš. – Ale nebránil bych jim, kdyby hodně chtěly.

V tomto ohledu nade mnou udělejte kříž
Mé jaro kvetlo bez lásky
Byla jsem stížena zlou dědičnou chorobou
A proto pevně rozhodnuta žít sama
Bez lásky a bez rodiny
Takové odhodlání má mocné účinky
Dopracovala jsem se záhy duševní nezávislosti
A vnitřní harmonie
Nikdy mi nebylo v srdci prázdno, nikdy chladno
A můj život byl plný a šťastný
Jestli přesto
Jako že i svatí a světice měli svá pokušení
Někdo upoutal mou mysl a touhu
Nenajde se o tom v mých básních ani stopy

Ano, já chápu, že ve filmu to musí být jinak: film stál hromadu peněz a lidé musí do kina přijít, protože jinak by nebylo čím zaplatit složenky... takže my si sociologicky zjistíme, jací lidé do kina chodí, a pak jim budeme „servírovat pašu přímo k hubám“.

Proč Ti to vykládám. Tohle přeci každý ví.

Samozřejmě se biják od bijáku liší mírou nápaditosti a vkusu. Všednodenní milostná scéna: Meg Ryanová drží proti Tomu Hanksovi dranzírák na krůtu, když řekl o jejím obchodě s knihami, že „je sice bezvýznamný, zato však namyšlený“. Docela u toho i kvoká, myslím Meg, jako slepice před kohoutem.

To je romantika podle mého gusta! Uříznout mu ucho za ty kecy! Do takhle pojatého žánru já tolerantně přibírám, jak se psycholog ptá manžela sesypavší se učitelky: „Máte milenku?“ A manželovi se na rty pomalu, ale velice pomalu prodírá nenápadný sebejistý úsměv a on odpoví: „Vy ne?“

* * *

Všednodenní je i ta známá chmelová brigáda, poslouchej:

Život je bílý chrám
A já v něm hraju na varhany
Klávesami
Vytesám
Jméno
Dívky
Hany

Potíž je, že mladí dnes moc nevědí o chmelových brigádách. Že z filmů si pamatují hlavně to, čemu se dnes říká „hlášky“. – Nebudu staromilsky bručet nad všeobecným úpadkem; říkám, že tímhle vším se mladým i starým zmenšuje prostor ke společným zážitkům, takže Starce na chmelu dřív nebo později čeká věčné spočinutí. Jako nás.

A co když je to láska?

Nemusíme se blbě ptát, láska to určitě je. Ale nejde tu vyložené o ni. Někdo napsal, že logickým vyústěním Filipovy mravní opravdovosti by byl osud Jana Palacha.

Já nevím. Nepřeju si, aby to tak bylo.

A co je všední den, když už tedy?

Všední den je i trocha životodárné nudy. Nevím, o čem mluvím, protože já se nudit neumím. „Muž, který má o čem přemýšlet, neza-
hálí, ani když zahálí.“ Cituju tuším Ivana Kříže a má žena citát těžko
snáší; přála by si, a všichni víme, že právem, někoho manuálně pra-
covitějšího.

Ještě tohle: „Prožíváme-li delší dobu idylu, přestaneme ji vnímat,
a osud by nám prokázal neocenitelnou službu, kdyby nás popadl za
límec a vyhodil dočasně na mráz.“

Správně, Jirotkův doktor Vlach.

* * *

Měsíc poté, co jsem slavnostně odešel do penze, přestával jsem se
nějak cítit, ale snažil jsem se to nebrat na vědomí, protože jsem měl
tolik plánů do literatury ne už kamenné! Jen jsem si došel pro nějaký
penicilin.

Pak už mi začínalo být opravdu zle, byl bych to chtěl jednorázově
vyřešit extrémně dlouhým krknutím nebo i vydatným blitím, nebo
kdyby se kolem mě medicína sama od sebe shromáždila v plném
počtu a řekla Lež klidně, my už se o všechno postaráme. Jenže
všechny jednoduché recepty meškaly, já zvedl telefon, zavolať jsem si
záchranku...

Příštích osm hodin bylo hektických. Bolest krutá a já ji přemlou-
val Ušetři Babušku, ušetři Jagušku, vozili mě po nemocnici a stále
cosi zkoumali, trochu jsem skučel, pak mě napojili na přístroje, lék
proti bolesti nepomohl, tak mi píchli injekci a ta už zabrala, ležel
jsem přímo proti oknu do sesterny a sestry měly na zdi elektrické ho-
diny, byla přesně půlnoc a já věděl, že na spánek už to dnes asi ne-
bude. Aniž bych se tím trápil. Jen jsem se díval na ručičky, jak krouží
dokola, líbilo se mi, že se od svého úkolu nenechají ničím odradit,
vychutnával jsem si všední den náhle bez bolesti; nebyl to, pravda,
den vyloženě všední, když uvážíme všechny ty kanyly a zacévkování,
ale dosud nikdy jsem si tak silně neuvědomoval, jak pěkné je prostě
být a být a být a ještě být, držet ručičkám od hodin palce při jejich
monotónním putování.

Jasně, nic nového. Tohle už literatura vyprávěla mockrát. Jestli jsem myslel na smrt? Ne, na smrt ne.

Jen na umírání, že bude asi dost na hovno.

* * *

Nechal jsem si do nemocnice přinést Bulgakova, Mistra a Markétku, ale moc jsem čtení nedal; pořád tam spolupacientům volali na mobil a oni vysvětlovali, kde jsou a proč: že je kopl kůň a tím pádem jízdy pro děti na čtvrt roku odpadají. Jen jsem si občas přečetl hostinu u Gribojedova, ale ne, abych se týral; hlad mě netrápil, všechno do mě dopravovali hadičkami a jinými jsem zas odtékal pryč.

Vychutnával jsem, jak do Gribojedova přicházejí Saltykov se Ščedrinem a vysvětlují Sofii Pavlovně, že Dostojevskij je přeci nesmrtelný. Pak se usadí u nejlepšího stolu, čeká je filátka z jeřábků... nikdy jsem filátka neměl a nechybělo mi, ale moc hezky se o něm čte, když nemáte ani hlad, ani žízeň, a hrozba umírání až na další zatím pominula.

* * *

Po nějakých čtyřech dnech už jsem cítil, že bych se na záchod docela podíval, ale sestra trvala na tom, že přinese mísu. Já říkal Mísu ne; ne že bych se ostýchal oblažit je svým všednodenním puchem, ale na míse to prostě nedovedu; potřebuju se přikrčit jako panter a hop! Už je tam.

Sestra byla protivná a neústupná.

Navrhl jsem, ať mi zavolá vrchní sestru, a ona místo ní stále nabízela mísu. Takže i já jsem začal být protivný a neústupný. Argumentačně jsme spor nerozvíjeli, jen přidávali na decibelech, a skončilo to kraválem, při kterém jsem rád pocítil, že se do svého života pomalu vracím.

Krom jiného jsem jí řekl, že ona je tam kvůli mně, ne já kvůli ní; že po ní nechci nic jiného, než aby mě na okamžik odpojila; velmi demagogicky jsem dodal moje obvyklé věty o plátcích zdravotního pojištění a o daních, a nakonec že ona je, ať si laskavě uvědomí, zdravotní sestra nejnižšího zařazení, nikoli bachař v base.

Vím, co mi chceš říct; já to vím.

Bojím se, aby se moje pobyty tam nezačaly prodlužovat. Chtěl bych potichu, nenápadně, „bližním a nejbližším ztratit se“. Nemyslím zrovna ve vlnách nebo v závěji.

„Chci zemřít jako můj děda. Klidně, spokojeně, ve spánku, a ne se u toho zmítat a řvát, jako ty lidi, co je vezl v autě.“

XXXII.

Jak říkám: pořád hodně čtu.

V archivu stavebního úřadu jsem třeba pročítal, jak v Pičíně nebo kde Hrma s Umrdlou stavěli... ne, to zatím nechme být.

Od Updika jsem se (aniž bych si to mohl, s ohledem na svůj útlý věk, hned ověřit) dozvěděl, že když vezmu ženu do úst, je trpká; až pak zesládné. Od Böllova Klauna, že katolicismus smrdí jako mrtvola bohatého, a od Twaina, že čím dřív je sladkovodní ryba na pánvi, tím líp. – K Updikovu postřehu bych ještě dodal, že nelže.

* * *

U Karla Michala jsem se dočetl, že se člověk může změnit v medvěda, a uvěřil jsem tomu. Josef Švejk mě naučil nadávat: „Rozevři lepší svou držku, svině betlémská!“ Medvídek Pú mě přesvědčil, že když se písnička nedaří, mám sednout a počkat, až sama přijde. Od Lišky z Malého prince vím o přátelství všechno.

Scott Fitzgerald slíbil, že v nebi potkám ty, kteří tak jako já promarnili zemi. Až Pasternak ukázal, že čaj je ve skutečnosti rudý, Páral zase, že sex je červený...

* * *

Takže: co bych chtěl, aby si lidé přečetli ode mě? To umím říct přesně: knížku v černých deskách, objemný špalek. Aspoň třičtvrtěkilový, radši víc.

Kolik stránek knížky váží osmdesát deka?

Osmdesát deka gothaje kupujeme na bramborový salát, když má přijít Ježíšek. Když se udělá dost bramborové kaše, tolik sekané se dá jíst půl týdne. Tři čtvrtě kila třešní je na jeden zátah dost, když je jíš i s peckami; taky pak na záchodě nepřeslechnutelně chrastíš.

Archiv stavebního úřadu se nachází v prostoru bývalých kasáren; představuju si ten hukot, když byla vyhlášena plná bojová a stovky kanad dusaly po dlažebních kostkách. Dnes mezi kostkami prorůstá tráva.

Jednou seděl uprostřed dláždění kos. Moc se nehýbal, nejevil touhu vzlétnout, nechal se překročit; byl hodně pocuchaný a vypadal spíš jako karikatura sebe sama. Okolo něj hromady peří, prý jsou v kasárnách poštolky. Šel jsem pro svůj rudý čaj, kos se mezitím přesunul, a když jsem se vracel, už vůbec nebyl.

Kos. Možná odešel, možná ho někdo uklidil.

Neptám se, nepátrám. Chtěl bych žít a psát s nadějí, že se včas dostavil Yankee Doodle Doctor a kosův příběh pokračuje dál; třeba v Picíně? – Místo pro ptáky jak dělané.

Co jsem se ještě porůznu dočetl

Cvetajeva už nám naznačila, že pokud se nechceš podrobit, je celkem jedno, kde Tě dusí. Nabokov želel rodného jazyka, jehož se musel zříct ve prospěch „druhořadé odrůdy angličtiny“. Exupérymu se na zemi stýskalo po květině v nebi. Kundera vypočítával země, ve kterých mu knihy vyšly, jakož i místa, kde je psal... cha! A Karel Michal mi ze své cizí země řekl o smutku: „Je nezničitelný. Není možné si ho ochočit. Není třeba o něm hovořit každý den, leč dá se mu zvyknout, když člověk poslouchá, co smutek mluví.“

Jsou bosí Mlask a mlask krok mlaská
Teď verš se hryže v rozpacích
Že by to byla zeměláská
Vracená v chvatných polibcích?

Jsem matka tvá: Braň si mne, synu!
Jdi, třeba k smrti těžko jdeš.
Opustíš-li mne, nezahynu.
Opustíš-li mne...

Citováno nepřesně. – Ale že to Halasovi s Dykem pěkně lítá, když je dáme takhle dohromady!

Odejít. My byli v tom Řecku. Po sovětské okupaci se zvažovalo nějaké jiné angažmá v zahraničí, které by se mohlo, v případě nouze,

nenápadně změnit v přesídlení... země s bohatou sportovní tradicí, řekl táta. Aby to líp znělo uchu mladšího syna.

Šlo o Kanadu. Asi bych dnes výborně uměl anglicky i francouzsky a tenkrát a tam bych měl mnohem blíž do šachové reprezentace země. Svoboda, demokracie, to všechno ano, na vlastní oči bych viděl hrát Stana Mikitu. A taky bych možná měl nějakou vlastní zkušenost s xenofobií, nevím, jak velikou.

„Tichý pastevec či vyděděný král?“ – Ale takhle jsem zase hned z první slyšel všechny ty anekdoty o nás.

Tak trochu mimo souvislost

bych se rád přihlásil k autorství českého slova nobelista (člověk, který byl Nobelovou cenou poctěn či na ni navržen). – Veřejně jsem jím poprvé oslovil Kunderu, nad jeho interpretací Schnitzlerovy novely Slečna Elsa: „Hrdinkou je dívka, jejíž otec je zadlužen a hrozí mu zkáza. Věřitel slíbil odpustit otcí dluh, když se mu jeho dcera ukáže nahá. Po dlouhém vnitřním boji Elsa souhlasí, ale stydí se natolik, že při své exhibici zešílí a zemře. Aby nedošlo k omylu: to není mravokárná povídka, která chce obžalovat zlého a neřestného boháče! Ne, je to erotická novela, při které se nám tají dech...“ (Milan Kundera, Nesmrtelnost, nakladatelství Atlantis, Brno 1993, str. 290. – Vidiš, takhle se cituje správně!)

Uved'me nobelistu na pravou míru: krom drobností, o které je pod mou důstojnost se s takovými lidmi přít, můžu v textu doložit, že Else stud nebrání, jen jí připadá hrozné udělat to nikoli z vlastního nápadu, nýbrž jako součást výměnného kšeftu.

Elsa si navíc uvědomuje, že cokoli, co ona sama udělá či neudělá, ve výsledku nic nezmění; její otec nakonec stejně skončí v base. Kam taky patří, protože nemá nejmenší ponětí o morálce psané či nepsané. Skutečně by nemělo dojít k omylu, že jde o mravokárnou povídku, obžalovávající neřestného boháče; jde tu o mravokárnou povídku, obžalovávající všechny rodiče světa, kteří se svými dětmi nakládají jako s majetkem, jež lze půjčit, zastavit či jím v případě naléhavé potřeby ručit nebo obdarovat.

Což ale nehoví nobelistově interpretační svévoli. Chtěl by učinit myšlení „přirozenou součástí románu“; tím „myšlením“ má na mysli co? Elsa v povídce nezešílí studem, protože nezešílí vůbec. V ponížení a zmatku, pomstychtivě, ale zároveň s nadějí, že se na poslední chvíli něco stane, nasype do sklenice tubu veronalu... až jednou zacinkám na kouzelný zvoneček a přijede Sedm statečných, srovnáme všechno jak s nobelisty, tak s nakladateli.

* * *

Smrt s rozepjatými křídly, nad dívčí nahotou...

To by se, odhaduju, psalo dobře. Vychutnali by si chlapi, protože nahá holka jde k popisu pěkně do ruky, a vychutnaly by si i ženské, protože by, zaplaťpánbu, nepopisovali právě je. – Ale že by se to psalo dobře, ještě není důvod, aby se to doopravdy napsalo.

Stalo se víckrát, že se čtenáři divili, ba dokonce urgovali, proč jsem nenapsal tohle a ještě tohle a taky támhleto – prostě nenapsal, no! A ani tady nenapíšu. Přiznám jen, že nejsem jako Krásnohorská v té Kolářově parafrázi; stopy jsem zanechal a dá se po nich pátrat. Pro koho to znamená zábavu, ať pátrá!

* * *

Ale nechce se mi o smrti v těchhle kulisách psát, přestože bych mohl, dokonce snad i měl; byla jednou jedna, které minimálně zmínku dlužím. Svlečenou jsem ji nikdy neviděl, nenabízel jsem, že výměnou za ten pohled odpustím dluh... ano, byl jsem už podruhé ženatý.

Když ještě žila tady: do tramvaje, kterou jela, přistoupil sympatický opilec a snažil se s ní zapříst anglickou konverzaci, přestože z řeči neznal ani slovo. – Zprvu se smála, pak míň, nakonec ho poslala do hajzlu; to uměla velice svižně. Sympaťák, přes svůj pozeňnaný stav, zčervenál, v rozpacích prohledával kapsy; našel brambůrky a nabídl jí s výrazným yorkshirským akcentem: „Uem si.“

Byla hezká, byla s ní sranda. Ráda četla moje věci a ráda si ze mě kvůli nim strílela...

Vzala jsem si k ruce staré kalendáře, noviny a telefon a vychází mi, že šachový velmistr Vlastimil Hrabě přiletěl z Mnichova do Pra-

hy zřejmě v pátek devátého prosince (na aerolinkách byli sice protivní, ale zjistili mi i čas. Devět čtyřicet sedm). Jen na okraj: když je velmistr takový škrt'a na prachy, proč necestuje vlakem?

Jestli se tedy nepletu a pan Hrabě opravdu přilétá v pátek devátého, jedou si Petra a Jurášek a Hanka do Přestavlk zabruslit ve čtvrtek patnáctého. A teď pozor: hádejte, Mistře, kolik bylo patnáctého venku stupňů? Naši přátelé studenti si mohli zabruslit leda tak na kolečkových bruslích. A v rybníčku, ve Vašem opusu zamrzlém, si pak cachtat nohy.

Neříkám, že to něco znamená. Nic to neznamená... já jen tak, aby řeč nestála. Prostě jste si podle potřeby upravit počasí. Zajela jsem zjara do Přestavlk, jestli jste si náhodou nevymyslel i ten rybníček, je opravdu pěkný. Byla bych si zabruslila hned.

Ale musela bych v plavkách. Příšerné vedro.

Šla jsem po břehu, počítala, ke které chatě vede sedmadvacet schodů, a vybaflí na mě nějakí majitelé nemovitostí. Vypadali, musí se říct, docela vyvalení, když jsem vysvětlovala, co hledám. Chodili se mnou kolem, počítali schody, asi nakonec usoudili, že tam někdo tajně přespál, a ptali se, jestli znám jejich adresy. Jména a příjmení jsem jim samozřejmě řekla.

Bůhví, jestli na Vaše postavy nebylo podáno trestní oznámení...

* * *

Minimálně zmínku. Hlásím: úkol splněn.

Zabila se, v autě – ne, nemá to příčinnou souvislost s tím, jak se k ní chovali v nakladatelstvích, třeba v Atlantisu. Jen zkrátka odjela, neměla nic, proč by zůstávala, česká literatura o ni nestála, ona o literaturu už taky ne, já žádný důvod nepřidal a někdy kvůli tomu civím do zdi. Odletěla za moře; co tam dělala a jak se jí vedlo, nevím. Zabila se, jezdila rychle... vždyť ani nevím, jestli řídila.

U toho rybníčku v Přestavlkách jsme spolu leželi na bříše, koukali do vody, já ukazoval prstem přes kopec tam, kde mi zpíval Kerr o mé zemi. Kola opřená o stromy, vymýšleli jsme odpověď na recenzi mého opusu, pošťuchovali se trochu a vykourili přitom každý dvě cigarety, přestože jsme vlastně byli v lese: „Přál jsem si napsat román, ve kterém láska nevítězí, ač v něm bezesporu je; a jestli má

paní recenzentka pravdu, když lásku nezmiňuje, měl jsem tu knížku napsat líp.“

Dovedla být nad podobnými blbostmi tak šťastná!

* * *

Taky jsem rád četl její věci. Ale slíbil jsem, že s nimi pod jejím jménem nebudu nic dělat; půjčit si ovšem můžu, co chci. Takže si půjčuju. Kdo chceš pátrat, pátrej, svolení už jsem udělil... a já si půjčuju a natěšeně věřím, že nikdo nikdy nic nevypátrá.

Jako svým rodičům, i jí bych chtěl zahrát a zazpívat. Zpíval bych:

Spread your little wings and fly away

Problém je, že ona právě tohle udělala.

* * *

Někdy sním s otevřenýma očima, že žije. Stává se, ne? Zlá zpráva se rozšíří, lidé uvěří, věnují smutku, co jeho jest, a postupně zapomínají, básník se pak dostaví na slavnost svého pomníku... pověra říká, že nepravdivá zvěst o smrti zaručuje dlouhověkost.

Že žije. Že vezmeme kola a krajina se před námi ještě jednou otevře. Jezdil jsem kolem jejich domu a koukal na balkon, na který vždycky vyšla ne úplně oblečená a posunky naznačovala, že hned bude dole... věděl jsem, že už nevyjde, ale stejně jsem jezdil. Pak mě jednou stopli její brácha se švárou a strašně mi rozbili hubu.

A Ty, prosím, nežárli; není to nic, co by Ti mělo dělat starost.

XXXIII.

Jen aby se nezapomnělo:

jednou, bylo to na Nový rok, dávali v telce Dirty Dancing a já podle očekávání nekoukal; jenže jsem potřeboval něco najít v Písmu a rodině jsem zamlouval výhled, když jsem je z knihovny lovil. A oni prskali. Já dostal chuť je vytočit...

Příležitost se naskytla ihned. Jennifer po vzrušenější debatě říká Patrikovi: „Zatancuj si se mnou.“ Patrik o tom chvíli dumá, přetáhne jí svetr přes hlavu, na to už se zájmem dívám i já a ptám se: „Tohle je jako tanec?“ a má nejsladší sekne: „Samozřejmě.“ Patrik na obrazovce pokračuje vytčeným směrem a já po chvíli znovu: „Pořád je to ještě tanec?“ – „Pořád! Hele, jdi si číst Bibli...“

Šel jsem.

Bůh, aby si Joba jaksi překontroloval, sešle všelijaká protivenství: zemře mu žena, děti... a zatímco pro ty dva je to prostě zkouška, pro Jobovu ženu a děti celý jejich osud. Zvláště u těch dětí mi přijde líto, proč musel být kvůli nějaké blbě zkoušce tak krátký.

* * *

Osmdesát deka života; tak co, navážíme to? Navážíme a budeme po kouskách nabízet ke koštu, při jakékoli příležitosti. Nebudeme se ohlížet na nic a na nikoho.

President Reagan byl na jakési jižanské slavnosti, a když se odamtud vraceli, povídal jeho asistent, že tam měli moc dobrou pikantní omáčku a on že udělal, co už neudělal léta: vzal kus měkkého chleba a celý ho do omáčky namočil. A president se zasmušil: „Taky jsem to chtěl udělat, ale bál jsem se, jak by to vypadalo...“

Ne, nebudeme se bát, jak by to vypadalo. K čemu je být nejmocnější muž světa, když bych se měl bát namočit chleba do omáčky?!

* * *

V létě u nás narazil rychlík do stojícího pantografu. Pantograf prázdný, v něm jen strojvedoucí, přijíždějící vlak viděl včas a snažil

se z kabiny co nejrychleji vypadnout. Drážní předpis však stanoví, že u kabiny není normální klika; dveře se otvírají klíčkou, kterou mašinfíra mívá na pultu nebo v montérkách, a ta představa se mi občas vrací: člověk hledající po kapsách svůj klíč k neumírání.

Už je tu zas, nebožka smrt. Moje CV máme jakž takž pohromadě; ano, dost věcí nevyšlo, jak vyjít mělo; ne každému se povede říct: „Merde!“, aby si ostatní zapamatovali.

* * *

Koupili jsme si letos moře, a v den, když se odjíždělo domů, jsem se šel podívat na východ slunce. Oceán vlídně houpal a já si říkal: „Je to už naposled? Mám být smutný, navenek i uvnitř?“

Pak jsem vylezl a šel kousek po pláži, kotníky ve vodě, proti slunci moře vypadalo jako lité stříbro. Chtělo se mi vejít do vln a poleknout v nich, ale řekl jsem si, že nebudu nikomu dělat šaška.

* * *

Myslím na matoucí zrcadla, černý sametový horizont... na démona, kterému ani nemůžu odolat, ani mu nerozumím. „Nejspíš je ten démon týž instinkt, který nutí malé děťátko vrískat, aby se domohlo pozornosti.“ – Orwell. Matoucí zrcadla a horizont jsou Nabokov. Něco by tu po nás mělo zůstat, ale co? Jen vzpomínky? Nebo knihovna plná spisů, pomník, osmimetrový, zlatý, na místě viditelném zdaleka? Přirozená dominanta kraje.

Vědět, vědět tohle všechno není síla, milý Francisi. Je to hlavně samota a slabost.

A teď se dozvídám, že i ten Eli Wallach už umřel.

Už si nevybere nejtenčí větev
Aby se na ní dal kolébat tlukotem
Tlukotem svého malinkého srdce

Citováno nepřesně. – Kainar v té básni píše o vycpávání ptáků... když se rozhlédnu kolem sebe, vidím smutečních opeřenců opravdu mnoho. Kosové jak jsou velcí a tlustí, a straky! Nikdy jsem nevidal tolik strak, co dneska.

Určitě dost myslím na Thelmu a Louise: jaký krásný úsměv jim prosvětlí tváře, když jejich auto stojí na okraji Grand Canyonu, za zády s armádou mužů zákona, a oběma zároveň dochází, že další pokračování příběhu, pokud ho s nimi má psát armáda mužů zákona, nebo ta ještě větší armáda, armáda mužů, géníů, pánů tvorstva, spisovatelů – ne, žádné pokračování. Život byl chvílemi až příliš hnusný; sice nutně být nemusel, rozdali nám však právě tuhle slohu karet.

Zkrátka byl. A kára osudu pomalu kodrcá.

* * *

Thelma a Louise. Než by se nechaly vytáhnout z auta, ruce za záda, pouta a tak dál... naposledy nastartují, dají si pusu, vyrazí, chytanou se za ruce. A Grand Canyon pod nimi jako otevřená tlama.

Budete se hádat, že tohle není dobrý konec?

Druhá polovina knížky bude románová víc – i když, jak se to vezme. V místopisu se prolínají krajiny skutečné s krajinami smyšlenými; čtenář, jenž by si místopis rád osvojil vlastním putováním, může být občas zklamán. Například vrch Střemoch nelze vyjet na kole, Fialtu nenajde v Kvarnerském zálivu a lokalita Medvědí je i se jménem vymyšlena celá.

Naproti tomu výjevům a skutečností nejvíc budícím dojem, že pocházejí z autorovy fantazie, by se věřit mělo; exministr, generál, jakož i zemský rabín s autorem skutečně hovořili. Literatura nejsou knížky, nýbrž prostředí, a ten policejní kuň v Liverpoolu se doopravdy pokadil.